

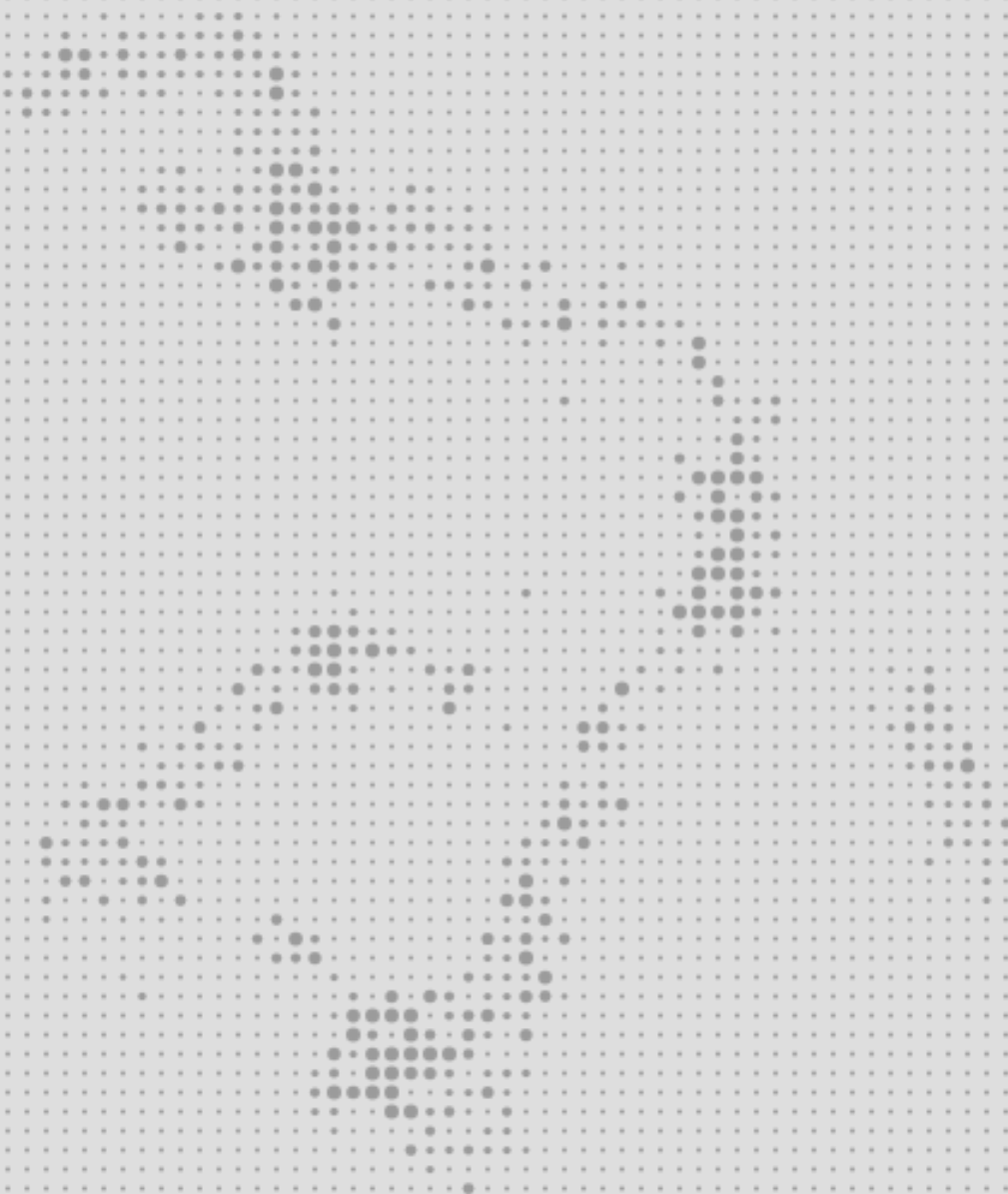

Oslo

Plan- og bygningsetaten

EN TRYGG OG INKLUDERENDE BY

en kartlegging av brukerbehov og opplevd trygghet i Oslo sentrums åpne russcener

Forfattere:

Mikael Oscar Loum Johansen, ROSA Collective
Iris Røise Aasebø, ROSA Collective
Revidert av: Oda Eline Bodsberg Stræte, Plan- og bygningsetaten, Oslo kommune

Bidragstere:

Ibrahim Mufti Pradityo
Moses Deyegbe Kuvoame

Plan- og bygningsetaten, Oslo kommune:

Ingvild Ofstad, leder for prosjektet
Andreas Fadum Haugstad
Arvild Bruun
Oda Eline Bodsberg Stræte

Kartleggingsteam:

Mikael Oscar Loum Johansen
Iris Røise Aasebø
Ingvild Ofstad
Axel Ottar
Paula Andrea Escobar Mahecha

Grafisk:

Carl Magnus Traberg

En stor takk til:

Frelsesarmeen Fyrlyset
Randi Vinsjansen

Huset Oslo

Chris Kohlbacher

Uteseksjonen, Velferdsetaten, Oslo kommune

Børge Erdal
Noordjan Katarina Svedin Fronth
Ola Svantorp-Tveiten
Adnan Hussein
Mahad Abdi Jama
Stian Torsvik
Daddy Hassan
Georges Carcamo Midré
Vigdis Rasten
Liz Høivang
Vibece Skogen

Politiet Oslo

Joakim Prytz Frivoll

Universitetet i Stavanger

Trond Erik Grønnestad

ROSA Collective, kort for *Research on Social Architecture Collective*, er et landskapsarkitekturkontor som arbeider i skjæringspunktet mellom design og forskning. Selskapet undersøker marginalisering, utenforskap og sosiale helseforskjeller i relasjon til samfunnets fellesrom (offentlige byrom). ROSA Collective sine arbeider bygger på tverrfaglig innsikt og brukerorientert design for å styrke sosial bærekraft og folkehelse i den norske byggebransjen.

hei@rosacollective.no | rosacollective.no

En stor takk til alle respondentene som deltok i denne kartleggingsstudien. Det ærlige innblikket i deres egne livserfaringer og hverdager var helt avgjørende for dette arbeidet. Tiden dere satt av, ble satt stor pris på.

Innhold

Forord

Sammendrag

Kapittel 1. Innledning

Russcener i Oslo

Utviklingen av åpne russcener i Oslo

Dagens åpne russcener

Hva er en åpen russcene?

Hva er rusmiddellidelse?

Rusmiddelbruk som folkehelsekrise

Miljøets påvirkningskraft

Det politiske bakteppet

Oslos ruspolitikk

Debatten om utendørs væresteder

Kapittel 2. Mål, tilnærming og gjennomføring

Kartleggingens mål

Få oversikt over bruk av byens offentlige byrom

Forstå sammenhenger

Skape dialog

Brukergrupper i de åpne russcenene

Rusmiddelbrukere i Storgata

Rusmiddelbrukere på Vaterland

Rusmiddelbrukere i Urtegata

Rusmiddelbrukere med svekket tilhørighet til åpne russcener

Brukermedvirkning og tilnærming

Prosjektets tilnærming til medvirkning

Kartleggingsstudiets metodetilnærming

Delmetoder som inngår i OSO:

Gjennomføring

Kapittel 3. Kartleggingsfunn

Oppsummering av kunnskapsgrunnlag

Skalaforståelse

Byromsskala

Nabolagsskala

Samfunnsskala

10

27

36

Kartleggingsfunn: Motivasjonbilder

Motivasjon for opphold i offentlige rom

Brukerrom og brukerutstyr

Kartleggingsfunn: Helse og velferd

Andre lavterskel helsetilbud og kvinnehelse

Sanitære fasiliteter

Matservering

Aktivitetstilbud og jobbmuligheter

Kartleggingsfunn:

Sosiale og romlige miljøforhold

Opplevd trygghet og utrygghet

Politipraksis

Romlige kvaliteter

Eksposering og stigmatisering

Kartleggingsfunn:

Opplevd trygghet / utrygghet

Kvinner og menn

Innvirkning på andre brukergrupper

Storgata

Vaterland

Urtegata

Huset

Adferdsanalyser

Kapittel 4. Sluttord

64

Oppsummering av funn

Helhetlig planlegging – eksempel fra Bergen

Opplevelse av byrom

En tryggere by for alle

Sluttnoter

Bibliografi

Vedlegg

79

Vedlegg 1 Metode for kartlegging

Vedlegg 2 Kunnskapsgrunnlag

Forord

Oslo skal være verdens beste by å bli født i, vokse opp i, flytte til, leve i, og bli gammel i, uavhengig av hvem du er og hva slags bakgrunn du har. I byrådetets visjon for Oslo ligger det at alle skal ha frihet, muligheter og ansvar i eget liv. Alle skal kunne leve trygge liv i Oslo, og det offentlige skal møte folk på ulike måter for å løse deres utfordringer, og Plan- og bygningsetaten har et spesielt ansvar for at byen planlegges slik at byområder og nabolag er gode, trygge og inkluderende.

I Oslo sentrum finnes det flere steder der rusmiddelbruk og salg av rusmidler preger bybildet og utfordrer byens uterom som trygge møteplasser for alle. Tiltak for å fjerne aktiviteten fra ett sted flytter problemet til et annet, og mennesker i rusmiljøet føler seg jaget.

Så hvordan prioriterer vi mellom ulike brukergrupper og tjenester når vi planlegger og bygger byen, og kan fysisk utforming og inkluderende planlegging svare på utfordringene? Å finne gode løsninger på hvordan åpne russcener kan leve side om side med barn, unge og øvrige brukere av byen, er en kompleks samfunnsutfordring som er vanskelig eller tilnærmet umulig å løse på grunn av sin kompleksitet og ofte motstridende interesser. Og skal den løses, kreves det samarbeid mellom flere samfunnsaktører.

Plan- og bygningsetaten, ved enheten Bykuben, har med denne kartleggingen ønsket å gi kommunen kunnskap om, og bedre oversikt over, berørte aktører knyttet til de åpne russcenene i

Oslo sentrum. Bykuben har som del av sitt mandat å sørge for samarbeid på tvers fagmiljøer og sektorer, og har brukt sin erfaring og nettverkskompetanse i ledelse av dette prosjektet. Selve rapporten er utarbeidet av ROSA Collective AS. Velferdsetaten, politiet og forskere har bidratt med konstruktive tilbakemeldinger og innspill underveis.

Fokuset i rapporten har vært på rusmiddelbrukerne selv, og de miljøene de inngår i. ROSA Collective AS har intervjuet personer i russcenene, analysert svarene deres og brukt kart og grafiske modeller for å vise sammenhengen mellom sosiale forhold og fysisk bystruktur.

Resultatet er et grundig arbeid som har involvert mange. Rapporten gir en ny type innsikt i hvordan rusmiljøenes medlemmer selv opplever sine omgivelser, hva som gir trygghet eller utrygghet, hvilken betydning grønne omgivelser har og hvorfor de søker sammen og til de stedene de bruker mest.

Oslo, 5. desember 2025

Aasne Haug,
avdelingsdirektør i Plan- og bygningsetaten

Sammendrag

De åpne russcenene i Oslo er synlige uttrykk for hvordan komplekse samfunnsutfordringer utspiller seg midt i byen. De samler mennesker som ofte lever med fattigdom, psykiske og fysiske helseplager og sosialt utenforskap. For noen er de åpne russcenene de eneste arenaene i samfunnet hvor de opplever fellesskap, mens for andre representerer de utrygghet og konflikt. Nettopp derfor blir russcenene et spill på hvordan vi som samfunn møter våre mest sårbare borgere.

Tiltak rettet mot åpne russcener har ofte hatt et fokus på reduksjon. Historikken viser imidlertid at politiaksjoner, byfornyelse og fysisk forflytning ikke gir varige løsninger – de åpne russcenene flytter bare på seg. Dette skaper en ond sirkel av utrygghet og ustabilitet for både brukere og nærmiljø.

Norsk ruspolitikk har beveget seg i retning av en mer helseorientert tilnærming, men feltet preges fortsatt av spenningen mellom kontroll og omsorg. For å forstå russcenene må man se på de sosiale prosessene som former livene til brukerne. Mange opplever stigma og sosial eksklusjon – de møtes med fordommer og blir definert ut fra rusbruken. Dette forsterker utenforskap og gjør det vanskelig å delta i samfunnet på lik linje med andre. Samtidig beskrives russcenene av mange brukere som de eneste stedene hvor de finner tilhørighet og aksept. Russcenene er viktige sosiale arenaer, og å stenge dem uten å tilby alternativer kan føre til mer isolasjon og økt risiko for overdoser. Det offentlige rommet er et fellesgode, og retten til å være der gjelder alle. Å møte mennesker i aktiv rus i byens parker, gater og plasser handler ikke om å akseptere alle sider ved rusmiljøene, men om å anerkjenne menneskene bak og ivareta både deres og fellesskapets behov.

Miljøpsykologien viser hvordan fysiske omgivelser påvirker menneskers opplevelser og helse. Dårlig belyste områder, slitte byrom og manglende fasiliteter skaper utrygghet, mens

åpne plasser med oversikt, benker og toaletter kan gi en bedre opplevelse både for brukere og andre. Naturen trekkes særlig frem som helsefremmende: Mange søker seg til Akerselva fordi grønne omgivelser og lyden av vann gir ro og reduserer stress. Teorier som Maslows behovspyramide og SET-modellen gir innsikt i hvorfor russcenene opprettholdes. De dekker noen grunnleggende behov – som fellesskap, trygghet og en viss form for struktur – selv om de også innebærer risiko. Å legge til rette for inkluderende og tryggere arenaer handler dermed om sosial bærekraft. Skal tiltakene bli treffsikre, må de utformes i samarbeid med brukerne selv.

Kartleggingen viser at russcenene har flere funksjoner samtidig. De er markeds plasser for rusmidler, men også sosiale møteplasser og steder for lavterskel helsehjelp og matutdeling. For noen er det tilgangen til stoff som trekker, men for de fleste handler oppholdet vel så mye om fellesskap, vennskap og tilgang til grunnleggende tjenester. Samtidig er helse- og velferdsutfordringene store. Brukerrommet Prindsen i Storgata har begrenset kapasitet, sanitære fasiliteter mangler, og matutdeling er utilstrekkelig. Kvinner etterlyser egne helsetilbud og tryggere arenaer. Mange ønsker aktivitetstilbud og jobbmuligheter som kan gi struktur og mening i hverdagen. Politiets tilstedeværelse oppleves både som trygghetsskapende og stigmatiserende. Funnene i kartleggingen viser også til positive sider: fellesskap, opplevelsen av å bli sett og naturens beroligende funksjon.

Russcenene kan ikke forstås isolert som et rusproblem. De er komplekse sosiale og fysiske arenaer der både positive og negative sider virker sammen. Enkeltstående tiltak som forflytning eller politiaksjoner har liten effekt. I stedet kreves helhetlige og tverrsektorielle løsninger. Kort sagt handler russcenene ikke bare om rus, men om mennesker, fellesskap og byutvikling. Skal vi møte denne samfunnsutfordringen på en bærekraftig måte, må vi balansere fellesskapets behov for trygghet med enkeltmenneskers rett til verdighet, helse og tilhørighet.

Kapittel 1. Innledning

Russcener i Oslo

Overdose
en dose lege- eller rusmidler, som leder til forgiftning og mulig dødsfall.

Åpne russcener
steder hvor rusmiddelbrukere samles. De fungerer både som sosiale arenaer for rusmiddelbrukere og som markedsplasser for kjøp og salg av rusmidler.

Stressfaktor
noe som fremkaller en følelse av stress (stressreaksjon).

Folkehelsekrise
en alvorlig helseutfordring som rammer et helt samfunn.

I 2024 mistet 303 mennesker i Norge livet som følge av rusmiddelutløste overdoser. Av disse var 45 personer bosatt i Oslo kommune¹. Mange av de tapte livene tilhørte personer som hadde omfattende rusmiddellidelser og sterk tilknytning til en av landets åpne russcener. Dette var personer som følte seg ekskludert fra sine lokale samfunn og som fant tilhørighet blant medmennesker med tilsvarende rusmiddelutfordringer.

Til tross for en økende nasjonal satsing på helsefremmende, forebyggende og skadereduserende tiltak for rusmiddellidelser, lever mange rusmiddelbrukere i Norge svært krevende liv, med hverdager som preges av vanskelige levekår, helseplager og stressfaktorer². Disse utfordringene er særlig synlige i åpne russcener, hvor noen av de mest marginaliserte og hjelpetrengende rusmiddelbrukerne samles. I Oslo er de åpne russcenene preget av utrygge forhold og voldsepisoder, noe som ytterligere forverrer både livskvalitet og helse³.

Disse dødsfallene og levekårsforholdene viser at Norge fortsatt står i en alvorlig folkehelsekrise knyttet til rusmiddelbruk, hvor de mest akutte levekårsutfordringene er samlet i storbyers offentlige byrom.

“Nei, hva skal jeg si? Altså jeg er rusavhengig. Her (i Storgata) har du tilgang og du har kamerater. Du bruker (rusmidler), også blir du fort stående og snakke med kompis. Altså, det er det positive med det hele. Om man har det veldig vanskelig – og, det er ikke alltid at man har råd til å dra til psykolog eller så lett å få psykologtime. Det er mye psykologi her i folks erfaringer, som kan hjelpe deg på vei. Bare høre på deg. Det å bare snakke med andre mennesker, det letter mye av byrden. Det gjør dagen din, akkurat den dagen, litt lettere”.

Mann, Storgata. november, 2024

Utviklingen av åpne russcener i Oslo

I likhet med mange andre europeiske storbyer har Oslo hatt utfordringer med åpne russcener siden slutten av 1960-tallet. Oslos første åpne russcene vokste gradvis frem mellom 1966 og 1968, i Slottsparkens offentlige parkomgivelser – nærmere bestemt på Nisseberget, en liten kolle med utsiktsplass vendt ut

Ørsted, H. (1971). Ungdom på Nisseberget.

mot Karl Johan og Universitetshagen⁴. Her samlet hovedsakelig hasj-røykende middelklasseungdom seg, noen inspirert av den amerikanske hippie-bevegelsen, andre medlemmer av 1960- og 70-tallets studentopprør.

Disse ungdommene følte seg fremmedgjort i datidens norske samfunn og søkte derfor til et fellesskap som kunne tilby dem et alternativ til storsamfunnets etablerte normer. Parallelt med utviklingen i Slottsparken, oppsto det også en åpen russcene på Vaterland. Den åpne russcenen på Vaterland besto av marginaliserte og bostedsløse ungdommer. Mange av disse var rusmiddelbrukere av løsemidler som lynol.

På denne tiden ble rusmiddelbrukere betraktet som kriminelle av det norske samfunnet. Selv om det fantes hjelpetiltak, som oppsøkende sosiale tjenester og hospitser, var samfunnsreaksjonen i stor grad basert på diskriminerende kontrolltiltak. Den åpne russcenen på Nisseberget ble møtt med høy polititilstedeværelse og gjentatte politiaksjoner. I tillegg ble rusmiddelbrukere regelmessig bortvist, bøtelagt og nektet adgang til Slottsparken.

Marginalisering
ekskluderingsprosessen som skyver personer og brukergrupper ut av storsamfunnet.

Avvikende adferd
handlinger som bryter med sosiale normer.

Disse kontrolltiltakene, eller maktutøvelsen, var ikke bare reaksjoner på lovbrudd, men også samfunnets reaksjoner på rusmiddelbrukernes avvikende adferd og tilstedeværelse i Oslo sentrum. På sikt ledet slike kontrolltiltak til at den åpne russcenen på Nisseberget forflyttet seg fra Slottsparken og ble fragmentert i flere åpne russcener. Dette bidro til en sterkere marginalisering av rusmiddelbrukere, som i praksis fratok dem grunnleggende menneskerettigheter som bevegelses- og forsamlingsfrihet i offentlige byrom.

Slaget om Nisseberget 1. mai 1978 er et eksempel på datidens kontrolltiltak. Hendelsen startet som en demonstrasjon mot politivold, men utviklet seg til et voldelig sammenstøt etter at politiet aksjonerte mot demonstrantene.

Gjennom de påfølgende tiårene ble de åpne russcenene i Oslo møtt med lignende ekskluderende kontrolltiltak, som i økende grad kom i forlengelse av næringshensyn og byutviklingsinteresser. Dette førte til at de åpne russcenene gjentatte ganger ble forflyttet rundt i bykjernen. Et eksempel er rivingen av paviljongen "Habben", et offentlig tak langs Akerselva som tidlig på 80-tallet ga ly til bostedsløse ungdommer med rusmiddelavhengighet. Et annet er den beryktede "Jødestreken" fra 2003; en spraymalt hvit linje på bygulvet til "Plata" utenfor Oslo Sentralstasjon som markerte hvor rusmiddelbrukere kunne oppholde seg uten å bli arrestert.

De åpne russcenene har endret seg betydelig gjennom tiårene med kontrolltiltak og forflytning, både når det gjelder sammensetningen av mennesker, typen rusmidler og graden av marginalisering. Samtidig har samfunnets holdning til rusmiddelbruk også endret seg, med større vekt på lavterskel hjelpetiltak fremfor straff.

Et viktig vendepunkt kom i 2011 med Byrådssak 74/12: Den åpne narkotikaomsetningen i Oslos sentrumsområde.⁵ Byrådssaken førte til etableringen av flere lavterskeltilbud i Oslo sentrum, blant annet Prindsen mottakssenter, Oslos eneste brukerrom med felpieletjenester og utdeling av brukerutstyr. I tillegg ble plattformen Sentrumsarbeidet etablert, inspirert av tilsvarende tilnærminger fra andre europeiske storbyer med utfordringer knyttet til åpne russcener⁶. Sentrumsarbeidet er et tverrfaglig samarbeid mellom Oslo kommune, politiet, spesialisthelsetjenesten, ideelle aktører og brukerorganisasjoner, som skal koordinere lavterskel hjelpetiltak med kontrolltiltak. Sentrumsarbeidets mål er å løse opp og forbedre forholdene i de åpne russcenene i Oslo sentrum.

I forlengelsen av Sentrumsarbeidet endret politiet sin praksis i møte med de åpne russcenene: midlertidig bortvisning fra ulike nabolag, fremfor bøtelegging og arrestasjon. Hensikten med

Lavterskeltilbud
en helse- eller sosialtjeneste som tilbys uten henvisning eller betaling.

ROSA Collective (2025). Åpne russcener og lavterskeltilbud i Oslo sentrum

bortvisnings-praksisen var å redusere det høye konfliktnivået og de mange voldsepisodene som har preget de åpne russcene i Oslo sentrum. Likevel har bortvisnings-praksisen fått kritikk for å hindre tilgang til helt essensielle lavterskeltilbud, slik som brukerrommet, og for å regulere bevegelses- og forsamlingsfriheten til marginaliserte rusmiddelbrukere.⁷

Bortvisning, sammen med etableringen av nye hjelpetilbud, bidro til at de åpne russcenene gradvis forflyttet seg på 2010-tallet, fra Jernbanetorget og Kvadraturen til boområdene rundt Storgata og Vaterland.⁸ Denne forflytningen har særlig forsterket interessekonflikten mellom rusmiddelbrukere og beboere, med hyppige rapporteringer om funn av sprøyter i oppganger, fellesarealer og lekeområder. Forflytningen av de åpne russcenene har dermed skapt nye spenninger, der hensynet til helsehjelp for rusmiddelbrukere står i kontrast til beboeres behov for trygghet.

Dagens åpne russcener

I dag finnes det fire åpne russcener i Oslo sentrum: 1. Storgata, 2. Vaterland, 3. Urtegata, i forlengelse av Frelsesarmeen sitt lavterkseltilbudet Fyrlyset, og 4. langs Nedre Akerselva.⁹ Man kan i tillegg argumentere for en mindre sporadisk femte åpen russcene i Skippergata, i direkte tilknytning til Kirkens Bymisjon sine lavterskeltilbud Gateklinikken og Møtestedet.

Tegnforklaring	
Bygg	
Hjelpetiltak	
Konsentrert åpen russcene	
Spredt åpen russcene	
Vann og vannveier	
Grønnstruktur	

Interessekonflikt
når ulike brukergrupper har motstående ønsker eller interesser, for eksempel ulik bruk av offentlig byrom.

Sårbare brukergrupper
personer som er ekstra utsatt for skader og utfordringer, på grunn av mangler knytte til helse, livssituasjon eller sosiale forhold.

Brukerbehov
de reelle behovene en person eller brukergruppe trenger for å oppnå livskvalitet og velvære.

Markeds plass
steder hvor kjøp og salg av illegale rusmidler finner sted.

Sosial arena
et sted eller miljø hvor personer møtes og sosialiserer, noe som kan bidra til nye relasjoner og tilhørighet.

Forholdene i de åpne russcenene i Oslo sentrum kan til dels forstås som en konsekvens av de omfattende levekårsutfordringene mange rusmiddelbrukere står i. Personer med tilknytning til de åpne russcenene lever ofte med sammensatte helseplager, ustabil bosituasjon og vedvarende økonomisk usikkerhet. I møte med et hjelpeapparat som for mange oppleves som utilstrekkelig, både når det gjelder helsehjelp og sosiale tjenester, forsterkes nøden og stressfaktorene som preger livene deres. Dette har negativ innvirkning på både fysisk og psykisk helse, og bidrar til et forhøyet konfliktnivå i de åpne russcenene.

Levekårsutfordringene i de åpne russcenene bidrar samtidig til betydelige interessekonflikter med andre brukergrupper av byen.¹⁰ Disse interessekonfliktene kommer spesielt tydelig frem i Storgata og Urtegata, hvor både lokale beboere og næringsdrivende berøres av de utrygge forholdene, sjenerende adferd og eksponeres for åpenlys kjøp, salg og bruk av rusmidler. I tillegg oppstår det randsoneproblematikk i områdene rundt. Randsoneproblematikk beskriver i denne sammenhengen hvordan enkelte utfordringer knyttet til de åpne russcenene, som for eksempel uro og forsøpling av både vanlig avfall og brukerutstyr (sprøyter, kokekar og røykefolie), sprer seg til omkringliggende områder og påvirker de offentlige byrommene negativt. Dette er spesielt problematisk i nabolag med andre sårbare brukergrupper og levekårsutfordringer, som i tilfellet med den åpne russcenen på Urtegata og det omkringliggende nabolaget Grønland.¹¹

Hva er en åpen russcene?

Åpne russcener er byrom som tas i bruk av marginaliserte rusmiddelbrukere for å dekke ulike brukerbehov. Slike steder oppstår i møte mellom sosiale prosesser og fysiske forhold, sosialt gjennom samlingsprosessen til etablerte subkulturer, som åpne rusmiljøer, og fysisk gjennom de romlige egenskapene til det offentlige byrommet. Denne prosessen kalles omstridt stedsdannelse.¹²

Åpne russcener kan fremtre som konsentrerte, spredte eller skjulte i bybildet.¹³ Konsentrerte russcener er tydelige samlingspunkter, preget av større forsamlinger av rusmiddelbrukere og åpenlys kjøp, salg og bruk av rusmidler, som i tilfellet av Storgata, Vaterland og Urtegata.

Ifølge Uteseksjonen, Oslo kommunes oppsøkende sosial- og helsefaglige tjeneste for sårbare og marginaliserte personer i Oslo sentrum, fungerer disse åpne russcenene først og fremst som markeds plasser for kjøp og salg av illegale rusmidler.¹⁴ Samtidig viser flere forskningsstudier til at åpne russcener også er steder med viktige sosiale funksjoner.¹⁵ Åpne russcener fungerer som sosiale arenaer for rusmiddelbrukere som er fremmedgjort fra normalsamfunnet – steder hvor rusmiddelbrukere kan oppleve

gruppetilhørighet. Gruppedynamikken som dannes i åpne russcener kan både være helsefremmende og positiv, men den kan også føre til adferd som oppleves som avvikende og utrygg – både for andre rusmiddelbrukere og for byens øvrige brukergrupper.

Hvor åpne russcener etableres seg påvirkes av flere faktorer: forflytningsmekanismer som rusmiddelbrukere utsettes for, fremkomlighet med kollektivtransport, tilgjengeligheten til lavterskeltilbud og markedskreftene knyttet til ulovlig distribusjon av rusmidler. Dette bidrar til at åpne russcener som regel oppstår i nærheten av offentlige knutepunkter, hvor tilgjengeligheten til både rusmidler og lavterskeltilbud er høy.¹⁶

Forskning på de åpne russcenene i Oslo viser at slike steder oftest oppstår i neglisjerte offentlig byrom, som preges av fravær av andre brukergrupper, manglende vedlikehold og uklar funksjon.¹⁷ Slike byrom fremstår tilsynelatende som mer tilgjengelig for rusmiddelbrukere som ellers sosialt ekskluderes fra resten av bylivet. Denne prosessen beskriver kanskje i større grad den tidligere tilstanden i flere byrom som idag huser konsentrerte åpne russcener, slik de fremsto på 2010-tallet ved forflytningen fra Oslo S og Kvadraturen.

Et tydelig eksempel på spredte åpne russcener finner vi langs Nedre Akerselva. De mange små og skjermede byrommene langs elva, som den søndre undergangen til Eventyrbrua og det veltede piletreet ved elvebredden i Ankerparken, er kanskje bedre eksempler på neglisjerte offentlige byrom som tas i bruk av rusmiddelbrukere. Slike spredte åpne russcener kan forsterke dødeligheten av overdoser og øke den opplevde utryggheten av stedet, nettopp fordi de er så skjermede fra resten av bylivet. Men disse små stedene langs Akerselva viser også til et ønske om ro og avstand fra stressfaktorene i de konsentrerte åpne russcenene. De fungerer som «hvilerom» i hverdager som ellers er sterkt preget av nød, vold og sykdom.

Hva er rusmiddellidelse?

Verdens helseorganisasjon (WHO) beskriver rusmiddellidelse som en psykisk- og adferdsrelatert sykdom i den ellefte utgaven av *International Classification of Diseases (ICD-11)*.¹⁸ Rusmiddellidelse består av symptomene (1) rusmiddelavhengighet, en tilstand der en person har en vedvarende og tvangspreget rusmiddelbruk som kan lede til toleranseutvikling og abstinenssymptomer, og (2) høyrisiko rusmiddelbruk, tilbakevendende rusmiddelbruk som kan medføre avhengighet, helseplager, kroppslig skade og økt risiko for overdose. Rusmiddellidelser kan opptre med en eller begge

Forflytningsmekanismer
de sosiale, kulturelle og politiske prosessene knyttet til makt, som fører til at ulike brukergrupper flytter fra et sted til et annet. Disse mekanismene kan både være indirekte og direkte.

ROSA Collective (2025). Øyeblikksbilde av piletreet ved Villmarksletta.

Hvilerom (refuge)
betegner steder som gir mulighet for skjul, hvile og opplevelse av beskyttelse.

Toleranseutvikling
En tilstand der kroppen trenger stadig høyere doser av et rusmiddel for å oppnå samme effekt.

Abstinenssymptomer
Fysiske og psykiske reaksjoner som oppstår når inntaket av et rusmiddel reduseres eller stoppes.

Sykdomssymptomer og utvikler seg ofte i forbindelse med andre fysiske og psykiske helseplager.

Selvmedisinering

bruk av medisiner og rusmidler som egenbehandling for fysiske- og psykiske helseplager.

Norsk forskning, blant annet fra *Regionalt kompetansesenter for rusmiddelforskning i Helse Vest*, viser til en klar årsakssammenheng mellom traumatiske livsopplevelser og rusmiddelbruk.¹⁹ Mange som utvikler rusmiddellidelse, har vært utsatt for traumatiske opplevelser, særlig i barndommen, for eksempel alvorlige fysiske skader, omsorgssvikt, overgrep, relasjonsbrudd og vold. Slike traumer leder, for mange, til psykiske lidelser som angst, depresjon og PTSD. Psykiske lidelser kan senere selvmedisineres med rusmidler.²⁰

Rusmiddellidelse er med andre ord ikke bare en sykdom, men et ytterligere symptom på et liv preget av andre helseplager.

Rusmiddelbruk som folkehelsekrise

De åpne russcenene i Oslo sentrum kan forstås som uttrykk for en større folkehelseutfordring, som forsterker eksisterende sosiale ulikheter og levekårsutfordringer.

Norsk forskning viser at rusrelaterte helseskader er ujevnt fordelt i befolkningen²¹. Personer med rusmiddelavhengighet har ofte dårligere tilgang til helsetjenester og dør tidligere enn resten av befolkningen. Det er også vist til en tydelig sammenheng mellom sosioøkonomisk bakgrunn og konsekvensene av rusmiddelbruk.

Ungdom fra utsatte områder i Oslo øst opplever langt mer alvorlige følger enn ungdom fra vestkanten, som høyere risiko for skolefravall, psykiske helseproblemer og straff.

Disse forskjellene er ikke isolerte fenomener, men uttrykk for sammenhengende utfordringer, knyttet til blant annet sosiale ulikheter. I byplanlegging i Oslo omtales slike problemstillinger som samfunnsfloker²². Oslo kommune peker på behovet for bredt og tverrsektorielt samarbeid i møte med samfunnsflokene²³.

Velferdsetaten peker på de åpne russcenene som en tilsvarende utfordring på grunn av kompleksitet og omfang²⁴.

Verdens helseorganisasjon (WHO) understreker også behovet for samarbeid på tvers av sektorer i møte med rusmiddellidelser, som de beskriver som en global folkehelseutfordring på grunn av utfordringer knyttet til avhengighet, dødelighet, helse, menneskerettigheter og sosial bærekraft.²⁵

“We recognize that the world drug problem remains a common and shared responsibility that should be addressed in a multilateral setting through effective and increased international cooperation and demands an integrated, multidisciplinary, mutually reinforcing, balanced, scientific evidence-based and comprehensive approach”.

United Nations General Assembly (2016), A/S-30/L.1²⁷

Side 18

Miljøets påvirkningskraft

Åpne russcener i Oslo representerer komplekse offentlige byrom der sosiale, helsemessige og romlige utfordringer møtes. For mange rusmiddelbrukere er disse stedene ikke bare markeds plasser for rusmidler, men også essensielle sosiale arenaer som tilbyr fellesskap, tilhørighet og aksept. For flere fungerer disse byrommene, eller “gata”, også som bosted og arbeidsplass, noe som gir dem enda større betydning for livskvaliteten til disse sårbare menneskene gjennom oppfylte og uoppfylte brukerbehov.

Rusbrukere i de åpne russcenene kan på mange måter ses på som superbrukere av offentlige byrom, på grunn av den omfattende og flerfunksjonelle bruken. Bruk av offentlige byrom som ikke nødvendigvis følger normer eller er uproblematisk, men som like fullt viser til stedenes betydning i deres utfordrende hverdag.²⁶

“Overleve. Jeg trodde jeg skulle overleve for å leve, men det har blitt til å leve for å overleve.”

Mann, Storgata. november, 2024

Brukerbehovene reflekterer på mange måter bredere sosioøkonomiske utfordringer i samfunnet. I dette tilfellet understreker brukerbehov i offentlige byrom viktigheten av å forstå åpne russcener ikke bare som problemområder, men som folkehelsearenaer med potensial for både helsefremmende og helsesvekkende påvirkning. Flere av problemstillingene knyttet til åpne russcener, som uro og forsøpling, må forstås som delvise resultater av stressfaktorer og levekårsutfordringer som rusmiddelbrukere utsettes for – forhold som er selvforsterkende over tid, og som marginaliserte rusmiddelbrukere i liten grad har reell påvirkning på. For å bedre livskvaliteten til rusmiddelbrukere i åpne russcener kreves det derfor innsikt i de reelle brukerbehovene og en forståelse av hvordan disse brukerbehovene er knyttet til de romlige og sosiale strukturene i byens offentlige byrom.

Det pågår en holdningsendring i rusfeltet – fra straff og kontroll til hjelp, skadereduksjon og økt livskvalitet. Denne tilnærmingen er ikke i like stor grad forankret i byutviklingen. For å møte folkehelseutfordringen knyttet til rusmiddellidelser må byens offentlige byrom planlegges og utformes med plass til både omsorg og inkludering – slik at også de mest sårbare og marginaliserte får mulighet til å leve verdige liv.

Denne kartleggingen har som mål å undersøke hvordan sosioromlige faktorer påvirker den opplevde tryggheten og utrygghet blant rusmiddelbrukere i Oslo sentrum. Analysen søker å identifisere hvordan romlige kvaliteter forsterker disse opplevelsene, og hvordan dette bidrar til at åpne russcener oppstår og vedvarer.

Livskvalitet
en subjektiv opplevelse av et godt liv og tilfredshet. En persons livskvalitet er knyttet til trygghet, fysisk og psykisk helse, sosiale relasjoner, økonomi og mulighet til å delta i samfunnet.

Folkehelsearena
steder hvor befolkningens helse fremmes i fellesskap.

Side 19

ROSA Collective (2025). Stien langs Akerselva ved Elgsletta.

Det politiske bakteppet

Den pågående faglige holdningsendringen har vokst frem i forlengelsen av et større paradigmeskifte i norsk ruspolitikk, som igjen følger en internasjonal politisk utvikling ledet av FN, WHO og Portugal.²⁸

Paradigmeskifte
en omfattende endring i tankesett rundt et tema eller fagfelt.

“In many parts of the world, drug users are stigmatized, live under constant threat of arrest and are prevented from seeking treatment and support. So I am convinced that current drug policies have to be reformed to ensure that they encourage prevention and treatment based on evidence of what works.

Sadly, drug policy has never been an area where evidence and effectiveness of policies have led the way. Obviously, we all want to protect our families from the potential harms of drugs. But if they do develop a drug problem – that is a chronic relapsing illness as the WHO has defined it – they should be viewed as patients in need of treatment and not as criminals. In what other areas of public health do we criminalise patients in need of help? Surely it cannot be the job of the criminal justice system to prescribe remedies to deal with public health concerns. This is the job of public health professionals”.

Annan, K. (2016). Health and human rights-centered drug policies: the essential role of International Geneva. United Nations General Assembly⁵⁰

Allerede i 2016 skiftet Høyres daværende helse- og omsorgsminister Bengt Høie ståsted på rusmiddelbruk, etter opprop fra brukerorganisasjoner som Foreningen for human narkotikapolitikk (FHN) og Rusmisbrukeres interesseorganisasjon (RIO).²⁹ Året etter gikk Høyre til stortingsvalg med en skiftet og kunnskapsbasert ruspolitikk, som skulle overføre ansvaret for rusmiddelovertridelser fra justis- til helsesektoren. Denne tilnærmingen skulle være forankret i forebygging og skadereduksjon, snarere enn kriminalisering.³⁰ I 2018 ble denne politikken videreført i Jeløya-plattformen³¹, og i 2019 konkretisert gjennom reformforslaget NOU 2019:26 – *Fra straff til hjelp*, som la til grunn en modell for avkriminalisering av bruk og besittelse til eget bruk. Reformforslaget innebar at slike handlinger fortsatt skulle være ulovlige, men ikke straffbare.³²

Avkriminalisering
når tidligere ulovlige gjerninger og adferd defineres som lovlig av lovverket.

Tvangsmidler

ulike tiltak som politiet kan benytte på en person uten deres samtykke.

Selv om reformforslaget *Fra straff til hjelp* ble nedstemt i Stortinget i 2021, har paradigmeskiftet hatt stor innvirkning på norsk ruspolitikk og politipraksis. I 2022 etablerte Høyesterett rettslig presedens gjennom dommen HR-2022-731-A, som fastslår at rusmiddelbrukere i utgangspunktet ikke skal straffes for kjøp og besittelse av brukerdoser med rusmidler – selv om handlingen fortsatt er ulovlig.³³ I ettertid fulgte Riksadvokaten opp med en instruks som begrenset politiets mulighet til å tiltale og benytte tvangsmidler i slike lovbrudd.³⁴ Dette har ført til en merkbart endring i politiets praksis, i tråd med en mer helseorientert ruspolitikk.

Mye av tilnærmingen til reformforslaget *Fra straff til hjelp* ble videreført i Arbeiderpartiets justerte og vedtatte rusreform fra 2025: *Meld. ST. 5 (2024-2025) Trygghet, fellesskap og verdighet*.³⁵ Rusreformen var bygget på forebygging, skadereduksjon og ettervern av rusmiddelbrukere, samtidig som strafferammen ble senket og politiets tvangsmidler ble ytterligere begrenset. Likevel har reformen fått kritikk for dens opprettholdelse av kriminaliseringen og svekkelse av etablerte ideelle fagmiljø. I praksis var rusreformen i stor grad en fortsettelse av eksisterende praksis, som ikke adresserte ulike nøkkelutfordringer knyttet til dagens åpne russcener.³⁶

Oslos ruspolitikk

I 2018 innførte Oslo kommune en ny kunnskapsbasert og helseorientert russtrategi med mål om å (1) forebygge rusmiddellidelser, (2) styrke tidlig innsats og (3) øke livskvalitet til rusmiddelbrukere.³⁷ Strategien, kalt *Strategisk plan for rusfeltet*, bygde videre på det langvarige målet til *Tiltaksplan for alternativer til rusmiljøer i sentrum* fra 2003. *Tiltaksplan for alternativer til rusmiljøer i sentrum* hadde som mål å redusere størrelsen på, begrense omsetningen av rusmidler i, og hindre rekruttering til de åpne russcenene i Oslo sentrum, gjennom etablering av alternative væresteder for rusmiddelbrukere.

Program for rusfeltet i Oslo (PRIOslo) ble etablert i sammenheng med *Strategisk plan for rusfeltet*.³⁸ PRIOslo baserte seg i korte trekk på å styrke det desentraliserte lavterskeltilbud i bydelene og rettet disse tjenestene mot rusmiddelbrukeres egne boliger, fremfor å benytte sentraliserte og institusjonsbaserte rustilbud i Oslo sentrum. I denne perioden har alle bydelene i Oslo etablert egne oppsøkende psykiske helsetjenester, som FACT og RusFACT, og alternative væresteder for rusmiddelbrukere, i form av aktivitetshus.

Selv om desentraliseringsstrategien har styrket lavterskeltilbudet i bydelene og nådd andre sårbare brukergrupper av rusmiddelbrukere, har strategien hatt svært liten påvirkning på forholdene i de åpne russcenene og på livskvaliteten

FACT-Team

et oppsøkende behandlingstilbud som gir helhetlig oppfølging til personer med psykiske og/eller ruslidelser

Desentraliseringsstrategien

Oslo kommune sin gjeldende russtrategi, som baserer seg på å spre tjenestetilbudet til bydelene.

til menneskene i disse miljøene, ifølge *Evaluering av desentraliseringen av lavterskeltilbud til personer med rusproblemer*.³⁹ Flere bydeler peker i tillegg på utfordringer knyttet til avviklingen av flere av Velferdsetatens institusjonsbaserte boligtilbud for rusmiddelbrukere.⁴⁰

Som følge av desentraliseringsstrategien skal det samlede institusjonsbaserte boligtilbudet reduseres fra 657 til 475 plasser innen 2030.⁴¹ Ved utgangen av 2024 er 63 av disse plassene allerede blitt avviklet. Denne omstillingen innebærer samtidig en økning av plasser på boligtilbudet i kategoriene forsterket bo- og behandling og omsorgssenter – mer ressurskrevende boligtilbud med bemanning og helsefaglig oppfølging, rettet mot personer med samtidige rusmiddel- og psykiske lidelser (ROP-pasienter).

Omstillingen til desentraliserte og oppsøkende helsetjenester må sees i lys av Oslo kommunes bredere helsepolitiske satsinger, særlig *En psykt bra by* og *Folkehelsestrategien 2023–2030*. Begge strategiene har som mål å øke livskvalitet og velvære, samt redusere sosiale helseforskjeller i befolkningen.⁴²⁴³ I denne sammenhengen trekkes blant annet sosiale arenaer og helsefremmende nærmiljøer frem som viktige virkemidler for å fremme helse – der mennesker faktisk oppholder seg og lever sine hverdager.

Debatten om utendørs væresteder

Samtidig som Oslo kommune har omstilt og desentralisert sine rustjenester, har det pågått en offentlig debatt om utendørs væresteder for rusmiddelbrukere. Debatten startet i 2018 med FHN sitt forslag om utendørs væresteder på Elgsletta, inspirert av Nåleparken i Aarhus.⁴⁴ Nåleparken er et prøveprosjekt fra 2001, hvor det ble etablert et skjermet utendørs værested for det åpne rusmiljøet i Aarhus, lokalisert utenfor sentrum og fristilt fra eksisterende lavterskeltilbud.

I ettertid har både Bergen og Sandnes etablert egne utendørs væresteder: Straxtunet i Bergen, i direkte tilknytning til byens eneste brukerrom, og Benken i Sandnes, en overbygd sitteplass uten tilknytning til lavterskeltilbud.⁴⁵ Disse prosjektene bygger på ideen om utendørs væresteder som helsefremmende uterom, utformet for å sikre trygge omgivelser for rusmiddelbrukere og legge til rette for skadeforebyggende bruk av rusmidler.

Samtidig viser disse prosjektene at det finnes liten felles konsensus om en modell for slike byrom, særlig når det gjelder grad av skjerming, brukertilpasset design og tilknytning til lavterskeltilbud. Dette medvirker til at utendørs væresteder i Norge møter ulike praktiske og juridiske utfordringer, og preges av varierende grad av vellykket implementering.

Nærmiljø

helheten av romlige og sosiale forhold i hverdagslandskapet til en person, områdene mennesker lever og ferdes dagligdags.

Utendørs væresteder

by- og uterom hvor rusmiddelbrukere kan være, tilbringe tid, sosialisere og bruke rusmidler innenfor trygge rammer.

I 2019 fremmet Julianne Ferskhaug (V) og Aina Stenersen (FrP) privat forslag til bystyret om utendørs væresteder, i forlengelse av FHN sitt forslag om utendørs værested på Elgsletta. Gjennom forslaget ble Velferdsetaten, på vegne av Bystyret, bedt om å utrede muligheten for utendørs værested i Oslo sentrum basert på modellen til Nåleparken i Aarhus.⁴⁶

«Bystyret ber byrådet levere en utredning, i tråd med de overordnede prinsippene i Strategisk plan for rusfeltet, som drøfter argumenter for og imot et værested for personer med rusavhengighet.»

Bystyret, 2019⁵¹

I 2020 publiserte Velferdsetaten *Utredning av utendørs væresteder for personer med rusproblemer*. Utredningen konkluderte med at etablering av utendørs væresteder i Oslo sentrum ikke burde anbefales, da det ville være i strid med desentraliseringsstrategien i *Strategisk plan for rusfeltet*. I tillegg ble det pekt på juridiske og økonomiske barrierer, blant annet at kommunen ikke kunne legge til rette for områder hvor det foregår kjøp, salg og bruk av rusmidler, ettersom det er ulovlige forhold. Forslaget ble derfor avslått av bystyret i 2021, og kommunen valgte i stedet å styrke det desentraliserte tjenestetilbudet gjennom etablering av aktivitetshus i bydelene.

Debatten om utendørs væresteder synliggjorde på mange måter spennet i Oslo kommunes ruspolitikk: mellom ønsket om desentraliserte helsetjenester i bydelene og behovet for å møte levekårsutfordringene til rusmiddelbrukere i de åpne russcenene i Oslo sentrum.

I 2023 introduserte det nye byrådet, bestående av Høyre og Venstre, sin politiske plattform Hammersborg-erklæringen. Her ble det lovet at Oslo skulle få et utendørs værested som del av en kunnskapsbasert rusomsorg.⁴⁷ Da byrådet la frem budsjettet for 2026, ble det foreslått å bevilge 15 millioner kroner til etablering av et nytt brukerrom, og at et utendørs værested skulle knyttes til dette.⁴⁸ Det ble imidlertid ikke satt av midler til et utendørs værestedet i budsjettet.

Velferdsetaten, i samarbeid med forskningsstiftelsen FAFO, utfører nå en utredning basert på prøveprosjektet på tilrettelagt og skjermet bakhage for rusmiddelbrukere på Prindsens Mottakssenter i Oslo.⁴⁹ Utredningen har som mål å identifisere rammebetingelsene for, utfordringer knyttet til implementering og overføringsverdien av utendørs væresteder. Prøveprosjektet på Prindsen har verdt å merke få direkte paralleller til eller likheter med etablerte utendørs væresteder i Skandinavia.

Rammebetingelser

De overordnede forholdene som legger premisser for planlegging, gjennomføring og drift av et tiltak.

Kammersgaard, M. (2017). Ny nålepark.

Kapittel 2. Mål, tilnærming og gjennomføring

Kartleggingens mål

Plan- og bygningsetaten ved Bykuben tok opprinnelig initiativ til en kartlegging av den åpne russcenen i Storgata. Bakgrunnen for dette var byggesøknaden for Storgata 33, samt etats ønske om intern kompetanseheving på feltet. I den forbindelse ble ROSA Collective AS engasjert høsten 2024 for å planlegge og gjennomføre en kartleggingsstudie med rusmiddelbrukere i de åpne russcenene i Oslo Sentrum. Etter en innledende planleggingsfase ble det besluttet at kartleggingsstudien skulle ta for seg alle de fire åpne russcenene i Oslo, slik de er definert av Uteseksjonen: de konsentrerte åpne russcenene på Storgata, Urtegata og Vaterland i tillegg til den spredte åpne russcenen langs Nedre Akerselva. Kartleggingen skulle videre gjennomføres med medvirkningsbaserte og oppsøkende metoder.

Det overordnede målet for kartleggingsstudien var å få frem mangfoldet av brukerperspektiver fra de ulike åpne russcenene og fremheve de komplekse forholdene knyttet til rusmiddelbruk i offentlige byrom. Kartleggingsstudien ble videre avgrenset til en brukerbehovsorientert tilnærming. Det vil si at kartleggingen skulle ta utgangspunkt i brukeres behov knyttet til opphold i offentlige byrom, og hvordan disse behovene og manglene påvirker brukergruppens adferd, livskvalitet, opplevd trygghet og stedsopplevelse.

Opplevd trygghet
en persons subjektiv følelse av å være trygg i sine omgivelser.

Stedsopplevelse
hvordan man opplever et sted gjennom sanseinntrykk og følelser.

Målet er å bruke denne kunnskapen for å gjøre byen trygg for både innbyggere og for rusmiddelbrukere. For å nå dette målet har arbeidet tre delmål:

Få oversikt over bruk av byens offentlige byrom

- Kartlegge hvordan personer som bruker rusmidler i de åpne russcenene opplever offentlige byrom, og hvordan dette påvirker deres livskvalitet og følelse av trygghet.

Forstå sammenhenger

- Undersøke hvordan byens utforming og omgivelser henger sammen med rusmiddelbruk og andre sosiale eller helsemessige forhold.

Skape dialog

- Legge til rette for samtaler mellom byutviklingsaktører og personer som oppholder seg i åpne russcener.

ROSA Collective (2025). Avgrensning for kartlegging av de åpne russcenene i Oslo sentrum

Vinteren 2024 ble kartleggingen av de åpne russcenene gjennomført i samarbeid med lavterskeltilbudene Fyrlyset og Huset Oslo, samt Uteseksjonen i Velferdsetaten. Den medvirkningsbaserte kartleggingsstudien ga ny innsikt i hvordan rusmiddelbrukere i de åpne russcenene forholder seg til offentlige byrom, og hvilke hensyn som bør vektlegges i fremtidige byplanleggingsprosesser for å ivareta deres ulike brukerbehov. Funnene ble metodetriangulert mot eksisterende kunnskapsgrunnlag for å styrke validiteten. Funn fra kartleggingsstudien ble først presentert på et verksted i regi av Plan- og bygningsetaten den 14. mars 2025.

Denne rapporten er et kunnskapsgrunnlag som kan bidra til en mer informert og helhetlig tilnærming til rusmiddellidelser og åpne russcener i byutviklingen.

Tegnforklaring	
Kartleggingens avgrensning	---
Bygg	□
Hjelpetiltak	■
Konsentrert åpen russcene	⊙
Spredt åpen russcene	▣
Vann og vannveier	■
Grønnstruktur	■

Brukergrupper i de åpne russcenene

I løpet av det siste året brukte hundretusenvís av mennesker i Norge illegale rusmidler gjentatte ganger av ulike personlige grunner.⁵² Blant disse hadde trolig et sted mellom 20 000 og 30 000 personer et høyrisiko rusmiddelbruk.⁵³

Det er vanskelig å anslå nøyaktig hvor mange mennesker i Oslo som har høyrisiko rusmiddelbruk. Ifølge Oslo kommunes *Helhetlig russtatistikk* for 2024 oppsøkte i overkant av 5000 personer fastlege for utfordringer knyttet til rusmidler, mens nærmere 8000 personer mottok et av flere behandlingstilbud for sine rusmiddellidelser.⁵⁴ I samme periode er det, som tidligere nevnt, foreløpig registrert 45 rusmiddelutløste overdosedødsfall i Oslo⁵⁵, hvor hvert tall representerer et tappt menneskeliv med uforløst potensial og pårørende i sorg. Statistikken gir trolig et ufullstendig bilde av det reelle omfanget, ettersom rusmiddelbruk er kriminalisert og forbundet med stigma. Likevel gir statistikken en klar indikasjon på en vedvarende og alvorlig samfunnsutfordring som berører mange mennesker både med og uten sykdommen.

Personer med tilknytning til de åpne russcenene utgjør noen av de mest sårbare brukergruppene av rusmiddelbrukere i Norge og er i stor grad marginalisert og stigmatisert i det norske samfunnet.⁵⁶ Kartleggingsstudien retter seg mot denne sammensatte og overordnede målgruppen, som består av rundt 1 000 personer. Mellom 30 og 40 % av disse personene er bosatt i andre kommuner enn Oslo.⁵⁷ I høysesongen bruker i gjennomsnitt 114 personer de åpne russcenene daglig.⁵⁸

For å belyse forskjellene i demografi, rusmiddelbruk og sosial tilhørighet hos rusmiddelbrukere i de åpne russcenene er målgruppen for denne kartleggingsstudien delt inn i fire brukergrupper basert på deres tilhørighet til russcenene. Tre av disse er definert i samsvar med Uteseksjonens beskrivelse av ulike sosiale miljøer i de åpne russcenene. Den fjerde brukergruppen representerer personer med svakere tilknytning til disse sosiale miljøene. Den spredte åpne russcenen langs Nedre Akerselva benyttes av de ulike rusmiljøene og defineres derfor ikke som en egen brukergruppe.

Rusmiddelbrukere i Storgata

Den åpne russcenen i Storgata er landets største, med et daglig

gjennomsnitt på rundt 56 personer. Den åpne russcenen i Storgata representerer fortsettelsen av det “tunge”, opioidedominerte miljøet som tidligere var samlet på Plata, Europarådets plass og senest i Skippergata. Brukergruppen i Storgata er svært sammensatt og preges av utskiftning, men består i hovedsak av godt voksne rusmiddelbrukere med lengre rusmiddelbruk-historikk fra andre miljøer og tidligere åpne russcener. Det er i tillegg en tydelig overvekt av menn i brukergruppen.

Rusmiddelbrukere på Vaterland

Den åpne russcenen på Vaterland, med rundt 25 personer i daglig gjennomsnitt, er trolig landets mest stigmatiserte.⁵⁹ Brukergruppen stemples som “gangstere” av mediene og møtes av både hverdagsrasisme og institusjonell rasisme. Miljøet er dominert av unge voksne menn med etnisk minoritetsbakgrunn fra familier med levekårsutfordringer i Oslo Øst. Brukergruppen på Vaterland har sammensatte utfordringer og utestenges fra viktige arenaer som skole, utdanning, arbeids- og boligmarkedet, fritidstilbud og hjelpetiltak. Dette har en negativ forsterkende effekt på livskvaliteten til brukergruppen.

Den åpne russcenen på Vaterland preges av kjøp, salg, og bruk av rusmidler, hovedsakelig cannabis og alkohol. Hjelpetiltak benyttes i svært liten grad på grunn av sosial- og selvstigmatisering, generell lav tillit til lavterskeltilbud, mangelende tilrettelegging for brukergruppen i lavterskeltilbudene og fravær av hjelpesøkende adferd⁶⁰.

Rusmiddelbrukere i Urtegata

Den konsentrerte åpne russcenen i Urtegata eksisterer i direkte forbindelse med Frelsesarmeens to lavterskeltilbud i gateløpet: Fyrlyset og Feltpleien.⁶¹ Frelsesarmeen har drevet lavterskeltilbud i Urtegata siden 1890.⁶² Gateløpet utenfor Fyrlyset og deler av Urtehagen fungerer som en åpen russcene på dagtid, med et gjennomsnitt på rundt 24 personer.⁶³ Brukergruppen i Urtegata kjennetegnes av et sterkt sosialt miljø og består hovedsakelig av eldre personer med lengre rusmiddelbruk-historikk fra tidligere åpne russcener.

Rusmiddelbrukere med svekket tilhørighet til åpne russcener

Denne siste brukergruppen består av personer med svekket tilhørighet til de åpne russcenene. Mange mottar eller har mottatt behandlingstilbud, som heroinassistert behandling (HABIO) eller legemiddelassistert rehabilitering (LAR), og velger derfor å distansere seg fra de åpne russcenene og deres sosiale miljøer. Personer i brukergruppen er i mindre grad i aktiv rus og benytter desentraliserte lavterskeltjenester mer enn andre rusmiddelbrukere i de åpne russcenene. Disse personene har stor risiko for tilbakefall og kjennetegnes av sine utfordringer knyttet til sosial isolasjon og levekår.

Antall daglige brukere i de åpne russcenene er i samråd med Uteseksjonen vist som et gjennomsnitt av Uteseksjonens sommertellinger mellom 2021 og 2025.

Selvstigmatisering
prosessen der en person aksepterer den negative merkelappen og skammen hen har blitt gitt av storsamfunnet.

Hjelpesøkende adferd
mestringsprosessen der en person forsøker å få hjelp for sine utfordringer.

Tilbakefall
når en person uønsket går tilbake til aktiv rusmiddelbruk

Brukermedvirkning og tilnærming

“Enhver som fremmer planforslag, skal legge til rette for medvirkning. Kommunen skal påse at dette er oppfylt i planprosesser som utføres av andre offentlige organer eller private.

Kommunen har et særlig ansvar for å sikre aktiv medvirkning fra grupper som krever spesiell tilrettelegging, herunder barn og unge. Grupper og interesser som ikke er i stand til å delta direkte, skal sikres gode muligheter for medvirkning på annen måte”.

Avsnitt 2 i § 5-1 av plan- og bygningsloven (pbl.)

Brukermedvirkning
når berørt personer, brukergrupper og andre interesser får delta i en bestemmelsesprosess.

I henhold til plan- og bygningsloven skal berørte innbyggere og andre interesser få mulighet til å delta i og påvirke offentlige beslutningsprosesser gjennom brukermedvirkning. Loven stiller særlig krav om at sårbare brukergrupper, som for eksempel brukere av de åpne russcenene, enten skal få delta aktivt gjennom tilrettelagt brukermedvirkning, eller at deres behov skal ivaretas gjennom alternative medvirkningsformer.⁶⁴

En utfordring med brukermedvirkning, slik den er beskrevet i loven, er at innholdet, omfanget og kvaliteten på brukermedvirkningen i liten grad er konkretisert. Dette fører i praksis til at mange planprosesser begrenser seg til lovens minstekrav, som typisk kun innebærer en varsling av planoppstart og en tidsbegrenset mulighet for å komme med innspill. Konsekvensen er at flere berørte parter, særlig sårbare og marginaliserte brukergrupper, ikke blir tilstrekkelig engasjert eller får den nødvendige tilretteleggingen som de trenger for å kunne delta.

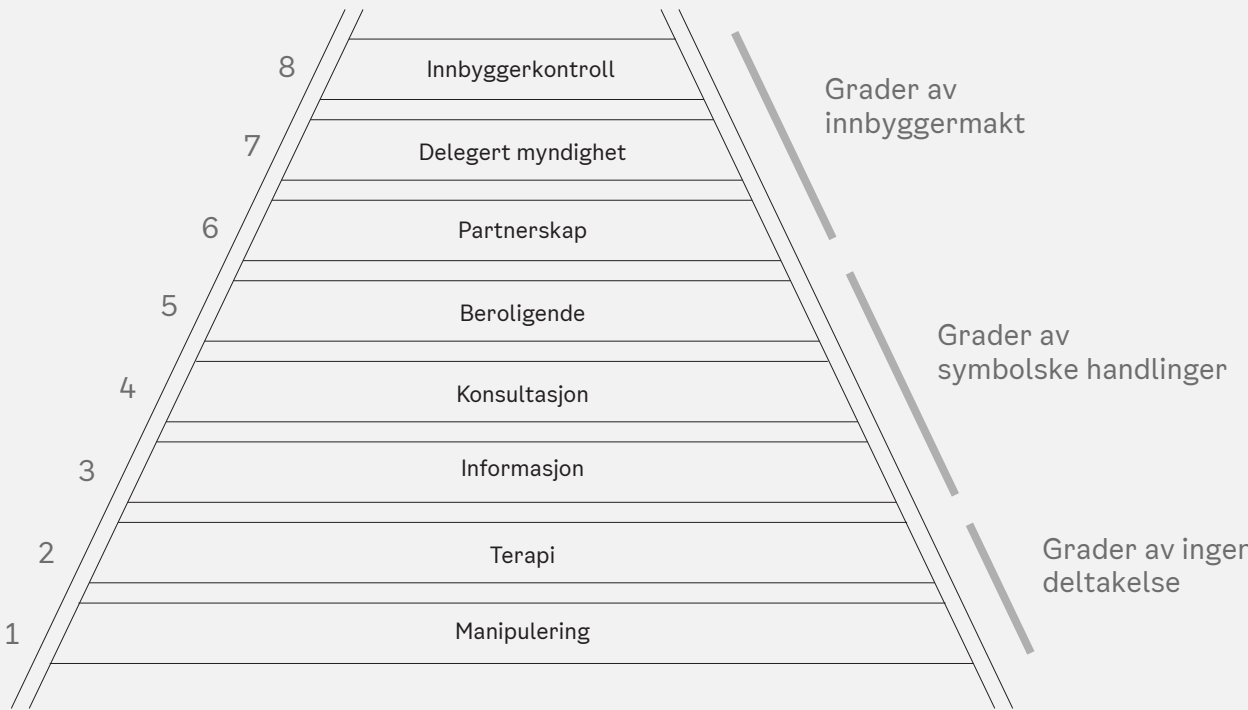
Dette er særlig tydelig i møte med de åpne russcenene i Oslo, hvor deltakelse i brukermedvirkning ofte uteblir eller baserer seg på brukerrepresentanter fra kommunale, ideelle og brukerorganisasjoner.⁶⁵ Årsakene er sammensatte, men handler i stor grad om stigmatisering, ressursbegrensninger og manglende juridiske og økonomiske initiativ for å sikre at rusmiddelbrukere i de åpne russcenene aktivt får medvirket. Mangelen på brukermedvirkning bidrar videre til at planleggere og planmyndigheter har begrenset brukerforståelse for personer i de åpne russcenene.

Prosjektets tilnærming til medvirkning

Denne kartleggingsstudien bygger på tilrettelagte medvirkningsaktiviteter, som spesifikt semi-strukturerte intervjuer og preferansekartlegging. Disse metodene baserer seg på konsultasjon, i tråd med beskrivelsen fra Arnsteins medvirkningsstige.⁶⁶ Medvirkningsstigen er en modell som illustrerer ulike nivåer av brukerinvolvering, fra informering og symbolsk deltakelse til reell innflytelse og maktdeling. Konsultasjon innebærer at brukere involveres gjennom kartlegging av erfaringer og behov, men uten at de nødvendigvis får direkte beslutningsmakt.

Konsultasjon
i denne sammenhengen: brukere blir spurt om erfaringer og behov, men har ikke direkte innflytelse på beslutninger.

Selv om kartleggingsstudien metodisk kun befinner seg på konsultasjonsnivå, representerer den likevel en styrket form for brukermedvirkning. Studien er fristilt fra pågående planprosesser. Det gjør rapporten mer anvendbar som et helhetlig kunnskapsgrunnlag for byutvikling om brukererfaringer i de åpne russcenene, ettersom funnene kan brukes som grunnlag for faglig vurderinger i fremtidig byutvikling. Dette gir rusmiddelbrukerne i de åpne russcenene en verdifull stemme i byutvikling, fordi de kan møte på barrierer som forhindrer medvirkning knyttet til en konkret utvikling.

ROSA Collective (2025). Den sosioromlige behovsgradienten

Kartleggingsstudiens metodetilnærming

For å kartlegge brukerbehov i åpne russcener og offentlige byrom utviklet ROSA Collective AS metoden *Oppsøkende sosioromlig kartlegging* (OSO). Metoden tilpasser oppsøkende og brukertilpasset kartleggingsmetoder til de særskilte etiske hensynene som stilles til kartlegging med sårbare og marginaliserte brukergrupper. Metoden bygger videre på andre sosialfaglige kartleggingsmetoder, som *Rapid Assessment and Response* (RAR) og den norske tilpasningen *Hurtig Kartlegging og Handling* (HKH). Både RAR og HKH er kjent for å raskt gi innsikt i årsakssammenhengen til folkehelsekriser og resulterer i kunnskapsgrunnlag for målrettede tiltak.⁶⁷ OSO tar utgangspunkt i å møte mennesker der de faktisk oppholder seg, og undersøker hvordan de forholder seg til og bruker byens offentlige byrom.

Delmetoder som inngår i OSO:

- Aktørkartlegging: en metode som identifiserer relevante aktører for å styrke samarbeid og innsikt.
- Mobilitetsanalyse: en metode som undersøker hvordan mennesker beveger seg mellom lokasjoner, og hvordan maktforhold påvirker frivillig eller påtvungen tilgang til byrom.
- Stedsanalyse: en metode som vurderer et steds fysiske, sosiale og kulturelle sammensetning for å forstå hvordan romlige forhold påvirker brukeres adferd og bruk av det offentlige byrommet.
- Observasjon: en metode som registrerer bruk, bevegelser og aktiviteter og danner grunnlag for adferdsanalyser med fokus på oppfylte og uoppfylte brukerbehov.
- Semi-strukturert intervju: en metode som gir nyansert innsikt i brukergruppens erfaringer og behov gjennom fleksible, forståelige spørsmål tilpasset målgruppen.
- Preferansekartlegging: en metode som identifiserer brukerpreferanser, særlig knyttet til trygghet og stedskvaliteter, ved hjelp av bilder av relevante lokasjoner.

Samlet danner metodene et helhetlig bilde av hvordan fysiske omgivelser påvirker helse, velvære og sosial adferd blant ulike

brukergrupper i byens offentlige rom.

Se vedlegg 1 *Metode for kartlegging* for mer informasjon om kartleggingstudiens metodiske tilnærming.

Gjennomføring

Gjennomføringen av kartleggingsstudien fant sted i november 2024, og bestod av oppsøkende feltarbeid på fire lokasjoner: på de åpne russcenene i Storgata og på Vaterland og ved lavterskeltilbudene Huset Oslo og Fyrlyset. Kartleggingsteamet, bestående av medarbeidere i Plan- og bygningsetaten og i ROSA Collective AS, var til stede i brukernes nærmiljø over flere dager, og gjennomførte kvalitative intervjuer og preferansekartlegginger. Deltakelse var frivillig og basert på informert samtykke. Det ble lagt stor vekt på gjensidig trygghet, respekt og tilpasning til den enkelte deltakers situasjon i konsultasjonene. Samarbeidet med aktører som Uteseksjonen, Frelsesarmeen og Huset Oslo var avgjørende for sosial innpass og trygg gjennomføring.

Totalt ble 46 intervjuer gjennomført, hvorav 43 ble inkludert i analysearbeidet. Innsikten ble bearbeidet gjennom tematisk sortering og metodetriangulering opp mot eksisterende kunnskapsgrunnlag. Preferansekartleggingen ble digitalisert og kartfestet ved hjelp av GIS-verktøy, noe som bidro til å visualisere brukererfaringer knyttet til opplevd trygghet og helsefremmende stedskvaliteter. Kartleggingsstudien avdekket både stedsspesifikke utfordringer, strukturelle forhold som påvirker rusmiddelbrukeres livskvalitet og opplevelse av byens offentlige rom, og innsikt i hvordan enkelte offentlige byrom fungerer som flerfunksjonelle arenaer – både som markedsplasser, sosiale arenaer, tilholdssteder og nødvendige hvilerom.

Kapittel 3. Kartleggingsfunn

Oppsummering av kunnskapsgrunnlag

I Norge bidrar sterke sosiale normer og høy grad av sosial kontroll til å opprettholde et kulturelt press om tilpasning. Dette kan samtidig føre til at enkelte samfunnsgrupper har lettere for å bli oppfattet som sosialt avvikende eller utenfor fellesskapet. For personer i disse samfunnsgruppene kan slike mekanismer påvirke selvfølelse og opplevd livskvalitet negativt. Når stigma knyttes til bestemte grupper og gradvis internaliseres, kan det føre til økt isolasjon og utenforskap, og dermed forsterke marginalisering.

Lav økonomisk, kulturell og sosial kapital gir en svakere maktposisjon i samfunnet, og øker dermed risikoen for å bli ekskludert. Samtidig har alle mennesker et grunnleggende behov for tilhørighet og anerkjennelse. Personer som opplever sosial eksklusjon fra storsamfunnet, søker derfor ofte etter andre sosiale arenaer som gir tilhørighet, gjerne hvor man møter andre som befinner seg i en tilsvarende situasjon som en selv. Sosial stigma, maktløshet og søken etter tilhørighet utgjør det sosiale grunnlaget for hvorfor åpne russcener oppstår – her opplever nemlig mange en form for fellesskap og sosial aksept. Samtidig utfordrer de åpne rusmiljøene samfunnets holdning om hvem som har rett til å bruke offentlige rom.

Tilgangen til offentlige rom er en universell rettighet, forankret i bærekraftsmålene og prinsippet Leave No One Behind. Brukergrupper som for eksempel de åpne russcenene illustrerer utfordringen med å balansere individuelle rettigheter og samfunnets behov for regulering, og tydeliggjør samtidig hvor viktig sosial anerkjennelse og inkludering er for alle mennesker.

Den sosioromlige miljøbehovsgradienten, utviklet av ROSA Collective, viser hvordan fysiske omgivelser, sosiale strukturer og samfunnsnormer påvirker helse, trivsel og sosial deltakelse. Gradienten er utviklet for å øke forståelsen av brukergruppens behov.

- Den identifiserer brukerbehovene på tre nivåer:
1. Personlige behov handler om individets forhold til seg selv, og deles i somatiske helsebehov (f.eks. tilgang til helsehjelp og brukerutstyr) og fysiologiske behov (mat, søvn, klær). (*Intrapersonelle brukerbehov*)
 2. Miljøbetingede behov handler om relasjoner og felles erfaringer

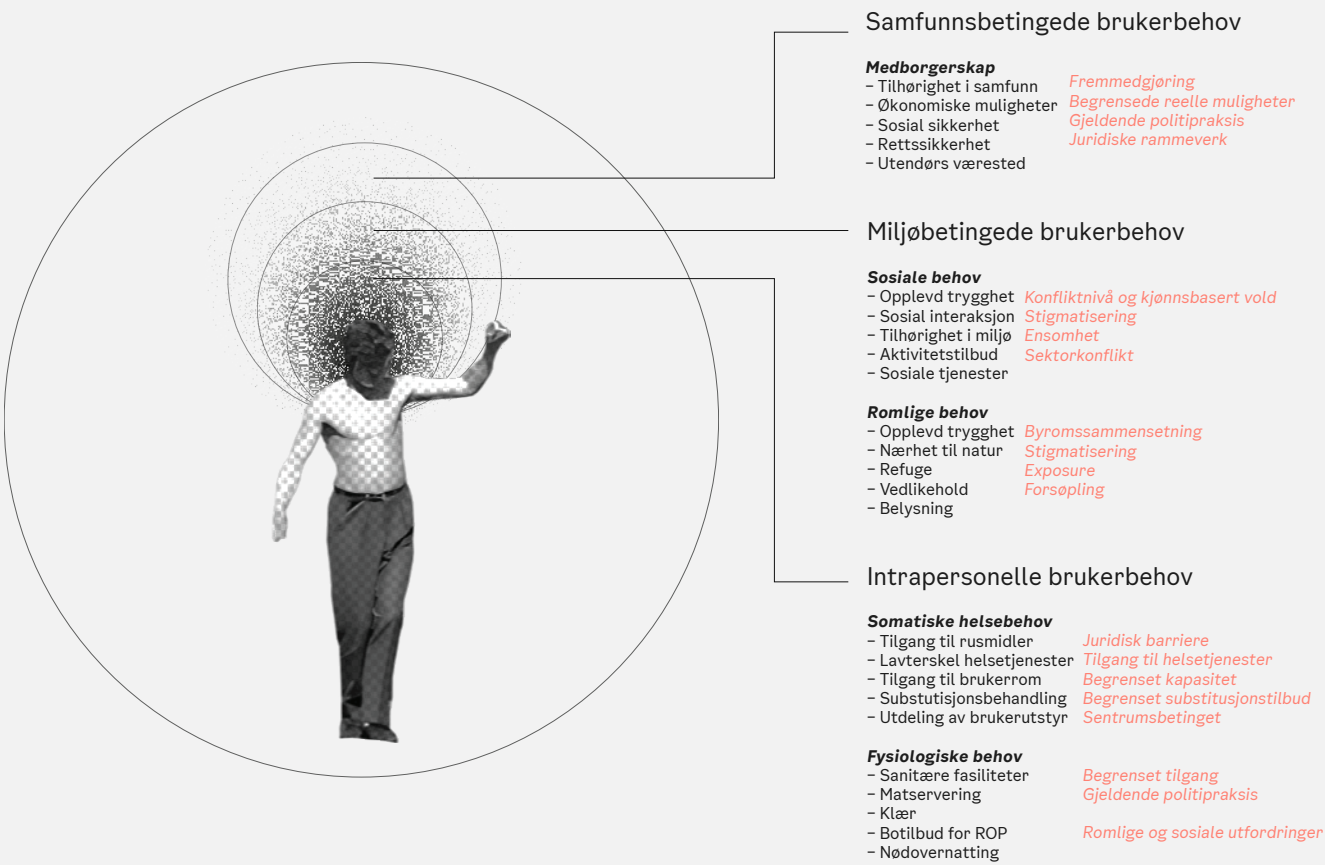
i brukergruppen, og kan deles inn i to overordnede kategorier: sosiale og romlige behov.

3. Samfunnsbetingede behov handler om hvordan individet opplever storsamfunnets blikk, normer og strukturer, altså de samfunnsbetingede behovene.

Ved å se behovene i sammenheng, kan vi forstå hvordan enkeltindividets opplevelser, relasjoner i miljøet og forholdet til samfunnet påvirker hverandre. Dette skaper et grunnlag for å kunne tilrettelegge byrom og tjenester som imøtekommer brukerbehovene på en helhetlig måte.

Miljøet rundt oss har stor betydning for hvordan vi har det, både fysisk, psykisk og sosialt. Fysiske omgivelser virker i samspill med sosiale strukturer og normer, og påvirker opplevelsen av trygghet, trivsel og tilhørighet. Hvordan byrom utformes og brukes, og hvem som oppholder seg der, kan legge til rette for sinnsro, aktivitet og samvær – eller bidra til stress og utrygghet. Slik spiller byrom og nærmiljøer en viktig rolle for menneskers helse, livskvalitet og mulighet for sosial deltakelse.

Se vedlegg 2 *Kunnskapsgrunnlag* for utdypet teoretisk forklaring av sosiale mekanismer, brukerbehov og helsefremmende romlige forhold.

ROSA Collective (2025). Det Sosioromlige Behovsgradienten

Skalaforståelse

Oslo er et nasjonalt knutepunkt. Cirka 30–40 % av personene tilknyttet de åpne russcenene i Oslo sentrum er bosatt i andre kommuner.⁶⁸ Det at det er et betydelig antall rusmiddelbrukere i de åpne russcenene som kommer utenbys fra, med behov for tilgang til hjelpetiltak, sosiale møteplasser og umiddelbar støtte, viser at åpne russcener er ikke et isolert byfenomen i Oslo, men også en regional og nasjonal utfordring. Skalaforståelse handler om å se denne utfordringen i en større planleggingskontekst.

Funnene i kartleggingen kan settes inn i tre ulike skalaer: byromsskala, nabolagsskala og samfunnsskala.

Byromsskala

Byromsskalaen handler om de enkelte byrommene hvor brukergruppene i de åpne russcene faktisk oppholder seg – for eksempel et bestemt gatehjørne, et parkrom eller ved en inngangssone til en butikk.

I denne skalaen er sammenhengen mellom brukerbehov og det fysiske miljøet svært direkte. For de fleste i de åpne russcenene er det avgjørende å ha umiddelbar tilgang til å dekke grunnleggende behov som mat, hvile, sanitære forhold, skjerming fra klima og trygge oppholdsarealer, samt tilgang til rusmidler og helserelaterte lavterskeltjenester.

Steder som Storgata og Urtegata har høy konsentrasjon av lavterskeltilbud og andre funksjoner som imøtekommer disse grunnleggende brukerbehovene. De åpne russcenene befinner seg i disse sentrumsområdene fordi det er høy konsentrasjon av lavterskeltilbud, det foregår salg av ulovlige rusmidler, og brukerne har sosiale behov de får dekt her.

Funn knyttet til byromsskala er i denne rapporten primært fremstilt som adferdsanalyser.

Nabolagsskala

Nabolagsskalaen omfatter byromsnettverkene av gater, plasser og andre uterom der brukergruppene i de åpne russcenene beveger seg og samles. Byutvikling i denne skalaen handler om å forstå sammenhengen mellom de ulike målpunktene i et område. Det innebærer å se koblingen mellom blant annet:

ROSA Collective (2025). Øyeblikksbilde av Vaterlandsbrua, sett fra Oslo bussterminal

- brukerrommet på Prindsen i Storgata
- omkringliggende byrom som “egner seg” til rusmiddelbruk
- utendørs sosiale arenaer som Storgata, Urtegata, Vaterland osv.
- naturlige omgivelser som f.eks. Akerselva
- de sentrumsnære lavterskeltilbudene og deres åpningstider
- offentlige byrom med sitte- og liggemuligheter
- offentlige byrom med ly
- lavterskeltilbud med matutdeling
- gater eller plasser som virker sosialt utilgjengelige (preget av folk med høyere opplevd sosial makt)

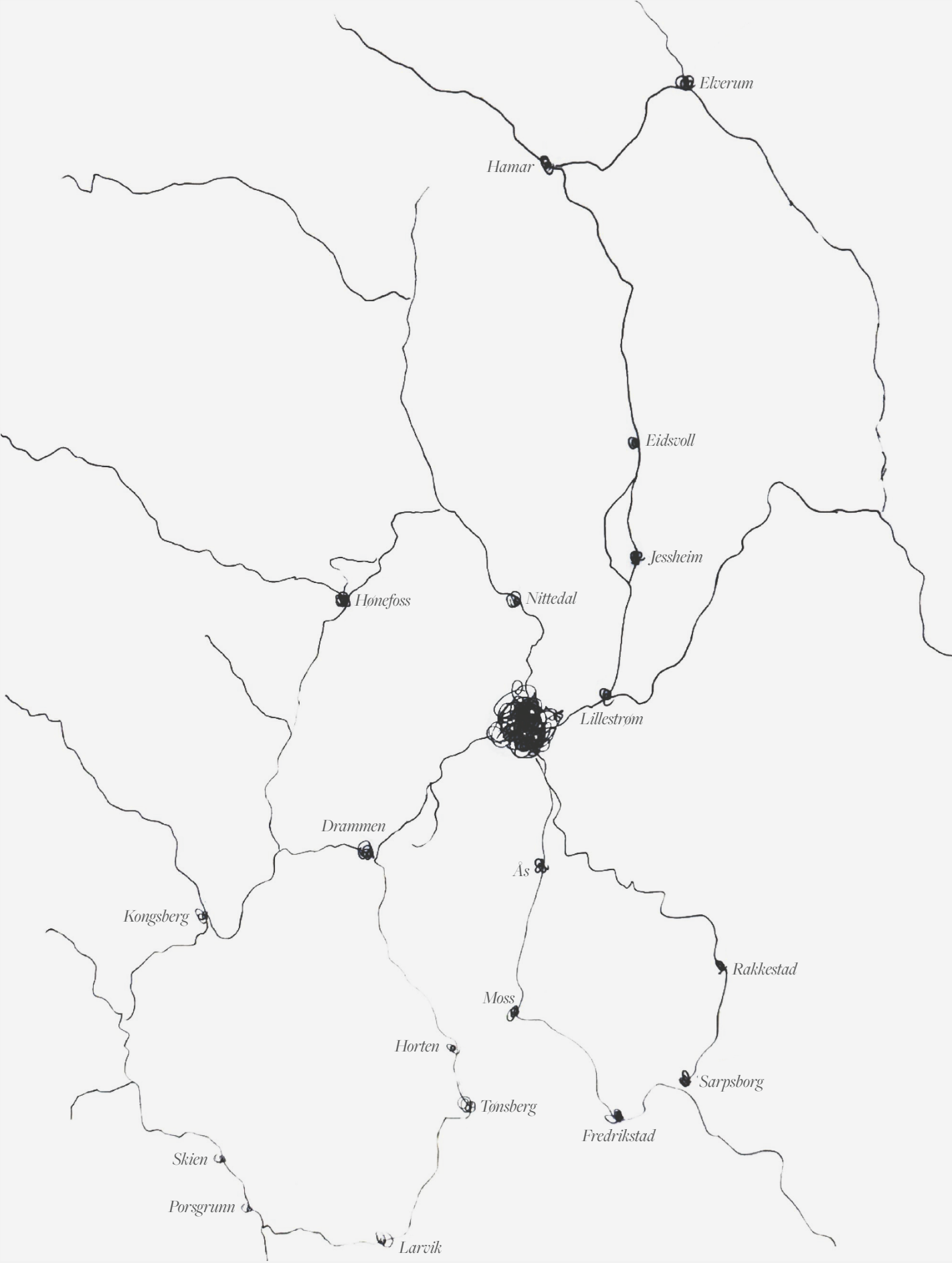
Samfunnsskala

Samfunnsskalaen omfatter de overordnede strukturene – juridiske, politiske og kulturelle – som setter rammene for hvordan brukergruppen oppfattes og håndteres. Sektorisering, rettssikkerhet og nasjonale strategier har en direkte innvirkning på brukergruppens plass i samfunnet. I brukerbehovsmodellen (s. 38) kan de samfunnsbetingede behovene i stor grad kobles til denne skalaen: behov for anerkjennelse, medborgerskap og å oppleve å være til nytte for andre.

Én av tre brukere i de åpne russcenene har ikke bostedsadresse i Oslo kommune. Utfordringene i samfunnsskalaen er derfor grenseoverskridende geografisk og sektorielt.

Sektorisering
når ansvar og tjenester deles opp i mange sektorer som i stor grad ikke samarbeider.

Rettssikkerhet
trygghet for at alle behandles likt og rettferdig i møte med loven.

ROSA Collective (2025). Oslo som knutepunkt.

Kartleggingsfunn: Motivasjonbilder

Motivasjon for opphold i offentlige rom

Tilgang til rusmidler, sosialisering og nærhet til lavterskeltilbud er de viktigste grunnene til opphold i åpne russcener, og viser at motivasjonen er sammensatt. Funnene viser at de åpne russcenene i Oslo har tilnærmet like viktig funksjon som sosial arena, spesielt med tanke på sosial tilhørighet, og som markeds plass for ulovlige rusmidler.

“Jeg kommer jo for å treffe venner og for å handle stoff. Egentlig bare ha noe å gjøre, treffe folk og være sosial. Vært i miljøet her i mange år så det er liksom de folkene jeg kjenner. De er mitt sosiale nettverk.”

Mann i Storgata

Dette funnet understrekes også i *Innsiktrapport: Offentlig byrom for alle* av Bydel Gamle Oslo og i både nasjonal og internasjonal forskning på åpne russcener. Likevel ser vi en forskjell i primære og sekundære motivasjonsgrunner for opphold blant de ulike brukergruppene i de åpne russcenene:

- Personer i den åpne russcenen i Storgata forbinder i sterk grad opphold med både markeds plass- og sosial arena-funksjonen, og i moderat grad med nærhet til lavterskeltilbud.
- Personer i den åpne russcenen på Vaterland forbinder i sterk grad også opphold med både markeds plass- og sosial arena-funksjonene, men nærhet til lavterskeltilbud fremkommer kun i liten grad som et viktig behov for brukergruppen. Dette samsvarer godt med tidligere innsikt om brukergruppens utfordringer knyttet til lavterskeltilbud og hjelpesøkende atferd. I doktorgraden *In Search of Care: How marginalised street-involved Black and minority ethnic youths tackle the psychoaffective injuries of multiple and prolonged marginality in a White workfare state*, ble det blant annet avdekket at bruk av lavterskeltenester var sterkt forbundet med stigma.
- Personer i den åpne russcenen i Urtegata forbinder i sterk grad opphold med sosial arena-funksjonen og nærhet til lavterskeltilbud, spesifikt Fyrlyset. Opphold i Urtegata forbindes i moderat grad med markeds plassfunksjonen.

Kartleggingsfunn: Helse og velferd

Brukerrom og brukerutstyr

Brukergruppene uttrykker at tilgang til ulike skadeforebyggende helsetilbud i nærheten av åpne russcener, deriblant brukerrom og feltpleie, er noen av de viktigste behovene. Det rettes spesifikt bekymring mot utfordringer knyttet til disse helsetilbudene, blant annet kapasitetsutfordringene på brukerrommet på Prindsen Mottakssenter og kravet om kommunetilhørighet i Oslo, mangelen på flere brukerrom og begrensninger i substitusjonstilbudet.

Kapasitets- og adgangsbegrensningen på brukerrommet på Prindsen Mottakssenter medvirker til åpenlys bruk av rusmidler og til forekomsten av ”skytebaner”. Dette understrekes av forskning som viser at rusmiddelbruk oftest foregår 100 meter fra nærmeste markeds plass.⁶⁹ Skytebaner forklares av flere respondenter som alternative steder for injisering av rusmidler. Disse stedene er ofte utendørs, som for eksempel parkeringsplassen i Christian Krohgs gate 35, Nedre Vaskegang og forplassen til Røde Kors’ konferansesenter, og forsterker utfordringene med forsøpling av brukerutstyr. Disse skytebanene blir dessuten et av få tilgjengelige steder for bruk av rusmidler for rusmiddelbrukere uten bostedsadresse i Oslo, som ikke får tilgang til brukerrommet på Prindsen Mottakssenter.

(Om parkeringsplassen på Christian Kroghs gate 35): “Den er helt tragisk egentlig, men den er kjekk å ha på en måte, (...) hvis det er stengt på sprøyterommet eller kø, så går det an å kjapt stikke dit.”

Mann i Storgata

Bruk av rusmidler utenfor brukerrom bidrar negativt til dødelighetsrisikoen av overdoser, ettersom disse alternative stedene for bruk av rusmidler ikke er sikret gjennom ambulerende helsetilbud eller sosial kontroll. Risikoen for at en overdose blir usett og ubehandlet er dermed høyere.

Utdeling av brukerutstyr trekkes frem som et viktig helsetilbud. En overvekt av brukerutstyr deles ut på Prindsens mottakssenter. Det fremkommer i rapporten *Evaluering av desentraliseringen av lavterskeltilbud til personer med rusproblemer*⁷⁰ at det også deles ut brukerutstyr på de desentraliserte lavterskeltilbudene, men at

ROSA Collective (2025). Åpne russcener og lavterskeltilbud i Oslo sentrum

Tegnforklaring

Bygg	
Hjelpetiltak	
Konsentrerte åpen russcene	
Spredte åpen russcene	
Skytebaner	
Vann og vannveier	
Grønnstruktur	

brukergruppene i de åpne russcenene i liten grad benytter seg av disse tilbudene. Dette bekreftes av respondentene.

Andre lavterskel helsetilbud og kvinnehelse

Tilgang til andre lavterskel helsetilbud, spesielt kvinnehelsetilbud som gynekologtjenester, beskrives av respondentene som for begrenset. Det er en klar overvekt av kvinnelige respondenter som trekker frem ulike helsetilbud som viktige brukerbehov, og de beskriver videre disse helsetilbudene som trygghetsfremmende.

Sanitære fasiliteter

Mangel på tilgjengelige sanitære fasiliteter i Oslo sentrum, som for eksempel toaletter, forverrer levekårene og hygienene i de åpne russcenene. Respondentene beskriver at sosiale og økonomiske barrierer forhindrer rusmiddelbrukere å bruke allment tilgjengelige toaletter. Dette fører til mer urin og avføring særlig på de spredte åpne russcenene, som de små stedene langs Akerselva. Disse uhygieniske forholdene bidrar både negativt på selvbildet til flere respondenter og kan potensielt ha negative helsevirkninger.

Matservering

Matservering trekkes frem som et av de viktigste brukerbehovene i de åpne russcenene, og som den ledende grunnen for bruk av lavterskeltilbud i Oslo sentrum. Flere respondenter, særlig i Storgata, beskriver dagens politipraksis som motvirkende

på dette primærbehovet. Politiet fraråder for øyeblikket matutdeling i de åpne russcenene, noe som, ifølge talsperson i brukerorganisasjonen Foreningen for human narkotikapolitikk (FHN), effektivt forhindrer matutdeling.

Aktivitetstilbud og jobbmuligheter

Respondenter trekker for øvrig frem aktivitetstilbud, sosiale tjenester, klesutdeling, jobbmuligheter og tilgang til sanitære fasiliteter som andre viktige brukerbehov tilknyttet lavterskeltilbudene i sentrum.

Det er utfordringer med reelle jobbmuligheter for personer i aktiv rus, og noen forklarer at dette kan bidra til at enkelte tyr til kriminalitet for å skaffe penger til rusmidler. Flere respondenter etterlyser flere aktivitetstilbud i sentrum, med utvidede åpningstider, og reelle jobbmuligheter. Ved nedleggelse eller andre begrensninger av lavterskeltjenester (for eksempel Prindsen bakhage som kun er tilgjengelig for brukere som tilhører Oslo kommune) fører dette til at flere bruker offentlig rom som sosial arena, eller isolerer seg hjemme. Arbeid og aktivitet beskrives som forebyggende og distraherende fra høyrisiko rusmiddelbruk.

“Jeg får masse hjelp, men etter klokken fire-fem. Da er jeg sjefen og da begynner jeg å drikke igjen.”

Mann i Fyrlyset

Flere respondenter uttrykker at personlige relasjoner til ansatte av lavterskeltilbud gir dem en økt følelse av trygghet for tilbudet. Dette beskrives videre som en klar indikator på kvalitet i tjenestetilbud.

ROSA Collective (2025). Øyeblikksbilde av parkeringsplassen i Chr. Kroghs gate

Kartleggingsfunn: Sosiale og romlige miljøforhold

Opplevd trygghet og utrygghet

Den opplevde og reelle utryggheten i de åpne russcenene beskrives som de største utfordringene av alle brukergrupper. Videre beskriver mange respondenter at det generelle konfliktnivået i de åpne ruscenene er knyttet til hendelser med bøffing, pushing, ran og vold. Dette funnet er tidligere dokumentert gjennom rapporten *Utrygg markeds plass: En kartlegging av det åpne rusmiljøet i Brugata/Storgata i Oslo sentrum*, som i tillegg avdekker at 30 % av rusmiddelbrukere i Storgata bærer våpen, og at et fåtall står for majoriteten av voldshendelser.⁷¹

Videre trekker rusmiddelbrukere på Vaterland frem rasisme som konfliktøkende i møte med rusmiddelbrukere fra andre miljø, og kvinnelige respondenter fra alle brukergrupper trekker frem kjønnsbasert vold som en stor utfordring. Mangel på sosial og rettslig sikkerhet virker som negative forsterkere på atferd. Brukerne etterlyser begge deler.

Politipraksis

En mindre andel respondenter trekker frem dagens politipraksis som en utfordring i de åpne russcenene. Respondenter fra brukergruppen på Vaterland beskriver at det foregår titalls daglige patruljer gjennom den åpne russcenen, og at dette oppleves som stigmatiserende. Respondenter fra brukergruppen i Storgata etterlyser at politiet skal gripe inn i flere utrygge situasjoner, istedenfor å primært observere.

Noen har blandede følelser til politiets tilstedeværelse, og beskriver det som både trygt og utrygt samtidig.

“Jeg synes det er upraktisk at når det skjer masse ting så står bare politiet, de bare parkerer. De kunne ha gått ut av bilen og snakket litt med folk. Kanskje forhindret at ting skjedde før ting skjer.

Man blir på en måte jagd og ikke jagd på en gang på en måte. Det er liksom det at politiet passer på hele tiden, så man føler seg litt forfulgt – eller (kanskje) ikke forfulgt.”

Mann i Storgata

Romlige kvaliteter

Stedskvaliteter, eller fraværet av det, påvirker både oppfatningen og atferden til personer i de åpne russcenene. Flere respondenter beskriver at i byrom som allerede oppleves som slitne eller forsøplete, er det i større grad sosialt akseptert å forsøple ytterligere.

Videre fremkommer rolige naturomgivelser, med myke stedskvaliteter og selvrapportert helsemessig gevinst, som et sterkt brukerbehov hos brukergruppene fra Vaterland, Urtegata og Huset, samt et moderat brukerbehov av brukergruppen i Storgata. I denne sammenhengen trekkes flere lokasjoner frem, blant annet bakhagen på Prindsens mottakssenter og det velteede piletreet langs Akerselva. Flere beskriver omgivelsene rundt Akerselva som terapeutiske og meditative. Dette funnet underbygger ønsket om tilrettelagt utendørs værested, som trekkes frem uoppfordret av omtrent 1 av 4 respondenter samlet.

“Den (Storgata) er malplassert for å si det mildt. Det skulle ha vært et annet sted... Nei, jeg vet ikke helt, det er på en måte veldig lite anonymt, man utleverer seg selv veldig. Det er mange som ikke drar dit av den grunn, fordi det er så overvåket – man er ekstremt eksponert...”

Altså jeg liker ikke Storgata om jeg skal være helt ærlig. Jeg synes det burde vært noe mye mer trygt for brukerne, liksom. Og det mener jeg sånn helt seriøst. Med tilbud og alt egentlig. For det er mange som er her fordi at de ikke har noe annet valg,”

Mann på Huset Oslo

Eksponering og stigmatisering

Flere respondenter beskriver hvordan de opplever at utenforstående forholder seg til dem når de går forbi. Blant annet er det flere som beskriver Storgata som eksponerende.

Det er generell forståelse blant respondenter for hvordan Storgata oppleves for andre brukergrupper utenfra. Flere er klar over de negative assosiasjonene til stedet og hvordan den åpne russcenen kan erfares som ekskluderende og utrygg. Selv beskriver enkelte respondenter stedet som “utrygt” og “tragisk”. Samtidig fremheves det at mange ikke har noen andre sosiale arenaer enn den åpne russcenen på Storgata.

Kartleggingsfunn: Opplevd trygghet / utrygghet

Preferansekartleggingens funn gir oss et innblikk i hvor og hvorfor brukergruppene i de åpne russcenene opplever trygghet og utrygghet i offentlige byrom. Kartleggingen avdekker gjengående mønstre mellom de ulike brukergruppene, som gir oss innsikt i hva slags faktorer som forårsaker eller forsterker disse brukererfaringene. Et gjennomgående funn er at utryggheten oppleves størst i rom med lav sosial kontroll (med unntak av Storgata). Dette henger sammen med faktorer som manglende visuell oversikt, fysiske barrierer, inaktive første etasjer og mangel på sosiale program.

Opplevelsen av trygghet er i stor grad knyttet til sosial tilhørighet – man føler seg trygg der man har sosial innpass. Mange opplever utrygghet når de befinner seg i områder som “tilhører” en annen russcene enn den de selv er del av. Trygghet kobles også til fysiske miljøkvaliteter, visuell oversikt og et mangfold av innganger og utganger i det offentlige byrommet. Flere respondenter trekker spesielt frem Akerselva og de tilknyttede parkområdene som positive.

Kvinner og menn

I store trekk er kvinner og menn enige om hvilke områder som oppleves trygge eller utrygge. Likevel er det noe ulikhet i hvilken respons kvinner og menn har til opplevd trygghet i offentlige rom. Det er særlig to aspekter som kan legges til grunn her:

(1) Mer opplevd utrygghet blant kvinner enn menn

Statistisk er kvinners opplevde utrygghet ofte høyere enn hos menn i offentlige byrom, noe som kommer frem blant annet i Politiets innbyggerundersøkelse fra 2024 – selv om menn har langt høyere sannsynlighet for å bli utsatt for reell fare enn kvinner. Dette gjenspeiles også i denne kartleggingen. De kvinnelige respondentene var også i større grad opptatt av nærhet til lavterskeltilbud. Dette kan kobles til at nærhet til umiddelbar hjelp oppleves som en trygghetsfremmende faktor.

(2) Kvinner i de åpne rusmiljøene

De fleste av de kvinnelige respondentene oppga at kvinner opplever større utrygghet i de åpne rusmiljøene enn menn, og flere beskriver at situasjonen for en kvinnelig rusmiddelbruker ofte er betydelig vanskeligere enn for en mannlig. Dette kan trolig henge sammen

ROSA Collective (2024). Opplevd trygghet og utrygghet, samlet for alle respondenter

LÉVA (2024). Opplevd utrygghet for området Grønland/Vaterland i Oslo sentrum.

med at kvinner generelt er fysisk svakere enn menn, og dermed mer sårbare for vold og overgrep. Flere av respondentene peker på at mange kvinner i de åpne rusmiljøene utsettes for vold og overgrep, og at de i større grad enn menn kan bli presset til å bruke kroppen som byttmiddel under abstinenser eller press.

Tegnforklaring

- Registreringer av opplevd trygghet
- Registreringer av opplevd utrygghet

Menn knytter i større grad opplevd trygghet til sosiale arenaer. Flere respondenter, blant annet på Vaterland og i Storgata, beskriver at de steder de føler seg trygge, ofte henger sammen med sosiale relasjoner og fellesskap.

Innvirkning på andre brukergrupper

Kartleggingen av opplevd utrygghet gjennomført av LÉVA i 2024 viser at andre brukergrupper av området har lignende erfaringer med de samme byrommene som respondentene i denne kartleggingen.

Den opplevde utryggheten blant øvrige brukergrupper samsvarer i stor grad med de fysiske forholdene som også bidrar til opplevd utrygghet blant rusmiddelbrukere. En mulig forskjell er imidlertid at andre brukergrupper i større grad knytter opplevd utrygghet sammen med de åpne russcenene og deres ansamlinger med rusmiddelbrukere. Dette kan til dels forstås i lys av sterke sosiale normer og et strengt samfunnsmessig rammeverk, der atferd som avviker fra det normative, lettere tolkes som problematisk. På denne måten kan stigma knyttet til avvikende atferd bidra til å forsterke marginaliseringen av allerede sårbare brukergrupper.

ROSA Collective (2025). Øyeblikksbilde av den åpne russcenen på Storgata.

ROSA Collective (2024) Opplevd trygghet og utrygghet fra Storgata.

Storgata

Respondentene fra brukergruppen i Storgata beskriver i store trekk at gaten oppleves både trygg og utrygg. Mange trekker frem det positive ved å møte bekjente der, og noen oppholder seg i gata selv uten å ha planer om å kjøpe rusmidler. Samtidig forteller flere at området føles utrygt på kvelds- og nattestid, og at de da unngår å være der, særlig på grunn av økt kriminalitet og vold. Noen svarer at de unngår Storgata, og oppholder seg her kun når de skal kjøpe rusmidler.

Akerselva og de nærliggende parkområdene omtales generelt som positivt av brukergruppen. Videre beskrives enkelte lokasjoner som utrygge på grunn av manglende sosial kontroll, blant annet Olafiagangen, Slåmotgangen og undergangene til Ankerbrua, Nybrua og Hausmanns bro.

Brukergruppen i Storgata beskriver steder med tilknytning til andre åpne russcener som utrygge, spesielt Vaterland. Respondentene beskriver Vaterland som utrygg på grunnlag av negative brukererfaringer, som buffing og ran. Forholdene knyttes til manglende sosial innpass og kontroll. I flere samtaler kommer det frem at respondentene i Storgata uttrykker negative, og tidvis rasistiske, holdninger overfor personer tilknyttet den åpne russcenen på Vaterland.

Tegnforklaring

- Registreringer av opplevd trygghet
- Registreringer av opplevd utrygghet

ROSA Collective (2025). Øyeblikksbilde av den åpne russcenen på Vaterland.

ROSA Collective (2024). Opplevd trygghet og utrygghet fra Vaterland .

Vaterland

Respondentene fra brukergruppen på Vaterland beskriver området som trygt, særlig Vaterlandsparken og nærliggende byrom. Samtidig oppleves den konstante tilstedeværelsen av politi som negativ, og fører til at mange føler seg tvunget til å bevege seg kontinuerlig mellom ulike offentlige byrom. Flere oppholder seg i byrom langs Nedre Akerselva – som Olafiagangen, Elgsletta og Villmarksletta. I motsetning til andre brukergrupper nevnes få steder langs elven som utrygge.

Andre åpne russcener, særlig Storgata, omtales derimot negativt. Respondentene uttrykker at de opplever lav sosial aksept og liten grad av innpass i disse miljøene. Utryggheten de beskriver er i mindre grad knyttet til de fysiske omgivelsene eller sosial kontroll, og mer til opplevelsen av å være ekskludert og marginalisert. Flere opplever at de har begrenset tilgang til lavterskeltilbud sammenlignet med andre brukergrupper, og at de i mindre grad blir møtt som hjelpetrengende. Enkelte uttrykker at det å benytte slike tilbud kan føre til sosial stigmatisering innad i miljøet.

Antallet respondenter fra den åpne russcenen på Vaterland har vært lavere enn for de øvrige brukergruppene av denne kartleggingen. Innsikten er metodetriangulert, men vurderes som mindre representativ.

Tegnforklaring

- Registreringer av opplevd trygghet
- Registreringer av opplevd utrygghet

ROSA Collective (2025). Øyeblikksbilde av den åpne russcenen på Urtegata

ROSA Collective (2024). Opplevd trygghet og utrygghet fra Urtegata

Urtegata

Respondentene fra brukergruppen beskriver Urtegata og Urtehagen som det tryggeste området for dem. Det kobles i sterk grad til Frelsesarmeens lavterskeltilbud i gateløpet: Fyrlyset og Feltpleien. Flere repsondenter trekker frem at enkelte byrom langs Akerselva også oppleves som trygge og attraktive, særlig der det er god visuell oversikt, mange miljøkvaliteter og sosial kontroll, blant annet Jakob kirke, Villmarksletta og Elgsletta. Disse kvalitetene bidrar til at deler av elveområdet fremstår som tilgjengelig og positivt for opphold.

Andre åpne russcener, særlig Storgata og Vaterland, omtales som mer utrygge. Respondentene beskriver disse områdene som preget av høyere forekomst av vold og buffing, og de opplever lavt sosialt innpass. Utryggheten knyttes både til fysiske omgivelser og til negative holdninger i miljøene, særlig overfor minoritetsgrupper på Vaterland. Sammenlignet med Urtegata oppleves disse stedene som mer konfliktfylte og mindre tilgjengelige. Flere beskriver også at miljøet i Urtegata i større grad styres av interne regler og normer, som regulerer hvem som får innpass og hvordan samhandling foregår.

Tegnforklaring

- Registreringer av opplevd trygghet
- Registreringer av opplevd utrygghet

ROSA Collective (2025). Øyeblikksbilde av den åpne russcenen ved Eventyrbrua

ROSA Collective (2024). Opplevd trygghet og utrygghet fra Huset.

Huset

Respondentene fra brukergruppen ved Huset Oslo representerer rusbrukere med mindre eller manglende tilhørighet til de etablerte åpne russcenene. Generelt fremstår denne brukergruppen som den mest sårbare i kartleggingen, særlig med tanke på hvilke offentlige byrom som oppleves som utrygge.

Flere uttrykker utrygghet i områder der de åpne russcenene er konsentrert – spesielt Storgata og Urtegata – noe som ofte knyttes til tidligere negative brukererfaringer og manglende sosial innpass. Utryggheten handler i stor grad om avstand til de sosiale arenaene, og forsterkes av at flere av respondentene er på vei ut av aktiv rus.

Likevel trekkes enkelte byrom frem som trygge og attraktive, særlig langs Akerselva. Dette gjelder i stor grad de samme stedene som nevnes av respondentene fra Storgata og Fyrlyset – som Elgsletta, Villmarksletta og områdene rundt Jakob kirke. Disse oppleves som tilgjengelige og positive, med utsikt mot elven, gode miljøkvaliteter og tydelig sosial kontroll. Sammenlignet med de mer etablerte russcenene fremstår disse stedene som mer åpne og mindre konfliktfylte for denne brukergruppen.

Tegnforklaring

- Registreringer av opplevd trygghet
- Registreringer av opplevd utrygghet

Adferdsanalyser

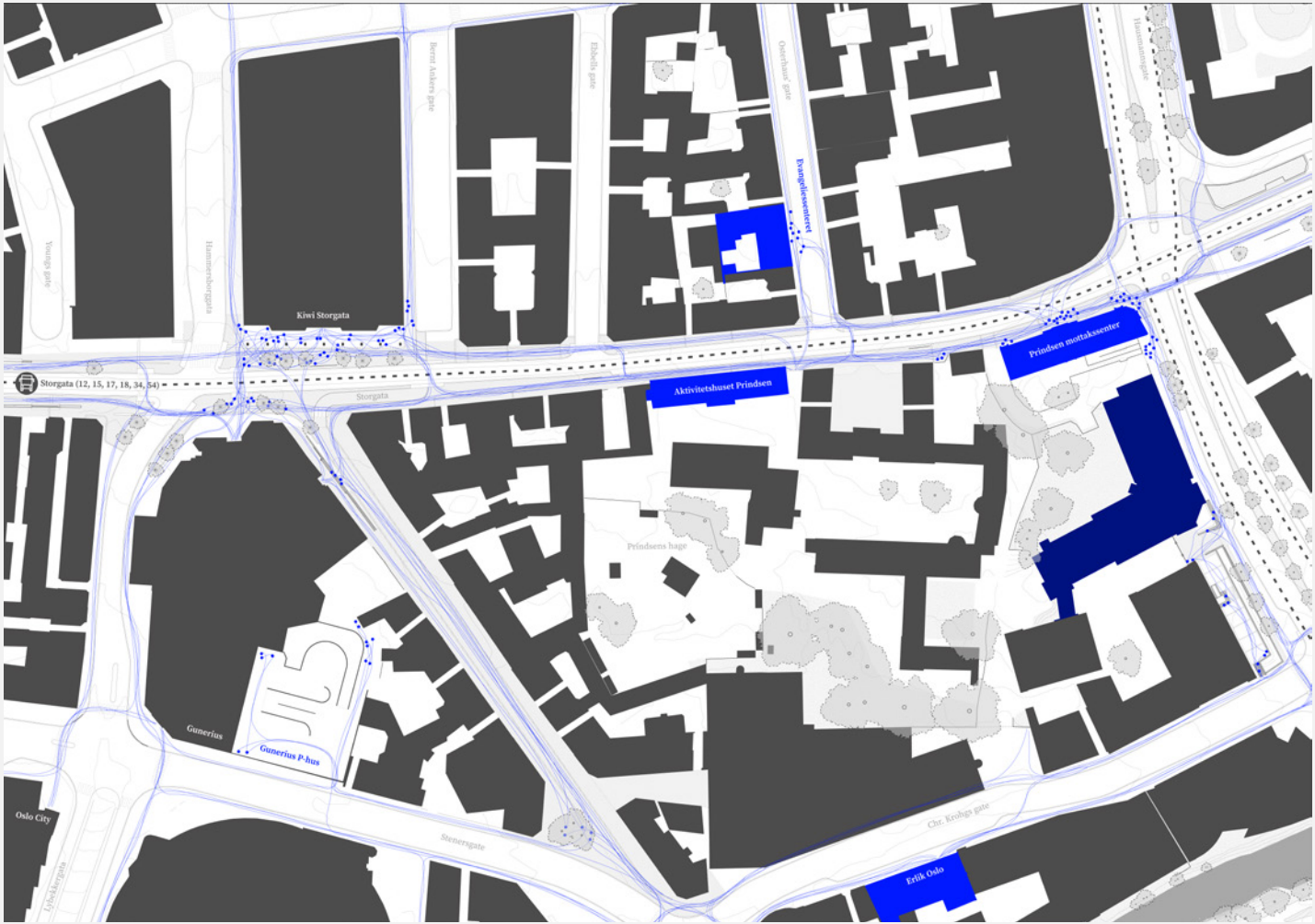
Adferdsanalysene gir en dypere innsikt i hvordan ulike brukergrupper faktisk benytter seg av offentlige byrom i og rundt de åpne russcenene. I tillegg til kartleggingsstudien er det gjennomført observasjoner på de konsentrerte åpne russcenene på Storgata, Vaterland og Urtegata og den spredte åpne russcenen langs nedre Akerselva. Nedre Akerselva er i adferdsanalysen vist ved området rundt Jakob kirke, hvor det tidvis oppstår konsentrerte åpne russcener.

Adferdsanalysene gir innsikt i hvilke byrom som tas i bruk, hvordan de brukes, og hvilke forbindelser som etableres mellom disse byrommene og andre målpunkter, som lavterskeltilbudene i Oslo sentrum. I store trekk bekrefter analysene funnene fra preferansekartleggingen. Et gjennomgående mønster er at utrygghet ofte oppstår i rom med lav sosial kontroll – særlig der det mangler aktive førsteetasjer, visuell oversikt, og der fysiske barrierer eller høydeforskjeller skaper isolerte lommer i bybildet. Dette gjelder spesielt i underganger, bakgårder og områder med lite sosial aktivitet.

Analysene viser også hvordan trygghet og tilhørighet ofte uttrykkes i form av oppholdsmønstre og bevegelseslinjer. Brukerne søker seg til steder med oversikt, nærhet til tjenester og mulighet for sosialisering. Samtidig unngår mange områder som oppleves som “tilhørende” andre russcener, noe som forsterker de sosiale grensene mellom disse rusmiljøene.

Mange av byrommene som benyttes, særlig i nærheten av Jakob kirke, understreker også at åpne rusmiljø ofte tar i bruk neglisjerte rom – steder med lite konkurrerende bruk, få andre brukere og manglende funksjon.

Flere av disse forbindelsene og enkelte oppholdsrom kommer også i konflikt med bomiljøer, skoler, barnehager og næringsinteresser, noe som skaper spenninger mellom ulike brukergrupper og aktører i byrommet. Adferdsanalysene gir dermed et viktig supplement til de kvalitative funnene, og bidrar til å synliggjøre og stedfeste de mange interessekonfliktene som preger byrommene der åpne rusmiljøer er til stede.

ROSA Collective (2025). Adferdsanalyse, Storgata.

Tegnforklaring

- Førsteetasjer og fundamenter
- Hjelpetiltak
- Bevegelseslinjer
- Oppholdsplasser
- Kollektive forbindelser
- Vann og vannveier
- Grønnstruktur
- Vegetasjon

Kapittel 4. Sluttord

Oppsummering av funn

I tidligere kartlegginger i Oslo om rusmiddelbrukeres motivasjonsgrunner for opphold i sentrum har hovedmotivasjonen blitt beskrevet som primært markedsstyrt.⁷² Denne kartleggingsstudien viser derimot at motivasjonen er langt mer sammensatt, og at det sosiale ved de åpne russcenene har stor betydning for mange. Russcenene fungerer, i tillegg til å være arenaer for kjøp og salg av rusmidler, også som sosiale arenaer. For mange er det den eneste sosiale arenaen de føler tilhørighet til, også etter at de selv har blitt rusfrie.

Det kan være krevende å etablere nye relasjoner etter mange år i et marginalisert miljø. Gjennom kartleggingen er det flere som peker på at ensomhet er en stor utfordring etter rusfrihet, ettersom deres primære sosiale nettverk fortsatt befinner seg i russcenen. Flere nevner også den terapeutiske effekten i det å treffe folk som er i samme livssituasjon, noe som for dem som befinner seg i psykisk krevende situasjoner, kan være til stor hjelp.

Videre kommer også sentrumperspektivet tydelig frem. I svarene på spørsmål nr. 1 “Hvorfor reiser du inn til Oslo sentrum?” fremhever flere at det nettopp er i sentrum man oftest møter bekjente – ikke så ulikt som for andre brukergrupper av byen. Forskjellen er at for personer tilknyttet åpne russcener fungerer oppholdsstedene som en synergi mellom sosial møteplass og markeds plass for rusmidler.

Kartleggingen understreker at behovet for sosiale arenaer er et sentralt aspekt ved brukernes erfaringer og opphold i de åpne russcenene. Dette funnet underbygges av forskningsstudier fra både Norge og Europa.

Helhetlig planlegging – eksempel fra Bergen

Helhetlig planlegging innebærer et blikk på tvers av sektorer, kommunegrenser og skalaer i arbeidet med samfunnsfloker. Denne tilnærmingen er også relevant for forståelsen av åpne russcener, der eventuelle tiltak bør vurderes i sammenheng fremfor som enkeltstående løsninger.

I Bergen ble det iverksatt en handlingsplan mot de åpne rusmiljøene i 2014.⁷³ Dette innebar i hovedsak å flytte russcenen ut av Nygårdsparken, etablere flere kontrolltiltak, styrke arbeidet

til hjelpeinnsatser og politi, samt opprette tre MO-sentre utenfor sentrum. Erfaringene viser at selv om flyttingen av russcenen ut av sentrum ga en midlertidig effekt, og tilstedeværelsen ble kraftig redusert de påfølgende årene, blusset situasjonen opp igjen da russcenen begynte å samles rundt tunnelundergangen ved Strax-huset i Laksevåg. Dette skapte utrygghet for både beboere og næringsdrivende i dette området.⁷⁴

Det utendørs værestedet Straxtunet som ble etablert i tilknytning til Stax-huset i 2019, hadde som målsetting å lette på oppsamlingen i Laksevåg og senere Vågsbunnen.⁷⁵ Manglende brukerinvolvering, begrenset forståelse for brukergruppens behov og utfordrende tomteforhold bidro til at implementeringen ikke ble like vellykket som tiltenkt.⁷⁶ Feiltolkede utformingsgrep skapte nye utfordringer, blant annet et begrenset antall innganger og utganger fra byrommet og et takoverbygg med trespilegulv.⁷⁷ Gulvet var lite egnet, da utstyr og rusmidler lett falt ned mellom sprekke, noe som gjorde det hærverksutsatt og førte til at det måtte erstattes.

Tiltaket kan beskrives som symptomlindring. Med symptomlindring menes her kortsiktige tiltak som kan lette situasjonen i øyeblikket, men som over tid ikke bidrar til varig forbedring. I tilfellet med Straxtunet skyldtes dette manglende forståelse for brukergruppen og manglende konsensus om utendørs værested som byrom. Tiltaket fungerte dermed som en midlertidig lindring for oppsamlingen i bydelen, men hadde begrenset effekt i det store bildet.⁷⁸

En tilsvarende tendens har man sett i Oslo, der ulike former for maktbetinget forflytning, som de historiske eksemplene av politiaksjoner og de nyere eksemplene av byfornyelse, har blitt gjennomført etter klager fra lokale næringsdrivende, turistnæringen og kommunen.⁷⁹ Slike aksjoner har sjelden ført til varige løsninger, ettersom de åpne russcenene i stedet etableres andre steder i byen. For at tiltak skal ha effekt, må de være sammensatte, gjennomføres parallelt og møte brukernes reelle behov - både i planlegging og i brukerspesifikk design. Historikken fra både Oslo og Bergen viser at straff og bortvisning alene gjentatte ganger har vist seg utilstrekkelig som løsning.⁸⁰

Desentraliseringsstrategien foreslår i store trekk at man desentraliserer hjelpetiltak tilknyttet rus, altså ut av sentrum og inn i bydelene⁸¹, og at disse tilrettelegges slik at

ArkiF.no (2020). Strax-tunet i Bergen.

brukerne velger å benytte seg av dem. Dette skal ifølge strategien bidra til å redusere omfanget av den åpne russcenen slik den eksisterer i dag.⁸² Erfaringer fra denne og andre kartlegginger tyder på at desentraliseringsorganiseringen kan fungere godt for personer som benytter seg av bydelstjenestene, men i mindre grad for dem som oppholder seg i de åpne russcenene eller kommer fra andre kommuner. Omtrent en tredjedel av personene som oppholder seg i de åpne russcenene, kommer fra kommuner utenfor Oslo. Disse brukerne har ikke de samme tilgangen til de kommunale ordningene fordi disse er forbeholdt Osloborgere.⁸³

Opplevelse av byrom

Omgivelser påvirker menneskets velvære. Kartleggingen viser tydelig at det er stor forskjell på hvilke omgivelser brukergruppen oppholder seg i fordi de vil, og hvilke de oppsøker fordi de “må”. Noen steder oppsøkes fordi det har en positiv effekt på personens velvære og oppleves som trygge, mens andre steder oppsøkes fordi de oppleves som de eneste som er aksepterte for det samfunnet betrakter som avvikende oppførsel. Sistnevnte er ofte neglisjerte byrom som samfunnet tilsynelatende har avskrevet.

Flere respondenter uttrykte forståelse for hvordan utenforstående opplever å gå forbi miljøet i Storgata. Gjennom spørsmål 6: “Hvordan tror du andre opplever området her i Storgata/ Vaterland?” var det tydelig at de fleste var klar over de negative assosiasjonene. Ord som “tragisk”, “uhyggelig”, “farlig” og “ikke noe sted å være” gikk igjen, og én respondent kalte gaten for “Zombie-street”. Mange beskrev blandede følelser: De liker ikke stedet i seg selv, men oppholder seg der fordi det er praktisk – sentrumsnært, fungerer som markeds plass, gir nærhet til brukerrom og hjelpetiltak og øker sjansen for å møte bekjente. I denne sammenhengen beskriver respondentene at det er en generell aksept for at “sånne som oss” får henge der i fred, nettopp fordi at mange av disse byrommene erfares som neglisjert byrom. Samtidig oppleves dette som et stigma som blant mange internaliseres og forsterker en følelse av både utenforskap og mindreverd.

Lokaliseringen av hjelpetiltakene har stor betydning for oppholdsmønsteret: De fleste tilbudene ligger i eller nært sentrum, og utendørs sosiale arenaer for rusmiddelbrukere er i hovedsak lokalisert i sentrum.

På den andre siden er det flere offentlige byrom som oppleves som positive for mange av brukerne, særlig områdene rundt Jakob kirke og Akerselva. Naturomgivelers positive effekt på psykisk helse og velvære er godt dokumentert innen miljøpsykologi, og flere brukere fortalte at de søker seg hit når de føler seg stresset, uvel eller trenger ro. “Det er noe med lyden av vannet,” svarte en respondent på spørsmål om hvorfor flere rusmiddelbrukere trekkes mot Akerselva. “Man har greit overblikk om det kommer noen, som en

purk, fra ene eller andre siden,” la en annen respondent til, som understreket betydningen av visuell oversikt og viktigheten av flere innganger og utganger i byrommet. Dette samsvarer med etablerte teorier fra miljøpsykologien om romkvaliteter som forsterker den opplevde tryggheten.

En tryggere by for alle

Plan- og bygningsetaten, ved enheten Bykuben, har med denne rapporten ønsket å gi kommunen mer kunnskap om og bedre oversikt over berørte aktører knyttet til de åpne russcenene i Oslo sentrum. Det vil gi et bedre grunnlag for å planlegge prosesser og aktiviteter i de berørte områdene. Det ligger ikke i dette oppdragets mandat å ta stilling til løsninger, men snarere å danne et mer oversiktlig bilde for aktører som enten skal planlegge prosjekter og prosesser, gjennomføre aktiviteter eller tilby tjenester, og beboere og andre brukere av områdene. Med bedre kunnskap blir vi bedre i stand til å fatte beslutninger for å bidra til økt grad av trygghet i byen, og jo bedre vi kjenner hverandre som brukere av byen, jo mer kan vi senke den opplevde følelsen av utrygghet.

Åpne russcener og offentlig rusproblematikk handler ikke bare om helse- og sosialt arbeid, men også om hvordan vi planlegger og utformer byens fellesrom. Erfaringene fra Oslo viser at forflytninger sjelden gir varige løsninger. Bergen har, som respons på sin rusproblematikk, valgt å satse på attraktive og inkluderende byrom, med tiltak som styrker sosial kontroll, reduserer forsøpling og fremmer brukertilpasning.⁸⁴ I tillegg til det desentraliserte tjenestetilbudet planlegges et nytt brukerrom i sentrum, der byens største åpne russcene er lokalisert.

Kartleggingen av russcenene i Oslo viser at de ikke bare er arenaer for kjøp og salg, men også sosiale møteplasser. Dette reiser spørsmålet: Hva skaper et godt byrom for alle, inkludert marginaliserte personer? Funnene fra denne kartleggingen peker på betydningen av naturomgivelser som reduserer stress, romlige egenskaper som gir oversikt og trygghet, ulike grader av sosial kontroll, sosial innpass og nærhet til lavterskeltilbud. Fraværet av slike faktorer øker utrygghet og svekker velvære.

Disse behovene er universelle, men blir desto viktigere i fraværet av sosioøkonomisk kapital som kan gi alternativer. Økt forståelse for brukergrupper, inkludert rusmiddelbrukere, kan gi verdifull innsikt i hvordan Oslo kan bli en tryggere og mer inkluderende by – der byliv, oppvekstmiljø og skadereduksjon ikke konkurrerer.

“Vi bor i Norge, vi skal ikke fryse, vi skal ikke ligge ute, vi skal ikke sulte. Det jeg ofte føler blir glemt er at rusavhengighet er en sykdom. Det sier jo Verdens Helseorganisasjon. Det tror jeg folk glemmer. Og de krever behandling på lik linje som alle andre,”

Kvinne på Huset Oslo

Sluttnoter

1 Folkehelseinstituttet. Dødsårsaksregisteret: Narkotikautløste dødsfall etter bofylke og dødsårsak. (Oslo: Folkehelseinstituttet, 2025), <https://statistikk.fhi.no/daar/FFqo1JqLmbPnfqCvZVm-3B1MVTYpjOF9>

2 Velferdsetaten. Utrygg markedsplass: En kartlegging av det åpne rusmiljøet i Brugata/Storgata i Oslo sentrum. (Oslo: Velferdsetaten, Municipality of Oslo, 2020), 35.

3 Velferdsetaten. Utrygg markedsplass: En kartlegging av det åpne rusmiljøet i Brugata/Storgata i Oslo sentrum. (Oslo: Velferdsetaten, Municipality of Oslo, 2020), 35.

4 Sandås, L. Narkoatlas. 2. utg. (Oslo: Stripa Forlag, 2016).

5 Oslo kommune. Byrådssak 74/12: Den åpne narkotikaomsetningen i Oslos sentrumsområder. (Oslo: Byrådsavdeling for helse og sosiale tjenester, 2012).

6 Audestad, R., Fauchald, K., og Paulsen, K. Utredning av utendørs værested for personer med rusproblemer. (Oslo: Fagrådet – Rusfeltets hovedorganisasjon, 2020).

7 Kvilesjø, S. O., og E. Hofoss. (Oslo. Aftenposten). “Politiet har bortvist rusmisbrukere 13.046 ganger på 15 år.” Aftenposten. <https://www.aftenposten.no/oslo/i/70B64/politiet-har-bortvist-rusmisbrukere-13046-ganger-paa-15-aar>.

8 Sandås, L. Narkoatlas. 2. utg. (Oslo: Stripa Forlag, 2016).

9 Gulbrandsen, M., Front, N. S., og Erdal, B. Åpne rusmiljø i Oslo sentrum: En systematisk telling av antall personer i de åpne rusmiljøene i Storgata, på Vaterland, i nedre del av Akerselva og i Urtegata. (Oslo: Velferdsetaten, Oslo kommune, 2024), 14.

10 Gulbrandsen, M., Front, N. S., og Erdal, B. Åpne rusmiljø i Oslo sentrum: En systematisk telling av antall personer i de åpne rusmiljøene i Storgata, på Vaterland, i nedre del av Akerselva og i Urtegata. Oslo: Velferdsetaten, Oslo kommune, september 2025, 4 - 16.

11 Steinsvik, S., og Melbøe, O. Innsiktrapport: Offentlig byrom for alle. (Oslo: Bydel Gamle Oslo, Avdeling Lokalsamfunn, 2021).

12 Cresswell, T. Place: An Introduction. 2nd ed. (Chichester, UK: Wiley-Blackwell, 2015), 23–54.

13 Waal, H., Gjersing, L., og Clausen, T. Open Drug Scenes and Overdose Mortality – What to Do? Report from Five European Cities. (Oslo: Senter for rus- og avhengighetsforskning, Universitetet i Oslo, 2011), 1.

14 Velferdsetaten. Utrygg markedsplass: En kartlegging av det åpne rusmiljøet i Brugata/Storgata i Oslo sentrum. (Oslo: Velferdsetaten, Municipality of Oslo, 2020), 33.

15 Velferdsetaten. Utrygg markedsplass: En kartlegging av det åpne rusmiljøet i Brugata/Storgata i Oslo sentrum. (Oslo: Velferdsetaten, Municipality of Oslo, 2020), 33.

16 Sandås, L. Narkoatlas. 2. utg. (Oslo: Stripa Forlag, 2016).

17 Nafstad, I. Et anstendig menneske: Møter mellom rusbrukere og det offentlige rom i Oslo. (ph.d.-avhandling, Universitetet i Oslo, 2013).

18 World Health Organization. Clinical Descriptions and Diagnostic Requirements for ICD-11 Mental, Behavioural and Neurodevelopmental Disorders. (Geneva: WHO, 2024), 419–80.

19 Næss. Brita Mauritzen, og Nesvåg. S. Brukerplan: Kartlegging av rusproblematikken i 49 kommuner. KORFOR-rapport 06/2012. Stavanger: Regionalt kompetansesenter for rusmiddelforskning i Helse Vest (KORFOR), 2012.

20 Felitti, V. J., Anda, R. F., Nordenberg, D., Williamson, D. F., Spitz, A. M., Edwards, V., Koss, M. P., og Marks, J. S. “Relationship of Childhood Abuse and Household Dysfunction to Many of the Leading Causes of Death in Adults: The Adverse Childhood Experiences (ACE) Study.” American Journal of Preventive Medicine 14, nr. 4 (1998): 245–58.

21 Espeli, H. F., W. Pedersen, og A. Bakken. Rusmiddelbruk blant Oslo-ungdom – ulikt fordelt ‘ruskapital’? Sosiologen, (Oslo; 2023).

22 Steinsvik, S. Romlige utfordringer med åpne russcener og medvirkning i utformingen av fremtidige løsninger: En casestudie av Oslo sentrum. Masteroppgave, Fakultet for landskap og samfunn, Norges miljø- og biovitenskapelige universitet, 2021.

23 Oslo kommune. Kommuneplanens samfunnsdel med byutviklingsstrategi 2025: Sammen skaper vi verdens beste by. (Oslo: Oslo kommune, 2025), 8–16.

24 Gulbrandsen, M., Front, N. S., og Erdal, B. Åpne rusmiljø i Oslo sentrum: En systematisk telling av antall personer i de åpne rusmiljøene i Storgata, på Vaterland, i nedre del av Akerselva og i Urtegata. Oslo: Velferdsetaten, Oslo kommune, september 2025, 4 -6.

25 Steinsvik, S. Romlige utfordringer med åpne russcener og medvirkning i utformingen av fremtidige løsninger: En casestudie av Oslo sentrum. Masteroppgave, Fakultet for landskap og samfunn, Norges miljø- og biovitenskapelige universitet, 2021.

26 Kenneth Balfelt Team. Kunstnerisk utviklede metoder. Copenhagen: Kenneth Balfelt Team, 2016.

27 United Nations General Assembly. Draft Resolution Submitted by the President of the General Assembly: Our Joint Commitment to Effectively Addressing and Countering the World Drug Problem. A/S-30/L.1. (New York: United Nations, 2016).

28 Standal, B. “Høies ruspolitiske paradigmeskifte.” I Knutsen, A., Fra forbud til fornuft: kampen for en ny narkotikapolitikk, 207–15. (Oslo: Lille Måne, 2016).

29 Rusreformutvalget. NOU 2019: 26 – Rusreform: Fra straff til hjelp. (Oslo: Regjeringen, 2019).

30 Høyre. Høyres stortingsprogram 2017–2021. (Oslo: Høyre, 2017).

31 Høyre, Fremskrittspartiet, og Venstre. Jeløya-plattformen: Politisk plattform for en regjering utgått fra Høyre, Fremskrittspartiet og Venstre. (Oslo: Regjeringen, 2018).

32 Rusreformutvalget. NOU 2019: 26 – Rusreform: Fra straff til hjelp. (Oslo: Regjeringen, 2019).

33 Høyesterett. HR-2022-731-A, Sak nr. 21-159952STR-HRET. (Oslo: Høyesterett, 2022).

34 Riksadvokaten. Ny høyesterettspraksis om rusavhengiges befatning med narkotika til egen bruk – retningslinjer og veiledning om etterforskning, reaksjonsfastsettelse mv. (Oslo: Riksadvokaten, 2022).

35 Helse- og omsorgsdepartementet. Meld. St. 5 (2024–2025) Trygghet, fellesskap og verdighet: Forebyggings- og behandlingsreformen for rusfeltet. (Oslo: Regjeringen, 2024).

36 Pedersen, W. Røgeberg, O. og Holst, C. Nederlag for rusreformen? Tidsskrift for samfunnsforskning 64, no. 2: 126–146. 2023. <https://doi.org/10.18261/tfs.64.2.2>),

37 Oslo kommune. Strategisk plan for rusfeltet. Vedtatt i bystyresak 350/18. (Oslo: Oslo kommune, 2018).

38 Oslo kommune. Program for rusfeltet i Oslo 2020–2024 (PRIOslo). (Oslo: Oslo kommune, 2020).

39 Oslo Economics. Evaluering av desentraliseringen av lavterskeltilbud til personer med rusproblemer. (Oslo: Velferdsetaten, Oslo kommune, 2025), 5.

40 Bydel Grünerløkka. Handlingsplan for rusarbeid i Bydel Grünerløkka 2021–2024. (Oslo: Oslo kommune, 2021), 9.

41 Oslo kommune. Temaplan for Oslo kommunes rusinstitusjoner 2021–2030. Byrådssak 226/20. Oslo: Oslo kommune, 2020.).

42 Oslo kommune. En psykt bra by: Strategi for psykisk helse i Oslo. (Oslo: Oslo kommune, 2019).

43 Oslo kommune. Folkehelsestrategi for Oslo 2023–2030. (Oslo: Oslo kommune, 2023).

44 Linstad, A. “Nå må det opprettes et fristed for det tunge rusmiljøet i Oslo sentrum. Nok er nok.” VårtOslo, 11. oktober 2020. <https://www.vartoslo.no/arild-knutsen-brugata-gamle-oslo/na-ma-det-opprettets-et-fristed-for-det-tunge-rusmiljoet-i-oslo-sentrum-nok-er-nok/171633>

45 Johansen, M. O. “Værested – et byrom for fremtiden.” Arkitektnytt, 14. august 2020. <https://old.arkitektnytt.no/debatt/vaerested-et-byrom-for-fremtiden>

46 Audestad, R., Fauchald, K., og Paulsen, M. Utredning av utendørs værested for personer med rusproblemer: En kartlegging av fordeler og ulemper. (Oslo: Velferdsetaten, Oslo kommune, 2020).

47 Oslo kommune. Hammersborgerklæringen 2023–2027: Byrådsplattform for Høyre og Venstre. (Oslo: Oslo kommune, 2023).

48 Skogstrøm, L. “Oslo-budsjettet: Penger til nytt brukerrom, men utendørs værested for rusmiljøet må vente.” (Oslo: Rus & samfunn, 25. september 2025). <https://www.rus.no/aktuelt/et-sted-a-vare>

49 Frisell, G. A. “Utendørs væresteder for personer som bruker rusmidler.” Foredrag, Forskerstafetten, Arendalsuka 2025, Fafo, Arendal, 12. august 2025.

50 Annan, K. “Health and Human Rights-Centered Drug Policies: The Essential Role of International Geneva.” Tale, United Nations General Assembly, 2016. <https://www.kofiannanfoundation.org/publication/gcdp-geneva/>

51 Ferskhaug, J., og A. Stenersen. “Om værested for rusavhengige i Oslo,” vedtak i Sak 290, 4. juni 2019, Oslo bystyre.

52 Folkehelseinstituttet. Narkotikabruk i Norge. (Oslo: Folkehelseinstituttet, 2024). <https://www.fhi.no/le/rusmidler-og-avhengighet/narkotikainorge/bruk-av-narkotika/narkotikabruk-i-norge/?term=>

53 Folkehelseinstituttet. Ruslidelser i Norge. (Oslo: Folkehelseinstituttet, 2018). <https://www.fhi.no/nettpub/hin/psykisk-helse/ruslidelser-i-norge---folke->

helserap/#ruslidelser-og-rusavhengighet

54 Fauchald, K., Audestad, R., og Seljeflot, S. Helhetlig russtatistikk. (Oslo: Velferdsetaten, Oslo kommune, 2025).

55 Rusfeltets hovedorganisasjon. Foreløpig registrert 303 narkotikautløste dødsfall i 2024. (Oslo: Rusfeltets hovedorganisasjon, 2024). <https://www.rusfeltet.no/arkiv/article-5518#:~:text=D%C3%B8ds%C3%A5rsaksregisteret%20publiserte%208.,tall%20for%20d%C3%B8ds%C3%A5rsaker%20i%202024.&text=Forel%C3%B8pig%20er%20det%20registrert%20303,5%20per%20100%2000%20innbyggere>

56 Norges institusjon for menneskerettigheter (NIM). Du har ikke noe her å gjøre: Rusavhengiges opplevelser av diskriminering og stigmatisering i møte med offentlige tjenester. (Oslo: NIM, 2024), 27–42.

57 Gulbrandsen, M., Front, N. S., og Erdal, B. Åpne rusmiljø i Oslo sentrum: En systematisk telling av antall personer i de åpne rusmiljøene i Storgata, på Vaterland, i nedre del av Akerselva og i Urtegata. Oslo: Velferdsetaten, Oslo kommune, september 2025, 4 - 16.

58 Gulbrandsen, M., Front, N. S., og Erdal, B. Åpne rusmiljø i Oslo sentrum: En systematisk telling av antall personer i de åpne rusmiljøene i Storgata, på Vaterland, i nedre del av Akerselva og i Urtegata. Oslo: Velferdsetaten, Oslo kommune, september 2025, 4 - 16.

59 Hollerud, S. Under brua: En kartlegging av unge menn som selger rusmidler på Vaterland. (Oslo: Velferdsetaten, Oslo kommune, 2017).

60 Kuvoame, M. In Search of Care: How Marginalised Street-Involved Black and Minority Ethnic Youths Tackle the Psychoaffective Injuries of Multiple and Prolonged Marginality in a White Workfare State. Ph.d.-avhandling, Det juridiske fakultet, Universitetet i Oslo, 2015.

61 Gulbrandsen, M., Front, N. S., og Erdal, B. Åpne rusmiljø i Oslo sentrum: En systematisk telling av antall personer i de åpne rusmiljøene i Storgata, på Vaterland, i nedre del av Akerselva og i Urtegata. (Oslo: Velferdsetaten, Oslo kommune, 2024), 14–15.

62 Frimann, S. Gatelangs i historien. Krigsropet nr. 26–31. (Oslo: Frelsesarmeen, 2022).

63 Gulbrandsen, M., Front, N. S., og Erdal, B. Åpne rusmiljø i Oslo sentrum: En systematisk telling av antall personer i de åpne rusmiljøene i Storgata, på Vaterland, i nedre del av Akerselva og i Urtegata. (Oslo: Velferdsetaten, Oslo kommune, 2024), 12.

64 Kommunal- og distriktsdepartementet. Medvirkning i planlegging: Hvordan legge til rette for økt deltakelse og innflytelse i kommunal og regional planlegging etter plan- og bygningsloven. Veileder. (Oslo: Kommunal- og distriktsdepartementet, 2014).

65 Steinsvik, S. Romlige utfordringer med åpne russcener og medvirkning i utformingen av fremtidige løsninger: En casestudie av Oslo sentrum. Masteroppgave, Fakultet for landskap og samfunn, Norges miljø- og biovitenskapelige universitet, 2021.

66 Sherry R. Arnstein, “A Ladder of Citizen Participation,” Journal of the American Institute of Planners 35, no. 4 (1969): 216–224.

67 Steinsvik, S., og O. Melbøe. Innsiktrapport: Offentlig byrom for alle. Oslo: Avdeling Lokalsamfunn, Bydel Gamle Oslo, Oslo kommune, 2021.

Steinsvik, S., og O. Melbøe. Innsiktrapport: Offentlig byrom for alle. Oslo: Avdeling Lokalsamfunn, Bydel Gamle Oslo, Oslo kommune, 2021.

68 Fauchald, K., R. Audestad, og S. Seljeflot. Helhetlig russtatistikk. Oslo: Velferdsetaten, Oslo kommune, 2025.

69

70 Oslo Economics. Evaluering av desentraliseringen av lavterskeltilbud til personer med rusproblemer. Oslo kommune, 2025.

71 Gulbrandsen, M. Utrygg markeds plass: En kartlegging av det åpne rusmiljøet i Brugata/Storgata i Oslo sentrum. HKH-rapport 2020. Oslo: Korus Oslo, Velferdsetaten, Oslo kommune.

72 Audestad, R., Fauchald, K., og Paulsen, K. Utredning av utendørs værested for personer med rusproblemer. (Oslo: Fagrådet – Rusfeltets hovedorganisasjon, 2020).

73 Byrådssak 380/14: Statusrapport for Handlingsplan mot åpne russcener. Bergen kommune, 2014.

74 Lundeberg, I. R., og Mjåland, K. Åpne russcener i Bergen etter stengningen av Nygårdsparken: En studie av strategi, tiltak og brukererfaringer. Bergen Studies in Sociology, nr. 1/2017. Bergen: Universitetet i Bergen, Institutt for sosiologi, 2017

75 Eskeland, H. Ø., og I. Fredriksen. “Flytter rusmiljøet fra Strax-tunnelen.” Bergens Tidende, 12. mars 2019. <https://www.bt.no/nyheter/lokalt/i/RxJKL8/flytter-rusmiljoet-fra-strax-tunnelen>

76 Langvad, S. N. Ingen vits å gå dit. Oslo: Arkitektur, June 10, 2024. [https://](https://www.arkitektur.no/aktuelt/landskap/ingen-vits-aa-gaa-dit/)

www.arkitektur.no/aktuelt/landskap/ingen-vits-aa-gaa-dit/.

77 Svensen, M. Strax-tunet: Gulvet brytes opp med kubein. Oslo: Arkitektnyt, 17. juni 2020. <https://fagpressenyt.no/artikkel/strax-tunet-gulvet-brytes-opp-med-kubein>.

78 Ørn, M. “Vågsbunnen trenger en opprustning.” Bergens Tidende, 25. april 2023. <https://www.bt.no/btmeninger/debatt/i/kEy8j6/vaagsbunnen-trenger-en-opprustning>

79 Sandås, L. Narkoatlas. 2. utg. (Oslo: Stripa Forlag, 2016).

80 Ørn, M. “Vågsbunnen trenger en opprustning.” Bergens Tidende, 25. april 2023. <https://www.bt.no/btmeninger/debatt/i/kEy8j6/vaagsbunnen-trenger-en-opprustning>

81 Audestad, Fauchald & Paulsen, Utredning av utendørs værested, s. 5

82 Gulbrandsen, M. Utrygg markeds plass: En kartlegging av det åpne rusmiljøet i Brugata/Storgata i Oslo sentrum. HKH-rapport 2020. Oslo: Korus Oslo, Velferdsetaten, Oslo kommune.

83 Steinsvik, S., og O. Melbøe. Innsiktrapport: Offentlig byrom for alle. Oslo: Avdeling Lokalsamfunn, Bydel Gamle Oslo, Oslo kommune, 2021.

84 Bergen bystyre. Handlingsplan mot åpne rusområder. Bergen: Bergen kommune. 2025.

85 Larvik kommune. Helsefremmende sted. (Larvik: Larvik kommune, 2018). <https://www.larvik.kommune.no/media/2990/helsefremmende-sted-til-internett.pdf>

86 Malcolm, A., og Aggleton, P. Rapid Assessment and Response: Adaptation Guide for Work with Especially Vulnerable Young People. (Geneva: World Health Organization, 2004).

87 Stimson, G., mfl. The Rapid Assessment and Response: Guide on Injecting Drug Use. (Geneva: World Health Organization, 1998).

88 Malme, A. Beefing, voldsbruk og avtalte slåsskamper blant ungdom i Færder. Prosjekt Positivt ungdomsmiljø. (Færder: Færder kommune, 2019).

89 Design og arkitektur Norge (DOGA). Aktørkartlegging. Tilgjengelig fra: <https://doga.no/verktoy/medvirkning/metoder/aktorkartlegging/>. [Hentet 30. mai 2025].

90 Nedberge, M. Mortensrud - mer enn hva media skriver!: en kartlegging av ungdomsmiljøet på Mortensrud. Oslo: Bydel Søndre Nordstrand, Oslo kommune, 2021.

91 Massey, D. Space, Place and Gender. Cambridge: Polity Press, 1994.

92 Skjeggedal, T. Stedsanalyse – innhold og gjennomføring: Veileder for Miljøverndepartementet for bruk av stedsanalyse, gjennomgåelse av seks metoder for stedsanalyse. Oslo: Statens Forurensningstilsyn, 1993.

93 Skjeggedal, T. Stedsanalyse – innhold og gjennomføring: Veileder for Miljøverndepartementet for bruk av stedsanalyse, gjennomgåelse av seks metoder for stedsanalyse. Oslo: Statens Forurensningstilsyn, 1993.

94 Ng, C. “Behavioural Mapping and Tracking.” I Research Methods for Environmental Psychology, red. R. Gifford. Chichester, UK: John Wiley & Sons, 2016.

95 Gehl, J., og B. Svarre. How to Study Public Life: Methods in Urban Design. Copenhagen: SD Books, 2013.

96 Andersen, G. Kvalitative intervjuundersøkelser. NDLA. <https://ndla.no/r/verktoykassa---for-elever/kvalitative-intervjuundersokelser/b3f3367696>. [Hentet 15. mai 2025].

97 Løkke, J., et al. “Preferansekartlegging for personer med kognitiv svikt på sykehjem.” Norsk Tidsskrift for Atferdsanalyse, utgave 2, Høgskolen i Østfold og Råde kommune, 2011.

98 Kenneth Balfelt Team. Proces - Enghave Minipark. Copenhagen: Kenneth Balfelt Team, 2011. <https://www.kennethbalfelt.org/enghaveminipark-proces>. [Hentet 15. mai 2025].

99 UNICEF. Defining Social Norms and Related Concepts. November 2021. <https://www.unicef.org/media/111061/file/Social-norms-definitions-2021.pdf>

100 Gelfand, M. J., R. L. Raver, L. Nishii, L. M. Leslie, J. Lun, B. C. Lim, og E. Van de Vliert. “Differences between Tight and Loose Cultures: A 33-Nation Study.” Science 332, nr. 6033 (2011): 1100–1104. <https://doi.org/10.1126/science.1197754resear>

101 Schei, V. “Norwegians Give Each Other Little Room for Manoeuvre.” NHH Bulletin, 7. juni 2011. <https://www.nhh.no/en/nhh-bulletin/article-archive/older-articles/2011/june/norwegians-give-each-other-little-room-for-manoeuvre/>

102 Schei, V. “Norwegians Give Each Other Little Room for Manoeuvre.” NHH Bulletin, 7. juni 2011. <https://www.nhh.no/en/nhh-bulletin/article-archive/older-articles/2011/june/norwegians-give-each-other-little-room-for-manoeuvre/>

103 World Population Review. Best Countries to Live In. 2025. <https://world-populationreview.com/country-rankings/best-countries-to-live-in>

104 Lenoir, R. Les exclus: Un français sur dix. Paris: Éditions du Seuil, 1974.

105 NDLA. Normalitet og avvik. U.å. <https://ndla.no/nb/r/sosiologi-og-sosiolantropologi/normalitet-og-avvik/c4cccf5f8d9>

106 Scott, J., og G. Marshall. "Social Control." I A Dictionary of Sociology, 3. utg. Oxford: Oxford University Press, 2009. <https://doi.org/10.1093/acref/9780199533008.001.0001>

107 Sener, M. Y. "Privacy versus Intimacy: Social Interactions in Norway." International Journal of Intercultural Relations 100 (2024): 101985. <https://doi.org/10.1016/j.ijintrel.2024.101985>

108 Goffman, E. Stigma: Notes on the Management of Spoiled Identity. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, 1963.

109 Goffman, E. Stigma: Notes on the Management of Spoiled Identity. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, 1963.

110 Becker, H. S. Outsiders: Studies in the Sociology of Deviance. New York: Free Press, 1963.

111 Norges institusjon for menneskerettigheter (NIM). Du har ikke noe her å gjøre: En undersøkelse om rusavhengiges opplevelser av diskriminering og stigmatisering. Rapport NIM-R-2024-002. Oslo: NIM, 2024. <https://www.nhri.no/wp-content/uploads/2024/02/NIM-R-2024-002.pdf>

112 Bourdieu, P. The Forms of Capital. 1986.

113 Massey, D. Space, Place and Gender. Cambridge: Polity Press, 1994.

114 Maslow, A. H. "A Theory of Human Motivation." Psychological Review 50, nr. 4 (1943): 370–396. <https://doi.org/10.1037/h0054346>

115 Tajfel, H., og J. C. Turner. "An Integrative Theory of Intergroup Conflict." I The Social Psychology of Intergroup Relations, red. W. G. Austin og S. Worchel, 33–47. Brooks/Cole, 1979.

116 Tajfel, H., og J. C. Turner. "An Integrative Theory of Intergroup Conflict." I The Social Psychology of Intergroup Relations, red. W. G. Austin og S. Worchel, 33–47. Brooks/Cole, 1979.

117 Sandberg og Pedersen, sitert i Grønnestad, T., Benken – et sted å være?: En etnografisk studie i et åpent illegalt rusmiljø (Masteroppgave, Det samfunnsvitenskapelige fakultet, Universitetet i Stavanger, 2011), 22.

118 Grønnestad, T. Benken – et sted å være?: En etnografisk studie i et åpent illegalt rusmiljø. Masteroppgave, Det samfunnsvitenskapelige fakultet, Universitetet i Stavanger, 2018, 53.

119 Møgster, B. Restar av det menneskelege: Ei analyse av kva funksjonar Nygårdsparken har for rusmisbrukarar. Masteroppgave, Høgskulen i Sogn og Fjordane, 2014.

120 Gehl, J. "People on Foot." Arkitekten, nr. 20 (1968).

121 Gehl, J. Life Between Building: Using Public Spaces. 6. utg. Island Press, 2011.

122 Maslow, A. H. "A Theory of Human Motivation." Psychological Review 50, nr. 4 (1943): 370–396. <https://doi.org/10.1037/h0054346>

123 Hjelmervik, P. Opplevelse av sosial eksklusjon blant rusavhengige i Stavanger (Masteroppgave, Universitetet i Stavanger, 2011).

124 Lefebvre, H. Le droit à la ville. Anthropos, 1968.

125 Lefebvre, H. Le droit à la ville. Anthropos, 1968.

126 Sandås, L. Narkoatlas. 2. utg. (Oslo: Stripa Forlag, 2016).

127 Olsen, H., og A. Skretting. Ingen enkle løsninger: Evaluering av Tiltaksplan for alternativer til rusmiljøene i Oslo sentrum (SIRUS rapport nr. 2/2006). Statens institutt for rusmiddelforskning, 2006. <https://www.fhi.no/globalassets/dokumenterfiler/rapporter/2009-og-eldre/sirusrap.2.06.pdf>

128 Sandås, L. Narkoatlas. 2. utg. (Oslo: Stripa Forlag, 2016).

129 Sandås, L. Narkoatlas. 2. utg. (Oslo: Stripa Forlag, 2016).

130 Andersen, B., H. E. Ander, og J. Skrede. "The Directors of Urban Transformation: The Case of Oslo." Local Economy 35, nr. 7 (2021): 695–713. <https://doi.org/10.1177/0269094220988714>

. (Opprinnelig publisert 2020).

131 Debrunner, G., A. Jonkman, og J.-D. Gerber. "Planning for Social Sustainability: Mechanisms of Social Exclusion in Densification Through Large-Scale Redevelopment Projects in Swiss Cities." Housing Studies 39, nr. 1 (2024): 1–21. <https://doi.org/10.1080/02673037.2022.2033174>

132 United Nations Department of Economic and Social Affairs (UN DESA). Leaving No One Behind: Equality and Non-Discrimination at the Heart of Sustainable Development. 2023. <https://www.un.org/development/desa/dspd/2023/lnob/>

133 United Nations. Goal 10: Reduce Inequality Within and Among Countries – Target 10.2. United Nations Sustainable Development. u.å. <https://sdgs.un.org/goals/goal10>

134 United Nations. Goal 11: Make Cities and Human Settlements Inclusive, Safe, Resilient and Sustainable – Target 11.3. United Nations Sustainable Development. u.å. <https://sdgs.un.org/goals/goal11>

135 United Nations Development Programme (UNDP). Social and Environmental Standards (SES). 2022. <https://www.undp.org/accountability/social-and-environmental-responsibility/ses>

136 World Health Organization. Substance Use Disorders. WHO Knowledge Sharing Platform. u.å. <https://tbksp.who.int/en/node/2653>

137 Lefebvre, H. Le droit à la ville. Anthropos, 1968.

138 Lovdata. Legemiddeloven § 24, § 31 (1992). <https://lovdata.no>

139 Lovdata. Straffeloven § 162, § 231, § 232 (2005). Lovdata. <https://lovdata.no>

140 Gibson, J. J. The Ecological Approach to Visual Perception. Boston, MA: Houghton Mifflin, 1979.

141 Massey, D. "Power-Geometry and a Progressive Sense of Place." I Mapping the Futures: Local Cultures, Global Change, red. J. Bird, B. Curtis, T. Putnam, G. Robertson, og L. Tickner, 59–69. London: Routledge, 1993.

142 Wilson, J. Q., og G. L. Kelling. "Broken Windows: The Police and Neighborhood Safety." The Atlantic Monthly 249, nr. 3 (1982): 29–38.

143 Aas, G., S. R. Runhovde, J. Strype, og T. Bjørge. Trygghet i det offentlige rom – i åtte norske kommuner og bydeler. s.l.: PHS Forskning, 2010.

144 Reid, I. D., S. Appleby-Arnold, N. Brockdorff, I. Jakovljević, og S. Zdravković. "Developing a Model of Perceptions of Security and Insecurity in the Context of Crime." 2020. Referert i Farrall, Gray, og Jackson, Theorising the Fear of Crime: The Cultural and Social Significance of Insecurities about Crime, Experience & Expression in the Fear of Crime Working Paper No. 5 (2007). <https://ssrn.com/abstract=1012393>

145 Rader, N. E. "Fear of Crime." I Oxford Research Encyclopedia of Criminology and Criminal Justice, 2017. <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190264079.013.10>

146 Grönlund og Schock, referert i G. Aas, S. R. Runhovde, J. Strype og T. Bjørge, Trygghet i det offentlige rom – i åtte norske kommuner og bydeler (Oslo: PHS Forskning, 2010), sitert i K. Brunstad og S. K. Steine, Tryggere byrom: En studie av hvordan situasjonelle tilnærminger kan bidra til økt opplevd trygghet og redusert kriminalitet i utformingen av offentlige byrom (Masteroppgave, NMBU, 2019).

147 Brunstad, K., og S. K. Steine. Tryggere byrom: En studie av hvordan situasjonelle tilnærminger kan bidra til økt opplevd trygghet og redusert kriminalitet i utformingen av offentlige byrom. Masteroppgave, NMBU, 2019. <https://nmbu.brage.unit.no/handle/11250/2608441>

148 G. Aas, S. R. Runhovde, J. Strype og T. Bjørge, Trygghet i det offentlige rom – i åtte norske kommuner og bydeler (Oslo: PHS Forskning, 2010), sitert i K. Brunstad og S. K. Steine, Tryggere byrom: En studie av hvordan situasjonelle tilnærminger kan bidra til økt opplevd trygghet og redusert kriminalitet i utformingen av offentlige byrom (Masteroppgave, NMBU, 2019).

149 Kaplan, R., og S. Kaplan. The Experience of Nature: A Psychological Perspective. Cambridge: Cambridge University Press, 1989.

150 Ulrich, R. S. "Aesthetic and Affective Response to Natural Environment." I I. Altman & J. F. Wohlwill (red.), Behavior and the Natural Environment, 85–125. New York, NY: Plenum Press, 1983.

151 Wilson, E. O. Biophilia. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1984.

152 Jeffery, R. Crime Prevention Through Environmental Design. Beverly Hills, CA: Sage Publications, 1971.

153 Fördergebiet Turmstraße. Lebendiges Zentrum – Zwischenbilanzbrochure. Januar 2022. https://www.turmstrasse.de/sites/default/files/2023-02/Lebendiges%20Zentrum_Zwischenbilanzbrosch%C3%BCre.pdf

154 Maslow, A. H. "A Theory of Human Motivation." Psychological Review 50, nr. 4 (1943): 370–396. <https://doi.org/10.1037/h0054346>

155 Bengtsson, M., og B. Grahm m.fl. "Triangle of Supportive Environment Theory." <https://doi.org/10.1016/j.ufug.2014.09.007>, 2014.

156 Dahlgren, G., og M. Whitehead. Policies and Strategies to Promote Social Equity in Health. Stockholm: Institute for Futures Studies, 1991.

157 Cambridge University Press. "Intersubjective." I Cambridge Dictionary. Tilgjengelig fra: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/intersubjective>

158 Maslow, A. H. "A Theory of Human Motivation." Psychological Review 50, nr. 4 (1943): 370–396. <https://doi.org/10.1037/h0054346>

159 Bengtsson, M., og B. Grahm m.fl. "Triangle of Supportive Environment Theory." <https://doi.org/10.1016/j.ufug.2014.09.007>, 2014.

160 Maslow, A. H. "A Theory of Human Motivation." Psychological Review 50, nr. 4 (1943): 370–396. <https://doi.org/10.1037/h0054346>

Bibliografi

Aas, G., S. R. Runhovde, J. Strype, og T. Bjørge. Trygghet i det offentlige rom – i åtte norske kommuner og bydeler. s.l.: PHS Forskning, 2010.

Andersen, B., H. E. Ander, og J. Skrede. “The Directors of Urban Transformation: The Case of Oslo.” Local Economy 35, nr. 7 (2021): 695–713. <https://doi.org/10.1177/0269094220988714>

Andersen, G. Kvalitative intervjuundersøkelser. NDLA. <https://ndla.no/r/verktoykassa---for-elever/kvalitative-intervjuundersokelser/b3f3367696>. [Hentet 15. mai 2025].

Annan, K. “Health and Human Rights-Centered Drug Policies: The Essential Role of International Geneva.” Tale, United Nations General Assembly, 2016. <https://www.kofiannanfoundation.org/publication/gcdp-geneva/>

Audestad, R., K. Fauchald, og M. Paulsen. Utredning av utendørs værested for personer med rusproblemer: En kartlegging av fordeler og ulemper. Oslo: Velferdsetaten, Oslo kommune, 2020.

Audestad, R., K. Fauchald, og K. Paulsen. Utredning av utendørs værested for personer med rusproblemer. Oslo: Fagrådet – Rusfeltets hovedorganisasjon, 2020.

Becker, H. S. Outsiders: Studies in the Sociology of Deviance. New York: Free Press, 1963.

Bengtsson, M., og B. Grahn m.fl. “Triangle of Supportive Environment Theory.” <https://doi.org/10.1016/j.ufug.2014.09.007>, 2014.

Bourdieu, P. The Forms of Capital. 1986.

Brunstad, K., og S. K. Steine. Tryggere byrom: En studie av hvordan situasjonelle tilnærminger kan bidra til økt opplevd trygghet og redusert kriminalitet i utformingen av offentlige byrom. Masteroppgave, NMBU, 2019. <https://nmbu.brage.unit.no/handle/11250/2608441>

Bydel Grünerløkka. Handlingsplan for rusarbeid i Bydel Grünerløkka 2021–2024. Oslo: Oslo kommune, 2021.

Byrådssak 380/14: Statusrapport for Handlingsplan mot åpne russcener. Bergen kommune, 2014.

Cambridge University Press. “Intersubjective.” I Cambridge Dictionary. Tilgjengelig fra: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/intersubjective>

Committee of the Regions of the European Union. The Committee of the Regions’ White Paper on Multilevel Governance (CdR 89/2009 fin). 2009. https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/regi/dv/cdr89-2009_/cdr89-2009_en.pdf

Cresswell, T. Place: An Introduction. 2nd ed. Chichester, UK: Wiley-Blackwell, 2015.

Dagsavisen. “Vil gi rusavhengige et sted å være.” 2. juli 2018. <https://www.dagsavisen.no/nyheter/vil-gi-rusavhengige-et-sted-a-vaere/9800282>

Dahlgren, G., og M. Whitehead. Policies and Strategies to Promote Social Equity in

Health. Stockholm: Institute for Futures Studies, 1991.

Debrunner, G., A. Jonkman, og J.-D. Gerber. “Planning for Social Sustainability: Mechanisms of Social Exclusion in Densification Through Large-Scale Redevelopment Projects in Swiss Cities.” Housing Studies 39, nr. 1 (2024): 1–21. <https://doi.org/10.1080/02673037.2022.2033174>

Design og arkitektur Norge (DOGA). Aktørkartlegging. Tilgjengelig fra: <https://doga.no/verktoy/medvirkning/metoder/aktorkartlegging/>. [Hentet 30. mai 2025].

Deinboll, O. Storgata 33 – Fasadeendringer i arkade i 1. etasje. Avslag. Oslo: Plan- og bygningsetaten, Oslo kommune, 2024.

EBBA Borettslag. Fjerning av benker utenfor Storgata 33. Storgata 33 – Fasadeendringer i arkade i 1. etasje. E-postmelding, Oslo: 2024.

Eskeland, H. Ø., og I. Fredriksen. “Flytter rusmiljøet fra Strax-tunnelen.” Bergens Tidende, 12. mars 2019. <https://www.bt.no/nyheter/lokalt/i/RxJKL8/flytter-rusmiljoeet-fra-strax-tunnelen>

Fauchald, K., R. Audestad, og S. Seljeflot. Helhetlig russtatistikk. Oslo: Velferdsetaten, Oslo kommune, 2025.

Felitti, V. J., R. F. Anda, D. Nordenberg, D. F. Williamson, A. M. Spitz, V. Edwards, M. P. Koss, og J. S. Marks. “Relationship of Childhood Abuse and Household Dysfunction to Many of the Leading Causes of Death in Adults: The Adverse Childhood Experiences (ACE) Study.” American Journal of Preventive Medicine 14, nr. 4 (1998): 245–58.

Fördergebiet Turmstraße. Lebendiges Zentrum – Zwischenbilanzbrochure. Januar 2022. https://www.turmstrasse.de/sites/default/files/2023-02/Lebendiges%20Zentrum_Zwischenbilanzbrosch%C3%BCre.pdf

Frimann, S. Gatelangs i historien. Krigsropet nr. 26–31. Oslo: Frelsesarmeen, 2022.

Frisell, G. A. “Utendørs væresteder for personer som bruker rusmidler.” Foredrag, Forskerstafetten, Arendalsuka 2025, Fafo, Arendal, 12. august 2025.

Gehl, J. “People on Foot.” Arkitekten, nr. 20 (1968).

Gehl, J. Life Between Building: Using Public Spaces. 6. utg. Island Press, 2011.

Gehl, J., og B. Svarre. How to Study Public Life: Methods in Urban Design. Copenhagen: SD Books, 2013.

Gelfand, M. J., R. L. Raver, L. Nishii, L. M. Leslie, J. Lun, B. C. Lim, og E. Van de Vliert. “Differences between Tight and Loose Cultures: A 33-Nation Study.” Science 332, nr. 6033 (2011): 1100–1104. <https://doi.org/10.1126/science.1197754resear>

Gibson, J. J. The Ecological Approach to Visual Perception. Boston, MA: Houghton Mifflin, 1979.

Goffman, E. Stigma: Notes on the Management of Spoiled Identity. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, 1963.

Grønnestad, T. Benken – et sted å være?: En etnografisk studie i et åpent illegalt rusmiljø. Masteroppgave, Det samfunnsvitenskapelige fakultet, Universitetet i Stavanger, 2018.

Gulbrandsen, M., N. S. Front, og B. Erdal. Åpne rusmiljø i Oslo sentrum: En systematisk telling av antall personer i de åpne rusmiljøene i Storgata, på Vaterland, i nedre del av Akerselva og i Urtegata. Oslo: Velferdsetaten, Oslo kommune, 2024.

Gulbrandsen, M. Utrygg markeds plass: En kartlegging av det åpne rusmiljøet i Brugata/Storgata i Oslo sentrum. HKH-rapport 2020. Oslo: Korus Oslo, Velferdsetaten, Oslo kommune.

Hjelmervik, P. Opplevelse av sosial eksklusjon blant rusavhengige i Stavanger. Masteroppgave, Universitetet i Stavanger, 2011.

Hollerud, S. Under brua: En kartlegging av unge menn som selger rusmidler på Vaterland. Oslo: Velferdsetaten, Oslo kommune, 2017.

Høyre. Høyres stortingsprogram 2017–2021. Oslo: Høyre, 2017.

Høyre, Fremskrittspartiet, og Venstre. Jeløya-plattformen: Politisk plattform for en regjering utgått fra Høyre, Fremskrittspartiet og Venstre. Oslo: Regjeringen, 2018.

Kaplan, R., og S. Kaplan. The Experience of Nature: A Psychological Perspective. Cambridge: Cambridge University Press, 1989.

Kenneth Balfelt Team. Kunstnerisk utviklede metoder. Copenhagen: Kenneth Balfelt Team, 2016.

Kenneth Balfelt Team. Proces - Enghave Minipark. Copenhagen: Kenneth Balfelt Team, 2011. <https://www.kennethbalfelt.org/enghaveminipark-proces>. [Hentet 15. mai 2025].

Korus Oslo. Utrygg markeds plass: En kartlegging av det åpne rusmiljøet i Brugata/Storgata i Oslo sentrum. HKH-rapport, 2020.

Kommunal- og distriktsdepartementet. Medvirkning i planlegging: Hvordan legge til rette for økt deltakelse og innflytelse i kommunal og regional planlegging etter plan- og bygningsloven. Veileder. Oslo: Kommunal- og distriktsdepartementet, 2014.

Larvik kommune. Helsefremmende sted. Larvik: Larvik kommune, 2018. <https://www.larvik.kommune.no/media/2990/helsefremmende-sted-til-internett.pdf>

Lenoir, R. Les exclus: Un français sur dix. Paris: Éditions du Seuil, 1974.

Lefebvre, H. Le droit à la ville. Anthropos, 1968.

Lovdata. Legemiddeloven § 24, § 31 (1992). <https://lovdata.no>

Lovdata. Straffeloven § 162, § 231, § 232 (2005). <https://lovdata.no>

Lundeberg, I. R., og Mjåland, K. Åpne russcener i Bergen etter stengningen av Nygårdsparken: En studie av strategi, tiltak og brukererfaringer. Bergen Studies in Sociology, nr. 1/2017. Bergen: Universitetet i Bergen, Institutt for sosiologi, 2017

Løkke, J., et al. “Preferansekartlegging for personer med kognitiv svikt på sykehjem.” Norsk Tidsskrift for Atferdsanalyse, utgave 2, Høgskolen i Østfold og Råde kommune, 2011.

Malme, A. Beefing, voldsbruk og avtalte slåsskamper blant ungdom i Færder. Prosjekt Positivt ungdomsmiljø. Færder: Færder kommune, 2019.

Malcolm, A., og P. Aggleton. Rapid Assessment and Response: Adaptation Guide for Work with Especially Vulnerable Young People. Geneva: World Health Organization, 2004.

Massey, D. Space, Place and Gender. Cambridge: Polity Press, 1994.

Massey, D. “Power-Geometry and a Progressive Sense of Place.” I Mapping the Futures: Local Cultures, Global Change, red. J. Bird, B. Curtis, T. Putnam, G. Robertson, og L. Tickner, 59–69. London: Routledge, 1993.

Mathisen, K. Storgata 33 – Fasadeendringer i arkade i 1. etasje. Følgebrev. Oslo: Arkitektene AS, SpareBank 1 Forsikring, 2023.

Møgster, B. Restar av det menneskelege: Ei analyse av kva funksjonar Nygårdsparken har for rusmisbrukarar. Masteroppgave, Høgskulen i Sogn og Fjordane, 2014.

Nafstad, I. Et anstendig menneske: Møter mellom rusbrukere og det offentlige rom i Oslo. Ph.d.-avhandling, Universitetet i Oslo, 2013.

Nedberge, M. Mortensrud - mer enn hva media skriver!: en kartlegging av ungdomsmiljøet på Mortensrud. Oslo: Bydel Søndre Nordstrand, Oslo kommune, 2021.

Ng, C. “Behavioural Mapping and Tracking.” I Research Methods for Environmental Psychology, red. R. Gifford. Chichester, UK: John Wiley & Sons, 2016.

Norges institusjon for menneskerettigheter (NIM). Du har ikke noe her å gjøre: Rusavhengiges opplevelser av diskriminering og stigmatisering i møte med offentlige tjenester. Oslo: NIM, 2024.

Norges institusjon for menneskerettigheter (NIM). Du har ikke noe her å gjøre: En undersøkelse om rusavhengiges opplevelser av diskriminering og stigmatisering. Rapport NIM-R-2024-002. Oslo: NIM, 2024. <https://www.nhri.no/wp-content/uploads/2024/02/NIM-R-2024-002.pdf>

Olsen, H. “Open drug scenes and police strategies in Oslo, Norway.” Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention 18, nr. 2 (2017): 141–156. <https://doi.org/10.1080/14043858.2017.1388028>

Olsen, H., og A. Skretting. Ingen enkle løsninger: Evaluering av Tiltaksplan for alternativer til rusmiljøene i Oslo sentrum (SIRUS rapport nr. 2/2006). Statens institutt for rusmiddelforskning, 2006. <https://www.fhi.no/globalassets/dokumenter-filer/rapporter/2009-og-eldre/sirusrap.2.06.pdf>.

Oslo Economics. Evaluering av desentraliseringen av lavterskeltilbud til personer med rusproblemer. Oslo: Velferdsetaten, Oslo kommune, 2025.

Oslo kommune. Byrådssak 74/12: Den åpne narkotikaomsetningen i Oslos sentrumsområder. Oslo: Byrådsavdeling for helse og sosiale tjenester, 2012.

Oslo kommune. En psykt bra by: Strategi for psykisk helse i Oslo. Oslo: Oslo kommune, 2019.

Oslo kommune. Folkehelsestrategi for Oslo 2023–2030. Oslo: Oslo kommune, 2023.

Oslo kommune. Kommuneplanens samfunnsdel med byutviklingsstrategi 2025: Sammen skaper vi verdens beste by. Oslo: Oslo kommune, 2025.

Oslo kommune. Planstrategi for Oslo kommune 2024–2027 med planprogram for revisjon av kommuneplanens samfunnsdel. Oslo: Oslo kommune, 2024.

Oslo kommune. Program for rusfeltet i Oslo 2020–2024 (PRIOslo). Oslo: Oslo kommune, 2020.

Rader, N. E. “Fear of Crime.” I Oxford Research Encyclopedia of Criminology and Criminal Justice, 2017. <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190264079.013.10>

Reid, I. D., S. Appleby-Arnold, N. Brockdorff, I. Jakovljević, og S. Zdravković. “Developing a Model of Perceptions of Security and Insecurity in the Context of Crime.” 2020. Referert i Farrall, Gray, og Jackson, Theorising the Fear of Crime: The Cultural and Social Significance of Insecurities about Crime, Experience & Expression in the Fear of Crime Working Paper No. 5 (2007). <https://ssrn.com/abstract=1012393>

Rusfeltets hovedorganisasjon. Foreløpig registrert 303 narkotikautløste dødsfall i 2024. Oslo: Rusfeltets hovedorganisasjon, 2024. <https://www.rusfeltet.no/arkiv/article-5518#:~:text=D%C3%B8ds%C3%A5rsaksregisteret%20publiserte%208.,tall%20for%20d%C3%B8ds%C3%A5rsaker%20i%202024.&text=Forel%C3%B8pig%20er%20det%20registrert%20303,5%20per%20100%20000%20innbyggere>

Riksadvokaten. Ny høyesterettspraksis om rusavhengiges befatning med narkotika til egen bruk – retningslinjer og veiledning om etterforskning, reaksjonsfastsettelse mv. Oslo: Riksadvokaten, 2022.

Rusreformutvalget. NOU 2019: 26 – Rusreform: Fra straff til hjelp. Oslo: Regjeringen, 2019.

Sandås, L. Narkoatlas. 2. utg. Oslo: Stripa Forlag, 2016.

Schei, V. "Norwegians Give Each Other Little Room for Manoeuvre." NHH Bulletin, 7. juni 2011. <https://www.nhh.no/en/nhh-bulletin/article-archive/older-articles/2011/june/norwegians-give-each-other-little-room-for-manoevure/>

Sherry R. Arnstein. "A Ladder of Citizen Participation." Journal of the American Institute of Planners 35, nr. 4 (1969): 216–224.

Steinsvik, S. Romlige utfordringer med åpne russcener og medvirkning i utformingen av fremtidige løsninger: En casestudie av Oslo sentrum. Masteroppgave, Fakultet for landskap og samfunn, Norges miljø- og biovitenskapelige universitet, 2021.

Stimson, G., mfl. The Rapid Assessment and Response: Guide on Injecting Drug Use. Geneva: World Health Organization, 1998.

Tajfel, H., og J. C. Turner. "An Integrative Theory of Intergroup Conflict." I The Social Psychology of Intergroup Relations, red. W. G. Austin og S. Worchel, 33–47. Brooks/Cole, 1979.

UNICEF. Defining Social Norms and Related Concepts. November 2021. <https://www.unicef.org/media/111061/file/Social-norms-definitions-2021.pdf>

United Nations. Goal 10: Reduce Inequality Within and Among Countries – Target 10.2. United Nations Sustainable Development. u.å. <https://sdgs.un.org/goals/goal10>

United Nations. Goal 11: Make Cities and Human Settlements Inclusive, Safe, Resilient and Sustainable – Target 11.3. United Nations Sustainable Development. u.å. <https://sdgs.un.org/goals/goal11>

United Nations Department of Economic and Social Affairs (UN DESA). Leaving No One Behind: Equality and Non-Discrimination at the Heart of Sustainable Development. 2023. <https://www.un.org/development/desa/dspd/2023/lnob/>

United Nations Development Programme (UNDP). Social and Environmental Standards (SES). 2022. <https://www.undp.org/accountability/social-and-environmental-responsibility/ses>

Ulrich, R. S. "Aesthetic and Affective Response to Natural Environment." I I. Altman & J. F. Wohlwill (red.), Behavior and the Natural Environment, 85–125. New York, NY: Plenum Press, 1983.

Waal, H., L. Gjersing, og T. Clausen. Open Drug Scenes and Overdose Mortality – What to Do? Report from Five European Cities. Oslo: Senter for rus- og avhengighetsforskning, Universitetet i Oslo, 2011.

Wilson, E. O. Biophilia. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1984.

Wilson, J. Q., og G. L. Kelling. "Broken Windows: The Police and Neighborhood Safety." The Atlantic Monthly 249, nr. 3 (1982): 29–38.

World Health Organization. Substance Use Disorders. WHO Knowledge Sharing Platform. u.å. <https://tbksp.who.int/en/node/2653>

World Population Review. Best Countries to Live In. 2025. <https://worldpopulationreview.com/country-rankings/best-countries-to-live-in>

Vedlegg

Vedlegg 1 Metode for kartlegging

Oppsøkende sosio-romlig kartlegging

Livserfaring
opplevelser og erfaringer man får gjennom livet.

Livsstil
måten man lever på, f.eks. vaner og rutiner.

Byromsnettverk
nettverket, altså hvordan man mobiliserer seg mellom ulike offentlige rom.

Kvalitativ metode
forskning som undersøker opplevelser, meninger og beskrivelser, ofte gjennom intervjuer eller observasjon.

Nærmiljøfaktor
forhold i nærområdet som påvirker hverdagen.

Redegjørelse av metodisk tilnærming

Offentlige byrom kan gi oss et innblikk i hvordan oppfylte og uoppfylte brukerbehov påvirker ulike menneskers livskvalitet, spesielt hos sårbare og marginaliserte brukergrupper. I denne kartleggingen handler brukerbehov om hvordan man forstår grunnleggende menneskelige behov, både fysiske, psykiske og sosiale, som viktige for forutsetninger for helse, velvære og god byutvikling. Hver enkelt persons levekårsforutsetninger, livserfaringer og livsstil påvirker hvilke brukerbehov de har i møte med byens offentlige byrom.

Oppsøkende sosioromlig kartlegging (OSO) er en kvalitativ metodetilnærming som kartlegger ulike brukergruppers brukerbehov og setter funnene i sammenheng med de fysiske omgivelsene – både enkeltstående byrom og byromsnettverk. OSO tar i tillegg hensyn til de etiske utfordringene knyttet til oppsøkende og medvirkningsbasert kartlegging med sårbare og marginaliserte grupper. Metodetilnærmingen er utviklet av ROSA Collective i forbindelse med denne kartleggingsstudien.

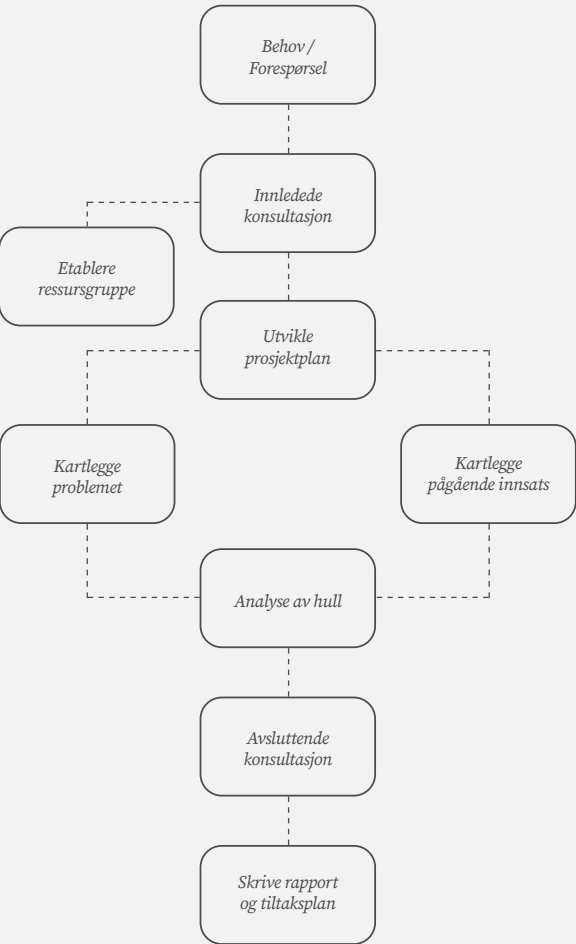
Formålet med OSO er å danne et helhetlig bilde av hvordan fysiske omgivelser og sosial adferd påvirker hverandre gjensidig. OSO benytter metoder som kvalitativt intervju, preferansekartlegging og observasjon, og bygger videre på andre sosioromlige metodiske tilnærminger, blant annet helsefremmende sted av Larvik kommune⁸⁵. Sett i et miljøpsykologisk perspektiv utgjør OSO en sammensatt kartlegging av hvordan fysiske omgivelser påvirker enkeltpersoners og brukergruppers helse og velvære, gjennom (1) oppfylte og uoppfylte brukerbehov og (2) summen av fysiske- og sosiale miljøfaktorer (nærmiljøfaktor).

OSO henter flere elementer fra metodetilnærmingen Rapid Assessment and Response (RAR). RAR, utviklet av Verdens helseorganisasjon, er en metodetilnærming som både avdekker sammensatte årsakssammenhenger bak folkehelseutfordringer og identifiserer mulige kompenserende tiltak⁸⁶. RAR er tilpasset arbeid med sårbare og marginaliserte brukergrupper, og har lang presedens innen kartlegging av åpne russcener. I Norge er RAR videreutviklet og tilpasset sosialfaglig arbeid gjennom KORUS og Utekontakten sin Hurtig Kartlegging og Handling (HKH) fra 2001. Både RAR og HKH forutsetter at kartleggingen gjennomføres raskt

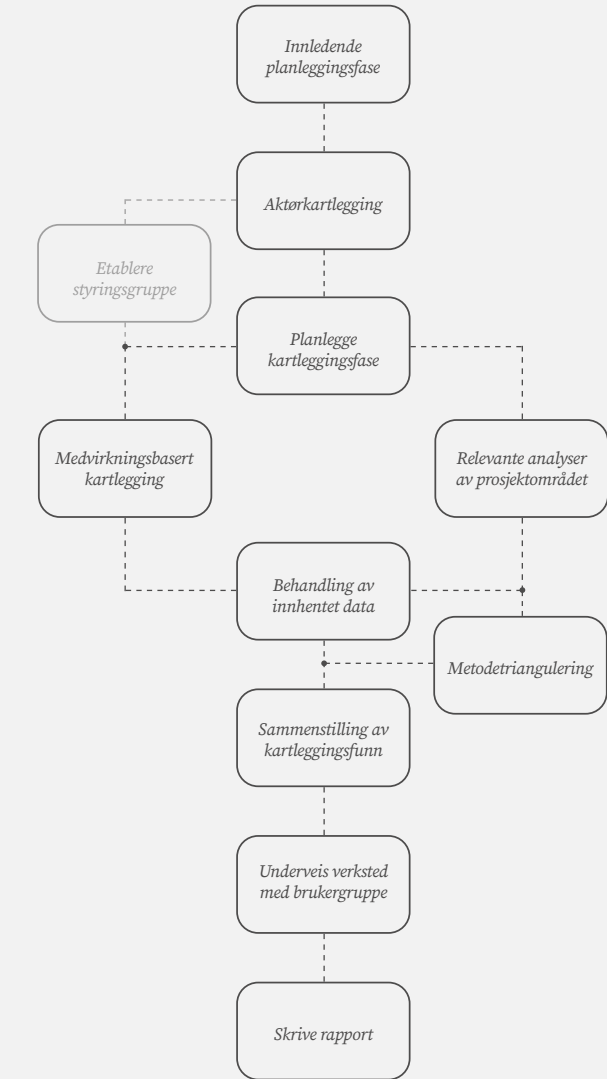
innenfor en avgrenset tidsperiode, og at funnene sammenstilles til et representativt og kunnskapsbasert beslutningsgrunnlag for konkrete tiltak og handlinger⁸⁷. Metodetilnærmingene benytter metodetriangulering av kvalitative og kvantitative kilder og kartlegginger for å sikre nyanserte funn⁸⁸. OSO bruker mye av prosessgangen, metoder – som aktørkartlegging, samt flere etiske hensyn fra HKH.

Kvantitativ metode
Forskning som bruker tall og målinger for å analysere data.

HKH-Prosess

OSO-Prosess

Metodens komponenter

Aktørkartlegging

Aktørkartlegging er en metode som brukes for å identifisere og gruppere relevante aktører, med utgangspunkt i geografiske, tematiske eller prosjektspesifikke avgrensninger⁸⁹. I en HKH-prosess kan en aktørkartlegging innlede kartleggingen, med hensikt om å styrke kartleggingens tilnærming gjennom interessentenes kompetanse og avdekkede samarbeidsmuligheter⁹⁰.

Mobilitetsanalyse

Mobilitetsanalyse er etter kartleggingens formål en metode som avdekker forbindelser mellom ulike lokasjoner. I denne sammenhengen refererer mobilitet til en persons forutsetning for romlig forflytning. Kartleggingsstudien benytter mobilitetsanalyse for å danne supplerende innsikt om adferd og opphold i de åpne russcene, i tillegg til å avdekke konsekvensene av maktbetinget mobilitet⁹¹. Maktbetinget mobilitet refererer i denne sammenhengen til en person eller brukergruppe sin forutsetning for frivillig eller påtvungen tilgang, bevegelse og opphold i offentlige byrom, basert på underliggende maktdynamikk og forflytningsmekanismer. Dette utdypes videre i kap. 4. under Miljøpåvirkning.

Stedsanalyser

Stedsanalyse er en metode som systematiserer et steds sammensetning for å forstå eksisterende kvaliteter, potensialer og utfordringer⁹². Kartleggingsstudien benytter en kvalitativ stedsanalyse tilnærming, hvor lokasjonenes helhet forstås gjennom byromssammensetning, inkludert kulturell-, materiell-, programmatisk-, romlig-, sosial- og økonomisk byromssammensetning, opplevelse av sted og perseptuelle kvaliteter⁹³. Hensikten med metoden er å forstå hvordan ulike fysiske elementer definerer lokasjonenes romoppbygging og videre ulike adferder på lokasjonene. Stedsanalysene er benyttet som underlag for kartleggingsstudiens adferdsanalyser og sikrer innledende innsikt om lokasjonenes romforhold.

Observasjon

Observasjon er en metode som registrerer personer og gruppers bruk, atferd og bevegelse innenfor en adferdssetting (behavioural setting)⁹⁴. Begrepet adferdssetting er i denne rapporten forenklet som “lokasjon”, for å samsvare med begrepsbruken

til de andre benyttede metodene. Observasjon sammenstilles i adferdsanalyser (behavioural mapping)⁹⁵, som kontekstualiserer innsikten om oppfylte og uoppfylte brukerbehov til stedspesifikke forhold på lokasjonen. Kartleggingsstudiens adferdsanalyser inneholder kartlegginger av lokasjonens aktiviteter, demografiske sammensetning og ønskelinjer (desire lines). I kartleggingen baserer adferdsanalysene seg på innsikt fra de semi-strukturerte intervjuene og observasjoner utført av prosjektgruppen.

Observasjonene er videre metodetriangulert med innsikt fra Uteseksjonen, som ukentlig foretar 35 patruljeringer av de åpne russcene i Oslo sentrum, og tidligere kartlegginger av delområder innenfor prosjektavgrensningen.

Semi-strukturert intervju

Semistrukturert intervju er en kvalitativ og medvirkningsbasert forskningsmetode som baserer seg på en forhåndsbestemt intervjuguide og fleksible oppfølgingsspørsmål. Intervjumetoden fungerer som en samtale mellom intervjuer og respondent, hvor det fleksible rammeverket sikrer nyansert og presis data basert på deltakerens erfaringer⁹⁶. Kartleggingens intervjuguide er tilpasset til målgruppenes særskilte hensyn. De forhåndsbestemte spørsmålene er formulert enkelt og forståelige, noe som er en viktig forutsetning med varierende rusnivå blant potensielle respondenter fra de ulike brukergruppene. Intervjuguiden berører både tematikker fra tidligere kartlegginger av Velferdsetatens tjenester, og nye tematikker forbeholdt byutvikling. Helheten av intervjuguidens tematikker bidrar til å nyansere forståelse av samfunnsflokken og forankre målgruppene sine brukerbehov til de fysiske omgivelsene.

Preferanseskartlegging

I byutviklingssammenheng benyttes preferanseskartlegging for å identifisere brukerpreferanser blant ulike brukergrupper, særlig knyttet til estetiske- og romlige hensyn. Metoden benytter stimuli for å fremkalle respons fra deltakeren. Preferanseskartlegging er i praksis en forenkling av metoder som multippel stimuluskartlegging og parvis preferanseskartlegging. Parvis preferanseskartlegging innebærer at to stimuli presenteres samtidig, og respondentens valg observeres og registreres.

Adferdsanalyser

studier av menneskers handlinger og mønstre.

Ønskelinjer

stiene eller rutene folk faktisk bruker i et område, som viser deres foretrukne bevegelser, uavhengig av formelle gangveier eller planer.

Stimuli

inntrykk eller påvirkning omgivelsene har på et individ.

Maktdynamikk

hvordan makt fordeler seg i relasjoner.

Adferdssetting

rammer som former hvordan folk oppfører seg.

OSO Intervjuguide

1.

Kan du fortelle meg litt om de ulike grunnene for at du drar hit til (interesseområdet - Storgata, Urtegata og Vaterland)? Nevn gjerne flere ting, hvis du vil.

Det første spørsmålet kartlegger brukergruppens motivasjonsgrunner for opphold i- og reise til interesseområdet (de åpne russcenene i Oslo Sentrum). Dette gir innsikt i det mest sentrale brukerbehovene for respondentetn. I dialogen er det viktig å la respondenten redgjøre for de ulike forholdene bak oppholdet / reisen, slik at et motivasjonshierki kan etableres (primær-, sekundær- og tertiær grunner).
2.

Hadde du fortsatt dratt hit, dersom du hadde de samme (tilbudene / stedene) i nærheten av der du bor?

 - Hva er grunnene for det? (dersom svaret er kort)

Det andre spørsmål avklarar forholdene bak motivasjonsgrunnene. Om motivasjonsgrunnene er knyttet til stedsbetingede forhold i det offentlige byrommet, knyttet til bymessighet eller knyttet til manglende tilbud i eget nærmiljø.
3.

Kan du trekke frem noe du opplever som vanskelig eller upraktisk her i (interesseområdet)?

Det tredje spørsmålet kartlegger uoppfylte brukerbehov, gjennom tilbud og forhold som respondenten opplever som manglende eller begrenset.
4.

Hva er viktig for deg å gjøre her i området?

Det fjerde spørsmålet bygger videre på brukerbehov og gir innsikt om viktige tilbud, forhold og kvaliteter som aktivt brukes av respondenten.
5.

Kan du gi et eksempel på noe som nylig gjorde dagen din litt bedre?

Det femte spørsmålet kartlegger ulike trivselfaktorer. Spørsmålet bidrar også til at samtalen blir mer lysbetont, noe som kan ha positiv på respondenten.
6.

Hvilke steder liker du å være i, her i området rundt (interesseområdet - Storgata, Urtegata og Vaterland)?

 - Kan du trekke frem noe du liker ved stedet?
 - Hva pleier du å gjøre der?
 - Hvordan tror du at noen andre hadde opplevd dette stedet?

Det sjette spørsmålet innledender preferansekartleggingen. Spørsmålet gir nøytal innsikt om steder som respondenten erfarer som trygge og trivelige.
7.

Hvilke steder her i området rundt (interesseområdet - Storgata, Urtegata og Vaterland) føler du deg utrygg eller ukomfortabel?

 - Hva får deg til å føle deg utrygt der?
 - Er det på grunn av aktiviteten og folkene eller er plassen skummel i seg selv?
 - Hvordan tror du at dette oppleves av andre?
 - Hvordan tror du at (andre) kvinner opplever dette?

Det syvende spørsmålet innledender preferansekartleggingen. Spørsmålet gir nøytal innsikt i steder som respondenten erfarer som utrygge og trivelig.
8.

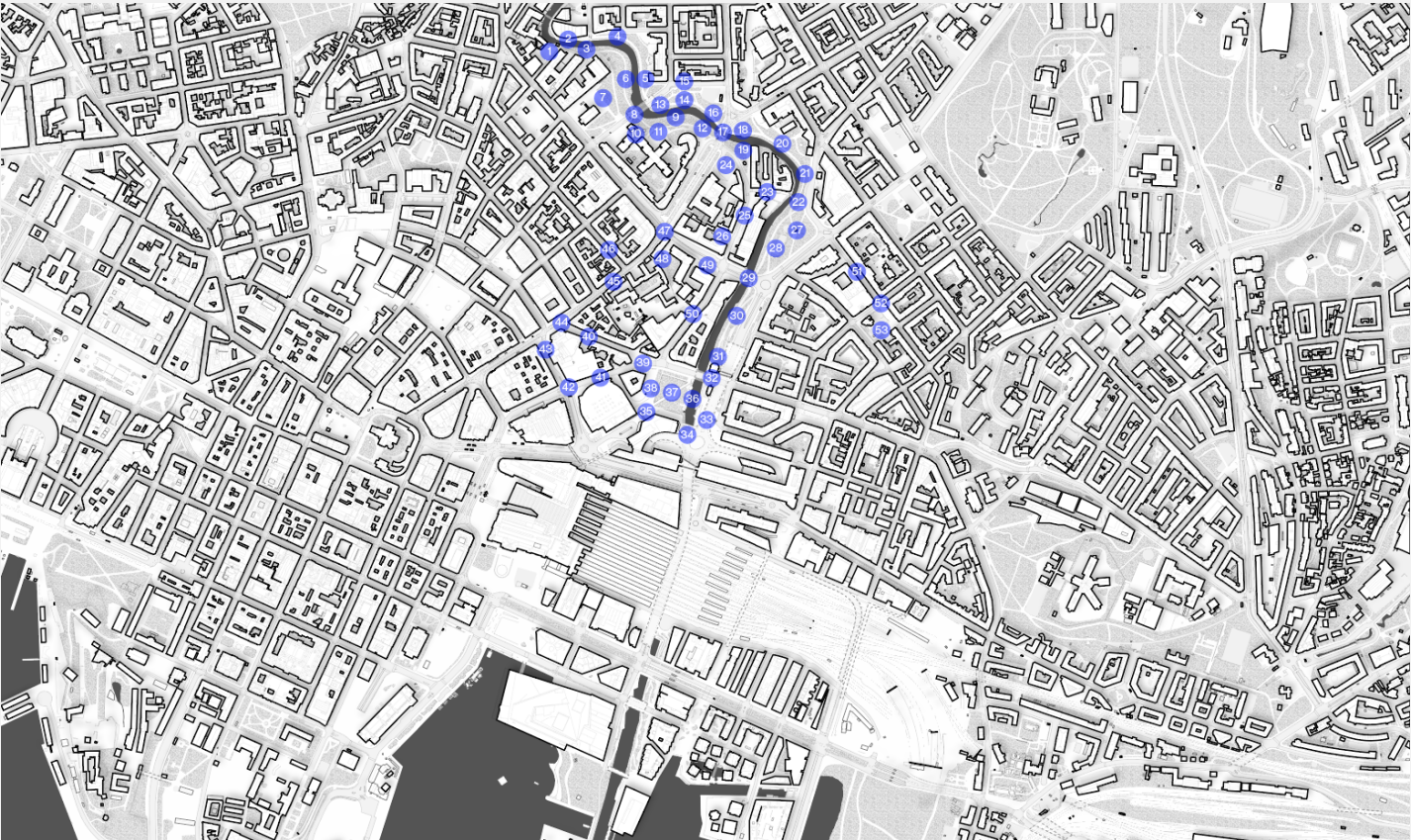
Hva synes du egentlig om (interesseområdet - Storgata, Urtegata og Vaterland)?

 - Hva tror du andre synes om (interesseområdet - Storgata, Urtegata og Vaterland)?

Det avsluttende spørsmålet gir innsikt om stedopplevelsen av interesseområdet. Hvorvidt respondenten har positive eller negative assosiasjoner med det på grunnlag av fysiske og / eller sosiale forhold, som for eksempel slitasje.
- Intro.

Vi kommer nå til å vise deg noen bilder av ulike steder her i området. Kan du fortelle oss litt om hva du synes om disse stedene. For eksempel om det er steder du synes er hyggelige eller utrygge?

Hensikten med preferansekartleggingen er å kartlegge brukererfaringer med offentlige byrom. Metoden tillater deltageren å reagere på stedene som presenteres på bildene (stimuli), snarere enn å resonner seg frem til ulike brukererfaringer og offentlige byrom

ROSA Collective (2025). Lokasjoner vist under kartleggingen.

Multippel stimuluskartlegging utvider dette ved å presentere flere stimuli samtidig, og gir dermed et mer nyansert bilde av preferansehierarkiet⁹⁷.

Preferansekartlegging har lang presedens som brukermedvirkningsmetode med sårbare og marginaliserte brukergrupper, blant annet gjennom prosjektet Enghave minipark av Kenneth Balfelt Team – et helse- og trygghetsfremmende værested for rusmiddelbrukere på Vesterbro i København⁹⁸.

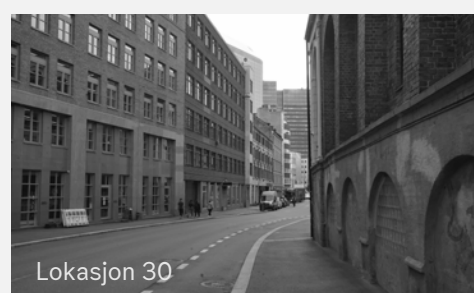
Kartleggingsstudien benytter preferansekartlegging for å registrere stedsbetinget brukererfaringer med opplevd trygghet og avdekke effektforsterkende forhold i de fysiske omgivelsene. Innhentet data fra preferansekartleggingen blir i tillegg sammenstilt i tematiske analyser over målgruppenes opplevde trygghet.

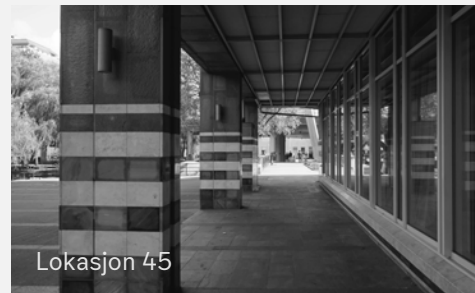
Preferansekartleggingen benytter bilder av ulike lokasjoner med tilknytning til de åpne russcenene som stimuli. Utvalget av lokasjoner baserer seg på konsultasjoner med ekspertressurser, blant annet Uteseksjonen. I kartleggingsstudien

Preferansehierarki
“rekkefølgen” av hva folk foretrekker.

er preferansekartleggingen inkludert som en avsluttende del av de semistrukturerte intervjuene. Den kronologiske bruken av metodene bidrar til å motvirke datamanipulering, ved at intervjuguidens åpne spørsmål om opplevd trygghet presenteres i forkant av preferansekartleggingens stedspesifikke og ledende stimuli.

Gjennomføring av kartleggingsstudie

Maktdynamikk
hvordan makt fordeler seg i relasjoner.

Etiske hensyn

I medvirkningsbaserte kartleggingsstudier med sårbare og marginaliserte brukergrupper oppstår flere særskilte etiske utfordringer knyttet til målgruppens levekårsforutsetninger. I denne kartleggingsstudien gjelder dette spesielt forhold som rusnivå, alder og sammensatte sykdomsbilder, særlig knyttet til psykisk uhelse.

Respondentenes rusnivå kan påvirke evnen til å gi informert samtykke, som forutsetter full forståelse av studiets hensikt og behandling av innhentet, ofte, personsensitiv informasjon. Informert samtykke er derfor en kritisk forutsetning for deltakelse, både med tanke på anonymitet og forsvarlig forvaltning av personsensitiv informasjon. Rusnivå kan også påvirke gjennomføringen av kartleggingskonsultasjoner og kvaliteten på den innhentede informasjonen.

Gjennomføring av kartleggingskonsultasjoner foregikk i felten, på brukergruppens egne sosiale arenaer. Men, dette byr også på ytterligere etiske problemstillinger. Kartleggingskonsultasjoner krever gjensidige trygge rammer for respondentene og prosjektmedarbeiderne. I tillegg må gjennomføringen av kartleggingsstudien tilstrebe at utvalget av respondenter er representativt for brukergruppene og at negative konsekvenser skyldt deltakelse unngås, for eksempel psykisk ubehag knyttet til gjengivelse av traumatiske opplevelser eller sosial stigmatisering.

Uteseksjonens sommertellingsrapport av 2024 viser at kun et sterkt fåtall av rusmiddelbrukere i de åpne russcene er mindreårige. Av hensyn til meldeplikt, som hos mindreårige rusmiddelbrukere kan anses som en negativ konsekvens av deltakelse, utelatter kartleggingsstudien deltakelse av personer under 18 år.

I kartleggingsstudien ivaretas deltakernes sikkerhet og rettigheter gjennom krav til informert samtykke, anonymisering og forsvarlig håndtering av personsensitiv informasjon, samt trygg gjennomføring i samarbeid med ideelle og kommunale rustjenester.

Gjennomføring av kartleggingsprosess

Kartleggingsstudien ble innledet i august 2024, med en planleggingsfase mellom Plan- og bygningsetaten ved Bykuben og ROSA Collective ved Iris Røise Aasebø og Mikael Oscar Loum Johansen. I denne fasen ble kartleggingsstudiens tre mål, målgrupper og metodiske tilnærming definert.

Gjennom planleggingsfasen ble det besluttet at kartleggingsstudien skulle basere seg på kvalitative, oppsøkende og medvirkningsbaserte metoder. Det overordnede målet med kartleggingsstudien var å få innsikt i hvordan oppfylte og uoppfylte brukerbehov påvirker rusmiddelbrukeres adferd, livskvalitet, opplevde trygghet og stedsopplevelse i offentlige byrom. For dette formålet utviklet ROSA Collective metoden Oppsøkende Sosioromlig Kartlegging, som tar utgangspunkt i å møte mennesker i deres egne nærmiljøer og sosiale arenaer – på deres premisser.

Gjennomføringen startet med en aktørkartlegging i september 2024, hvor Uteseksjonen, Huset Oslo og Fyrlyset ble identifisert som sentrale samarbeidspartnere. Evangeliesenteret, Gatenært og Møtestedet ble også kontaktet, men valgte å ikke delta i kartleggingsstudien. Samarbeidet med aktørene var avgjørende for å sikre sosial innpass i brukergruppens sosiale arenaer, samt skape trygge rammer for både intervjuer og respondenter. Uteseksjonen bidro også med innspill til intervjuguiden for de semistrukturerte intervjuene og lokasjoner for preferansekartleggingen.

To uker før feltarbeidet startet, ble det utarbeidet et informasjonsskriv i samarbeid med aktørene, som informerte om kartleggingens formål og den kommende brukermedvirkningsprosessen. Aktørene tok ansvar for å forhåndsinformere brukere av lavterskeltjenestene og rusmiddelbrukere i de åpne russcenene, noe som trolig bidro til økt tillit og deltakelse. Samtidig gjennomførte ROSA Collective opplæring med de resterende kartleggingsressursene fra Plan- og bygningsetaten: Ingvild Ofstad, Aksel Ottar og Paula Andrea Escobar Mahecha.

Den brukermedvirkningsbaserte kartleggingen ble gjennomført mellom 18. og 22. november 2024. Kartleggingen ble utført

gjennom 4-timers økter i rusmiddelbrukernes egne nærmiljø – det vil si på de åpne russcenene i Storgata og Vaterland, samt på lavterskeltilbudene Fyrlyset og Huset Oslo. Storgata ble kartlagt første dag, Vaterland den andre, mens Fyrlyset og Huset Oslo ble kartlagt over to dager hver. Tidligere i planleggingsfasen informerte flere av samarbeidspartnerne om at tilstedeværelse over tid ga bedre respons på innendørs væresteder, noe som ledet til at flere dager ble avsatt til lavterskeltilbudene.

De semistrukturerte intervjuene og preferansekartleggingen ble initiert av respondentene selv, og alle deltakerne ble informert om prosjektets hensikt og ga informert samtykke. I noen tilfeller vurderte personell fra samarbeidsaktørene dagsformen og rusnivået til respondentene før intervjuene, basert på eksisterende kjennskap til personen. Det var et mål å møte respondentene på deres egne premisser – ved å være til stede i deres sosiale arenaer uten å presse frem deltakelse. I noen tilfeller tok ansatte fra Uteseksjonen, Huset og Fyrlyset kontakt med personer for å informere om muligheten for deltakelse. Det ble også lagt stor vekt på å sikre et representativt utvalg fra de fire definerte brukergruppene.

Det var viktig å møte deltakerne med respekt og likeverd, og unngå paternalistiske eller dømmende holdninger. Dette innebar å tilpasse språkbruken og tilnærmingen til hver respondent, og å vise forståelse for deres livssituasjon. Hvert intervju ble gjennomført av to personer fra kartleggingsteamet: én ansvarlig for gjennomføringen av det semistrukturerte intervju og preferansekartlegging, og én for notering av tematikker og innsikt. Deltakelsen ble kompensert med gavekort på 200 kroner, lue og votter. Enkel bevertning ble også tilbudt.

Av totalt 46 gjennomførte intervjuer ble tre utelatt på grunn av manglende tilhørighet til målgruppen. Samtalene varte i gjennomsnitt i syv minutter på de åpne russcenene og i nitten og et halvt minutt på lavterskeltilbudene. Trolig varte samtalene på lavterskeltilbudene lengre fordi at disse konsultasjonene ble gjennomført innendørs, skjermet fra vintertemperaturen og fra stressfaktorene i de åpne russcenene.

Den innhentede dataen ble anonymisert og behandlet gjennom selektiv transkribering med fokus på å identifisere gjengående narrativ, som i dette tilfellet var like livserfaringer knyttet til spesifikke brukerbehov og utfordringer. Fullstendig transkribering ble vurdert som uhensiktsmessig av hensyn til tidsbruk og personvern. Databehandlingen, som strakk seg fra desember til februar, var den mest ressurskrevende delen av kartleggingsstudien. Innsikten ble metodetriangulert mot øvrige kunnskapsgrunnlag og systematisert etter tematikk. Narrativene

ble kategorisert etter lav, middels og sterk representativitet. At flere sentrale tematikker ble tatt opp uoppfordret og gjentatt på tvers av intervjuer, ble vurdert som en sterk indikator på relevans og representativitet.

Preferansekartleggingens data ble digitalisert, stedfestet med GIS-verktøy og sammenlignet med data om opplevd trygghet og utrygghet fra Leva Urban Design, Dette arbeidet ble utført med bistand fra bidragsyteren Ibrahim Mufti Pradityo.

Kartleggingsstudien ble presentert på et midtveisverksted i mars, med eksterne bidrag og deltakelse fra relevante byutviklingsaktører. Hensikten med verkstedet var å løfte tematikken og sikre forankring før publisering. I ettertid har ROSA Collective videre analysert innsikten fra de semistrukturerte intervjuene og fra preferansekartleggingen opp mot innsikt fra de andre beskrevne metodene. Rapporten ble forfattet av ROSA Collective ved Iris Røise Aasebø og Mikael Oscar Johansen. Bidragsyteren Moses Deyegbe Kuvoame bisto med kvalitetssikring av rapportens innhold.

Avvik og utfordringer

Kartleggingsstudiens prosjektområde, det geografiske omfanget, ble satt i samsvar med Uteseksjonens beskrivelse av de åpne russcenene. Det vil si områdene rundt Storgata, Vaterland, Urtegata og nedre Akerselva. Dette avgrensningsvilkåret sikret at kartleggingen kunne avdekke stedsspesifikke brukerbehov og utfordringer innenfor prosjektets tilgjengelige ressurser.

Gitt mer ressurser, burde prosjektområdet vært utvidet til å romme større deler av nabolagene Grønland, Hausmannskvartalene og Kvadraturen for å bedre forstå hvordan utfordringer knyttet til de åpne russcenene helhetlig påvirker Oslo sentrum, særlig med tanke på bomiljø. En utvidet prosjektavgrensning ville krevd flere dager med feltarbeid, en utvidet preferansekartlegging, og samarbeid med flere sentrale aktører, som Politiet og lavterskeltilbudene Møtestedet og Gatenært.

Kartleggingsstudien ble som tidligere nevnt gjennomført i tett samarbeid med enkeltaktører, men manglet en formell styringsgruppe. En slik styringsstruktur kunne ha styrket den tverrsektorielle og brukerforankringen, forbedret prosessen, samt bidratt til ytterligere kvalitetssikring. Brukermedvirkning var et sentralt prinsipp i kartleggingen, og ble ivaretatt gjennom den oppsøkende tilnærmingen. Graden av medvirkning kunne imidlertid vært styrket, med representanter fra lavterskeltilbudene og/eller rusmiddelbrukere i styringsgruppen. Det kunne også blitt avholdt underveisverksteder med brukergruppene i ettertid av gjennomføringen, slik som byutviklingsverkstedet i regi av Plan- og bygningsetaten.

Selektiv transkribering
å bare transkribere de delene av intervju eller observasjon som er relevante for forskningsspørsmålet.

Kartleggingsgruppen klarte ikke å få tilstrekkelig sosial innpass eller nå ut til nok respondenter på den åpne russcenen på Vaterland, selv med samarbeidet med Uteseksjonen. Denne erfaringen underbygger veldokumenterte forhold knyttet til mistillit blant personer i denne brukergruppen. Gitt mer ressurser, burde kartleggingen vært gjennomført over 2–3 dager på alle lokasjoner, ikke kun på de innendørs værestedene – både for å øke mengden intervjuer, men også for å etablere tilstedeværelse i nærmiljø over tid. Ut fra den allerede eksisterende kunnskapen om forholdene på den åpne russcenen på Vaterland, kunne man også ha vurdert å prioritere denne lokasjonen med flest dager. Likevel ble sentrale brukerbehov og utfordringer knyttet til brukergruppen på den åpne russcenen på Vaterland identifisert gjennom metodetriangulering med eksisterende kunnskapsgrunnlag, særlig doktoravhandlingen *In Search of Care: How marginalised street-involved Black and minority ethnic youths tackle the psychoaffective injuries of multiple and prolonged marginality in a White workfare state* av Moses Deyegbe Kuvoame og Velferdsetatens rapport Under brua: En kartlegging av unge menn som selger rusmidler på Vaterland.

OSO-tilnærmingen fungerte etter kartleggingsstudiets hensikt. Det ble likevel identifisert forbedringspotensial knyttet til enkelte metoder underveis i gjennomføringen. Selv om intervjuguiden var tilpasset til brukergruppene, måtte enkelte spørsmål tilspisses og reformuleres. Det ble også lagt til et oppfølgingsspørsmål knyttet til kjønnsbaserte forskjeller i opplevd utrygghet og vold: “Hvordan tror du at (andre) kvinner erfarer dette?”

Gjennomføringen av preferansekartlegging med brukergruppene oversteg kartleggingsgruppens forventninger og viste seg å være svært egnet til formålet. Færre stimuli per omgang, i kombinasjon med digitale karttjenester, ville ha forenklet konsultasjonen – noe som ville gitt mer tid til innsamling av innsikt om bevegelsesmønstre og stedsopplevelser.

Vedlegg 2 Kunnskapsgrunnlag

Sosial toleranse i Norge

Hvor tolerante er vi egentlig overfor annerledeshet og “uønsket” atferd? Og, hva definerer “uønsket” atferd?

Sosiale normer

uskrevne regler for hva som er akseptabel oppførsel i et samfunn.

Sosiale normer eksisterer og styrer alle gruppe- eller samfunnssammensetninger. Med sosiale normer menes de oppfattede, uformelle og stort sett uskrevne reglene som definerer akseptable og passende handlinger⁹⁹. De norske samfunnsnormene er blant de sterkeste i verden¹⁰⁰ – nordmenn har svært strenge krav til vår egen personlige atferd og lite plass til det vi oppfatter som avvikende atferd¹⁰¹.

Norge kjennetegnes av lav kriminalitet, høy grad av orden og system, men også av et sterkt konformitetspress¹⁰². Samtidig rangeres landet som et av verdens beste å bo i, med høy grad av likestilling, ytringsfrihet og demokrati¹⁰³. Dette kan forstås slik at et strengt sosialt og juridisk rammeverk bidrar til stabilitet og gode levekår for flertallet. Men for dem som faller utenfor dette rammeverket, øker risikoen for å bli betraktet som ‘samfunnets utskudd’¹⁰⁴. Dette gjør det lettere for andre brukergrupper av byen å tolke deres atferd som avvikende, noe som igjen forsterker marginaliseringen.

Alle samfunn har normer og regler, noe som fungerer som mekanismer både for å opprettholde orden og for å håndtere avvik¹⁰⁵. Denne prosessen kan også kalles for sosial kontroll, altså “de sosiale prosessene som atferden til individer eller grupper er regulert av,”¹⁰⁶.

En uheldig konsekvens av det norske samfunnets kulturelle forestilling om likhet og likeverd er at når noen avviker fra denne likheten, altså virker “for annerledes”, blir dette betraktet som et problem og dermed vil man unngå disse menneskene¹⁰⁷. Konformitetspresset i Norge, sammen med en utbredt motstand mot annerledeshet, gjør at samfunnets utskudd blir spesielt synlige, fordi de ikke passer inn, og toleransen for deres motkultur og eksistens blir dermed også lav. Denne kombinasjonen av samfunnsholdninger utgjør et grunnlag for marginalisering og stigmatisering av bestemte personer og brukergrupper, blant annet rusmiddelbrukere i åpne russcenene.

Sosial kontroll

hvordan samfunnet regulerer folks oppførsel gjennom regler, normer og sanksjoner.

Likeverd

at alle mennesker har samme verdi uavhengig av bakgrunn eller status.

Konformitetspress

presset til å tilpasse seg storsamfunnets regler og forventninger.

Motkultur

en kultur eller gruppe som står i opposisjon til samfunnets hovedkultur.

Sosial eksklusjon og sosial makt

Sosialt stigma er en negativ oppfatning av noens identitet basert på observerbare trekk. Dette bunner ofte i stereotypier og fordommer¹⁰⁸. Sosiologen Erving Goffman sin stigmat teori viser hvordan et stigma kan redusere individet til én bestemt egenskap, snarere enn å bli oppfattet som et helt menneske¹⁰⁹. Dette kan føre til avmenneskeliggjøring av enkeltmennesker og kollektiv merking, som også gjelder samfunnets syn på personer i de åpne russcenene.

Dette kan føre til at den stigmatiserte personen, og i utvidet forstand brukergruppen, internaliserer stempelet, og begynner å tilegne seg de gitte egenskapene som stempelet fører med seg og potensielt trekke seg fra fellesskapet¹¹⁰, selv om personen gjerne er klar over at dette potensielt fører til økt sosial eksklusjon fra normalsamfunnet. Dette fenomenet kaller man gjerne selvstigmatisering.

Mange rusmiddelbrukere opplever en frykt for avvisning eller diskriminering når de søker hjelp for eksempel i form av helsehjelp. I NHRI-rapporten “Du har ikke noe her å gjøre” fra 2024 beskriver rapportens informanter viktigheten av å bli behandlet og vurdert som et helt menneske. Dette viser hvordan rusmiddellidelsen ofte overskygger andre behov, som helse- og sosiale behov¹¹¹.

Sosiologen Bourdieu forklarer hvordan sosial eksklusjon knyttes opp mot hvorvidt man har tilgang til ulike former for kapital; økonomisk, kulturell og sosial kapital. Scorer man lavt på kapital, er risikoen også stor for at man opplever en lavere maktposisjon i samfunnet¹¹². Dette kan også kobles opp mot maktbetinget mobilitet (Power Geometry), altså at maktforhold preger hvem som kan bevege seg hvor i byen¹¹³. Dette kan forklare hvorfor neglisjerte byrom ofte er de mest tilgjengelige for de brukergruppene som har lavest makt i samfunnet, fordi dette er byrom som ikke preges av penger og makt. Dette utdypes videre under kap. Miljøpåvirkning.

Tilhørighet og identitetsskapelse

Følelsen av tilhørighet er et grunnleggende psykologisk behov hos mennesker¹¹⁴. Når en person opplever eksklusjon, altså manglende tilhørighet, kan det føre til en sterk følelse av utenforskap og ensomhet. Tilhørighet til grupper er sentralt for opplevelsen av

Avmenneskeliggjøring

å frata noen menneskelig verdi, behandle dem som mindreverdige.

Kollektiv merking

når en hel gruppe får et negativt stempel basert på enkeltes handlinger.

Sosial eksklusjon

når mennesker holdes utenfor fellesskapet og mister tilgang til ressurser og deltakelse.

Kapital

ressurser man har, som kan være økonomiske (penger), sosiale (nettverk) eller kulturelle (kunnskap) (i følge Bourdieu).

identitet og verdi¹¹⁵, som videre har stor innvirkning på både fysisk og psykisk helse. Dersom man føler seg ekskludert fra samfunnet, for eksempel som følge av en rusmiddelavhengighet, vil man ofte søke motkulturer der man opplever en form for anerkjennelse, for å tilfredsstille behovet for tilhørighet. Det er lettere å søke seg til mennesker man kan identifisere seg med.

Selvdefinisjon
hvordan man ser og beskriver seg selv.
Inne-gruppe
grupper man selv tilhører og identifiserer seg med.
Ute-gruppe
grupper man selv ikke tilhører, ofte sett på som «de andre».

Ifølge sosialpsykologene Tajfel & Turner søker mennesker selvdefinisjon gjennom å identifisere seg med inne-grupper (in-groups) og skille oss fra ute-grupper (out-groups). Dette danner grunnlaget for hvor vi henter vår selvfølelse – nemlig fra den gruppen vi identifiserer oss med¹¹⁶. I en inne-gruppe, som for eksempel en åpen russcene, kan man oppleve mer aksept og anerkjennelse – og ha høyere sosial kapital – enn i storsamfunnet utenfor. Dette styrker selvfølelsen, som igjen er viktig for å opprettholde en stabil identitet. Tilbake til kapital, vil det i russcenene være evnen til å klare seg på gata, eller gatekapital¹¹⁷. Hvis en person har høy gatekapital, vil personen sannsynligvis også ha høy selvfølelse i den respektive russcenen.

Sandnes rutebilstasjon, “Benken”

Gjennom kartlegging av den åpne russcenen i Sandnes sentrum ved møtestedet “Benken” (2018), kommer det frem hvordan Benken først og fremst er en sosial arena for personer som føler seg utstøtt fra storsamfunnet, og hvordan møtene som skjer her fungerer som terapeutisk for brukerne¹¹⁸. Funnene gjort gjennom denne kartleggingen understreker først og fremst menneskets grunnleggende behov for sosial bekreftelse, et behov som blir sårbart for stigmatiserte personer:

“Våre funn viser at Benken først og fremst er et sosialt møtested for personer som opplever at de er utstøtt fra storsamfunnet”.

Grønnestad, T. (2018)

Eksempelet fra Benken illustrerer hvordan sosiale arenaer kan fylle en helt avgjørende sosial funksjon for enkeltpersoner og grupper. Det understøtter også at et åpent rusmiljø har ulike funksjoner for brukerne, blant annet en viktig sosial funksjon¹¹⁹. Sosiale arenaer er en viktig del av alle menneskers hverdag og for byliv generelt.

Byens aktiviteter

Den danske arkitekten Jan Gehl differansiert menneskers aktivitet mellom frivillige, nødvendige og sosiale aktiviteter (1968)¹²⁰. Nødvendige aktiviteter er obligatoriske hverdagsoppgaver, hvor motivasjonsbildet for aktiviteten påvirkes av ekstern innflytelse. Frivillige aktiviteter, som løping og bading, kommer derimot primært av indre motivasjon og forutsetter gunstige miljøforhold. Mengden frivillige aktiviteter er dermed en god indikator på byliv

Motivasjonsbilde
de ulike grunnene eller drivkreftene bak en handling.

Christensen, P. (2021). Benken, Sandnes.

og romkvalitet i offentlige byrom.

Med sosiale aktiviteter menes det spontane resultatet av møtet mellom ulike nødvendige og frivillige aktiviteter. Sosiale aktiviteter forutsetter andre personers tilstedeværelse i offentlige byrom, og kan for eksempel være en uventet samtale med en forbipasserende bekjent¹²¹.

Sosiale aktiviteter kan videre differensieres i nøytral, inkluderende og ekskluderende aktivitet, avhengig av hvordan de påvirker andre brukergruppers stedsopplevelse. For eksempel kan andre brukergrupper oppleve åpne russcener som en negativ aktivitet fordi det er preget av åpenlys kjøp, salg og bruk av illegale rusmidler. Samtidig kan en rusmiddelbruker oppleve åpne russcener som en positiv aktivitet, hvis den innebærer at man for eksempel får dekket sitt sosiale behov eller at man får kjøpt de rusmidlene man trenger. Som en mann i Storgata uttrykte det:

Opplevelsen av aktivitet er derfor subjektiv og avhenger av hvem som deltar og hvor man opplever tilhørighet. Under kap. Brukerbehovsforståelse vil vi utdype videre hvordan følelsen av tilhørighet og medborgerskap er grunnleggende for menneskets velvære.

“Har vært i miljøet her i mange år, så det er liksom disse folkene jeg kjenner – de er mitt sosiale nettverk.”

Mann i Storgata,

I store trekk kan man forstå de psykososiale mekanismene bak åpne rusmiljøer som et samspill mellom tre forhold:

- Sosialt stigma – manglende evne til å leve opp til samfunnets normer fører til stigmatisering, samt opplevelse av eksklusjon og utenforskap, som igjen kan resultere i skam og ensomhet.
- Stempling og avmakt – personer tilegner seg egenskaper knyttet til den stigmatiserte gruppen de oppfattes å tilhøre. Det kan føre til at personen tar avstand fra fellesskapet og tilpasser seg stempelet som en form for psykologisk strategi for overlevelse og opprettholdelse av selvrespekt i møte med avmakt.
- Søken etter tilhørighet og identitet – det grunnleggende menneskelig behovet for aksept og anerkjennelse¹²² gjør at man søker grupper der man at dette behovet blir oppfylt. Dette styrker selvfølelsen til et individ, men kan også gjøre det vanskelig å bryte med miljøet.

Selv om man kan forstå hvorfor åpne rusmiljøer oppstår og eksisterer, er det nødvendig å drøfte hvilke potensielle

konsekvenser dette har for resten av bybildet. Det er få andre brukergrupper i byen som opplever denne typen problemstilling. Åpne rusmiljøer fremstår som avvikende fra storsamfunnet, og rusmiddelbrukerne av disse blir dermed ekskluderte grupper i samfunnet. Dette bidrar til en sosial konsensus der selve eksistensen av denne gruppen i manges øyne oppfattes som problematisk, og reiser det grunnleggende spørsmålet om hvorvidt alle mennesker har rett til å eksistere og være til stede i offentlige byrom.

Inklusjon i storsamfunnet er altså tett knyttet opp mot hvorvidt en person evner å tilpasse seg samfunnets normer. På den andre siden er faren stor for eksklusjon hvis man ikke evner dette.¹²³

Sosial konsensus
enighet i samfunnet om hva som er rett og galt.

Sosial bærekraft i møte med rusmiddelavhengighet

Byen fungerer som et sosialt rom formet av menneskelig liv og praksis. Dette innebærer at den ikke bare formes av reguleringer og planlegging, men i like stor grad gjennom hvordan den faktisk brukes¹²⁴. Sosiolog og filosof Henri Lefebvre drøfter denne tematikken i *La Droit à la Ville* (Retten til byen) (1968), hvor han trekker frem to sentrale rettigheter: retten til deltakelse – å kunne delta i beslutninger om hvordan byen formes og brukes – og retten til appropriasjon – å kunne bruke byen på egne premisser og kjenne tilhørighet til byens byrom.

Gentrifisering

når byområder fornyes og dyrere grupper flytter inn, ofte slik at de med lav inntekt presses ut.

Homogenisering

når mangfoldet forsvinner, og alt blir mer likt eller ensartet.

Lefebvre kritiserte hvordan offentlige byrom i økende grad utvikles gjennom gentrifisering og trygghetsdiskurser, ofte drevet av økonomiske interesser, noe som kan føre til en homogenisering av det offentlige byrommet og en indirekte ekskludering av enkelte brukergrupper. Offentlige byrom skapes altså av både fysiske, sosiale og politiske rammer¹²⁵.

Mellom 1998 og 2004 var Christian Frederiks plass – Plata – en av Europas største åpne russcener, og ble etter hvert oppfattet som en form for frisone for narkotikabruk¹²⁶. Miljøet vokste seg stadig større, og politiaksjonene i denne perioden var til liten nytte. Den endelige Plata-aksjonen ble iverksatt sommeren 2004¹²⁷, og førte til at miljøet ble spredt rundt omkring i Oslo¹²⁸. Plata-aksjonen og det tidligere nevnte sentrumsarbeidet (2011-) trådte i kraft i samme tidsperiode som oppstarten av utviklingen av Bjørvika. Selv om målet med Plata-aksjonen var blant annet å oppløse den åpne russcenen og hindre rekruttering¹²⁹, kan det trekkes paralleller til at dette kom i tråd med et ønske om å gjøre området mer attraktivt i møte med bydelutviklingen¹³⁰. Dette er et eksempel på hvordan økonomiske interesser ofte setter rammene for hvordan et sted utvikles, og at dette kan føre med seg indirekte ekskludering av marginaliserte brukergrupper¹³¹.

I nyere tid har Lefebvres teori sterke paralleller til den interne forflytningen i Storgata, som skjedde i sammenheng med gateoppgraderingen av gateløpet i 2019-2021, og til den tidligere nevnte byggesøknaden på Storgata 33.

Sosial bærekraft handler om å legge til rette for samfunn som er inkluderende og trygge, hvor alle mennesker har mulighet til å delta og føle tilhørighet. Dette samsvarer med FNs bærekraftsmål,

Mikae

samt deres overordnede prinsipp om at ingen skal utelates (Leave No One Behind, LNOB) – en global forpliktelse om å prioritere de mest sårbare først, og sikre at ingen ekskluderes fra samfunnsdeltakelse eller -utvikling¹³². Det er særlig to av FNs bærekraftsmål som understøtter dette perspektivet:

- Mål 10, delmål 10.2: «Innen 2030 sikre myndiggjøring og fremme sosial, økonomisk og politisk inkludering av alle, uavhengig av alder, kjønn, funksjonsevne, rase, etnisitet, opprinnelse, religion eller økonomisk eller annen status.»¹³³
- Mål 11, delmål 11.3: «Styrke inkluderende og bærekraftig urbanisering og evnen til deltakende, integrert og bærekraftig samfunnsplanlegging.»¹³⁴

Likevel finnes det enkelte brukergrupper som opplever utenforskap – for eksempel som følge av stigmatisering – noe som i praksis hindrer dem i å erfare samfunnet på lik linje som alle andre. I FNs utviklingsprogram¹³⁵ påpekes det at sosial bærekraft krever sosial inkludering og reell deltakelsesmulighet.

Personer i åpne russcener er brukergrupper som møter en særlig utfordrende problemstilling fordi de faller mellom to stoler. Fra et sosialt og medmenneskelig perspektiv skal brukergruppen inkluderes i samfunnet på lik linje som andre. Samtidig er det en realitet at slike miljøer ofte er forbundet med kriminalitet og avvikende adferd, både i form av salg og besittelse av rusmidler samt forsøpling av brukerutstyr, ordensforstyrrelser og voldshendelser. Dette kan skape utrygghet for både brukergruppene selv og for andre utenforstående brukergrupper, som for eksempel lokale bomiljø.

Mange rusmiddelbrukere opplever frykt for avvisning når de oppsøker hjelp og diskriminering i flere sammenhenger. Dette understøtter hvordan rusmiddellidelsen overskygger deres andre behov, som helsebehov og sosiale behov. Behov for å bli sett på som et helt menneske

Kompleksiteten mellom å betrakte rusmiddelavhengighet som en helselidelse¹³⁶, retten til å oppholde seg i offentlige rom¹³⁷ samt rusmiddelbruk som et moralsk problem og kriminalitetsutfordring¹³⁸¹³⁹, illustrerer spennet som samfunnsflokken innebærer. I et byplanleggingsperspektiv innebærer dette å balansere individets grunnleggende samfunnsrettigheter – herunder tilgang til helhetlig helseoppfølging, sosiale arenaer og mulighet for deltakelse – med samfunnets behov for å håndheve juridiske reguleringer.

Miljøpåvirkning

Miljøet rundt oss påvirker både hvordan vi har det fysisk, psykisk og sosialt. Hvordan et sted ser ut, hvordan det brukes og hvem som oppholder seg der, kan gjøre at vi føler oss trygge og rolige – eller utrygge og stresset. Noen steder legger til rette for aktivitet, samvær og hvile, mens andre kan virke begrensende eller uoversiktlige. Måten vi opplever et sted på, påvirker derfor både trivsel og helse i hverdagen.

Nærmiljøfaktorer og helse

Det er ulikt hvordan man opplever et sted. Begrepet affordance ble først brukt av miljøpsykologen James J. Gibson i 1979, og kan forklares som hva et miljø eller objekt inviterer til av handlinger¹⁴⁰. Et eksempel kan være at en benk kan “affordere” å sitte eller ligge på for en person som er trøtt, eller som en møteplass for en sosial gruppe. Hva et miljø eller et objekt afforderer, avhenger av hvem som bruker det – et skjermet sted kan for noen oppleves som trygt, men utrygt for andre.

Power Geometry-teorien viser hvordan makt og mobilitet henger sammen og former rammene for hvem som kan bevege seg hvor i byen¹⁴¹. Dette kan bidra til å forklare hvorfor neglisjerte byrom ofte blir mest tilgjengelige for de gruppene som har minst makt og ressurser, nettopp fordi disse rommene ikke er preget av økonomiske interesser eller sosial kontroll. Samtidig viser Broken Windows-teorien hvordan slike neglisjerte omgivelser forsterker opplevelsen av utrygghet og kan bidra til sosial nedbrytning¹⁴². Resultatet blir en ond spiral: de som har størst behov for støttende og helsefremmende nærmiljøer, tvinges inn i byrom som i stedet virker negativt på helse, selvbilde og sosial tilhørighet.

På den andre siden forklarer flere teorier fra miljøpsykologien hvordan omgivelser kan ha en helsefremmende effekt på menneskets velvære. Refuge-prospect-teorien forklarer at mennesker foretrekker steder som kombinerer muligheten for skjul og beskyttelse (refuge) med oversikt og utsyn (prospect). Et eksempel kan være en parkbenk plassert under et tre eller inntil en husvegg gir både en følelse av oversikt og beskyttelse på samme tid, som fremmer opplevelsen av trygghet.

Opplevd trygghet og utrygghet

Opplevelsen av et sted som trygt eller utrygt kan forstås som både

objektiv trygghet (reell risiko for fare) eller subjektiv (individets følelser og oppfatning av stedet). Subjektiv trygghetsopplevelse samsvarer derfor ikke alltid med objektiv trygghetsopplevelse, fordi den er mindre konkret og ikke nødvendigvis realistisk¹⁴³.

Utrygghet kan forstås som en følelse av at manglende kontroll, kombinert med en kognitiv vurdering av risiko for å bli utsatt for kriminalitet¹⁴⁴. Frykten for kriminalitet (fear of crime) samsvarer ikke nødvendigvis med den faktiske faren for kriminalitet¹⁴⁵, altså er dette knyttet til subjektiv trygghet.

For eksempel er sannsynligheten for å bli skadet i en trafikkulykke betydelig større enn å bli utsatt for vold i det offentlige rom¹⁴⁶. Likevel opplever mange større utrygghet ved å gå alene hjem om natten enn ved å ferdes i trafikken¹⁴⁷. Fordi subjektiv trygghet sjeldent samsvarer med den faktiske risikoen, kan det stilles spørsmål ved om denne opplevde utryggheten er irrasjonell¹⁴⁸. Selv om slike irrasjonelle frykter er komplekse og individuelle, kan byrom utformes for å øke den generelle trygghetsopplevelsen med trygghetsfremmende designgrep, slik som ble gjort i prosjektet Ottopark i Berlin beskrevet under avsnittet Helsefremmende designprinsipper i praksis.

Helsefremmende designprinsipper

Estetisk tiltalende omgivelser har vist seg å ha en positiv innvirkning på både helse og velvære. Ifølge Attention Restoration Theory (ART) kan omgivelser som oppleves som vakre, harmoniske eller stimulerende bidra til mental restitusjon¹⁴⁹. Dette skjer fordi slike omgivelser fanger oppmerksomheten vår på en uanstrengt måte, og dermed gir hjernen en pause fra den målrettede og krevende oppmerksomheten hverdagen ofte krever. Stress Reduction Theory underbygger denne koblingen mellom estetikk og helse ved å vise at harmoniske og naturpregede omgivelser bidrar til å redusere fysiologisk stress, og samtidig styrke følelsen av trygghet og velvære¹⁵⁰. Den sterke koblingen vi mennesker har til naturen kan forklares blant annet gjennom Biophilia-hypotesen, som hevder at vi har en iboende evolusjonær tilknytning til natur og naturlige systemer, som kan forklare hvorfor vi ofte opplever ro og trygghet i grønne omgivelser¹⁵¹.

Helsefremmende designprinsipper i praksis

Prinsipper som CPTED (Crime Prevention Through Environmental Design) handler om hvordan fysiske designvalg som bl.a. åpne siktlinjer, fluktruter og tydelig struktur bidrar til å øke trygghetsfølelsen, styrke den sosiale kontrollen, og dermed redusere kriminalitet uten å nødvendigvis måtte ekskludere bestemte brukergrupper¹⁵².

Renoveringen av Ottopark i Berlin illustrerer hvordan slike prinsipper kan brukes i praksis: ved å rydde opp vegetasjon og

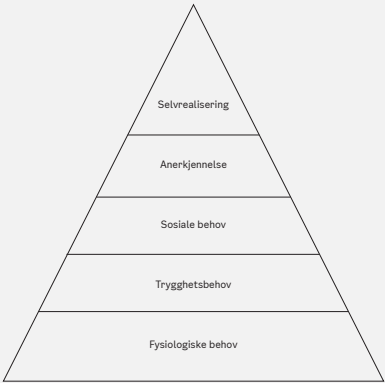

Ordlandini, O. (i.å.). Ottopark Latz + Partner

styrke siktlinjer ble parken gjort mer oversiktlig, noe som førte til økt trygghetsfølelse for alle brukere av parken. Tidligere var parken preget av fragmentering – både fysisk, gjennom dårlige siktlinjer, og sosialt, med marginaliserte brukergrupper isolert i egne områder – noe som gjorde at parken opplevdes som uforutsigbar og konfliktfylt¹⁵³. Ved å blant annet styrke den generelle oversikten mellom parksoner, forskjønne parkdesignet, og tilrettelegge for fleksible oppholdsarealer, ble parken transformert til et inkluderende byrom hvor flere brukergrupper kunne sameksistere og føle seg trygge.

Fragmentering
Oppdeling i mindre, adskilte deler.

Brukerbehovsforståelse

Maslow, A. (1943). Hiarchy of Needs.

Brukerbehovsforståelse handler om å forstå hvilke behov en spesifikk brukergruppe har, både i relasjon til seg selv, til hverandre og til omverden. I arbeidet med åpne russcener i Oslo har vi sett hvordan enkeltindividets behov, relasjonen til andre i miljøet, og forholdet til samfunnet, påvirker både helse, trivsel og sosial deltakelse. Gjennom kartleggingen har det blitt mulig å konkretisere disse behovene i en brukerbehovsmodell – Den Sosioromlige Miljøbehovsgradienten – som fatter de tre aspektene i en gradient, fra det indre personlige nivået, via det sosiale og romlige nivået, til forholdet til samfunnet. Modellen viser også hvordan behovene, sett i et samfunnsperspektiv, kan møte begrensinger og hvordan de påvirkes av både fysiske omgivelser og sosiale strukturer.

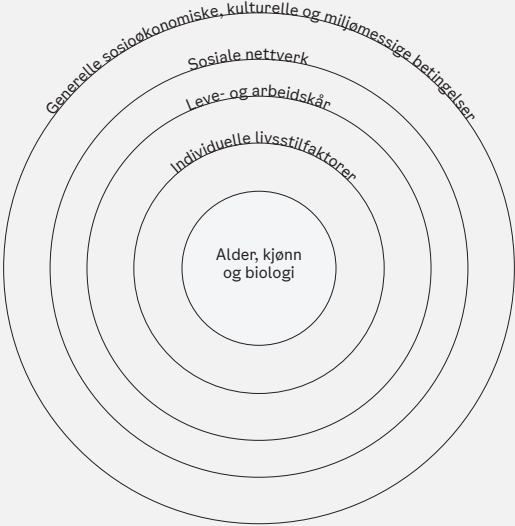
Ved å se behovene i sammenheng, kan vi forstå hvordan intrasubjektive behov (individets forhold til seg selv), intersubjektive behov (forholdet til andre og det fysiske miljøet) og ekstrosubjektive behov (forholdet til samfunnet) påvirker hverandre. Denne helhetlige tilnærmingen gjør det mulig å konkretisere hvordan ulike behov møtes eller begrenses, og skaper et grunnlag for å tilrettelegge byrom og tjenester på en måte som fremmer helse, trygghet og sosial inkludering for sårbare brukergrupper.

Miljøpsykologiske behovsmodeller

Den Sosioromlige Miljøbehovsgradienten tar utgangspunkt i andre behovspyramider fra miljøpsykologien og gir en holistisk forståelse av hvilke behov som bør tilrettelegges for. Maslows behovspyramide (Hiarchy of Needs) ble utviklet i 1943 og organiserer menneskets motivasjoner inn i fem ulike nivåer fra grunnleggende fysiologiske behov, som vann og mat til mer avanserte psykologiske behov¹⁵⁴. Maslow hevdet at mennesket først må imøtekomme de grunnleggende behovene før høyere behov kan tre i kraft. Han delte behovene inn i mangelbehov som de primære behovene, og deretter vekstbehov som sekundære behov, altså behov som først blir relevante når de primære behovene er tilfredsstilt.

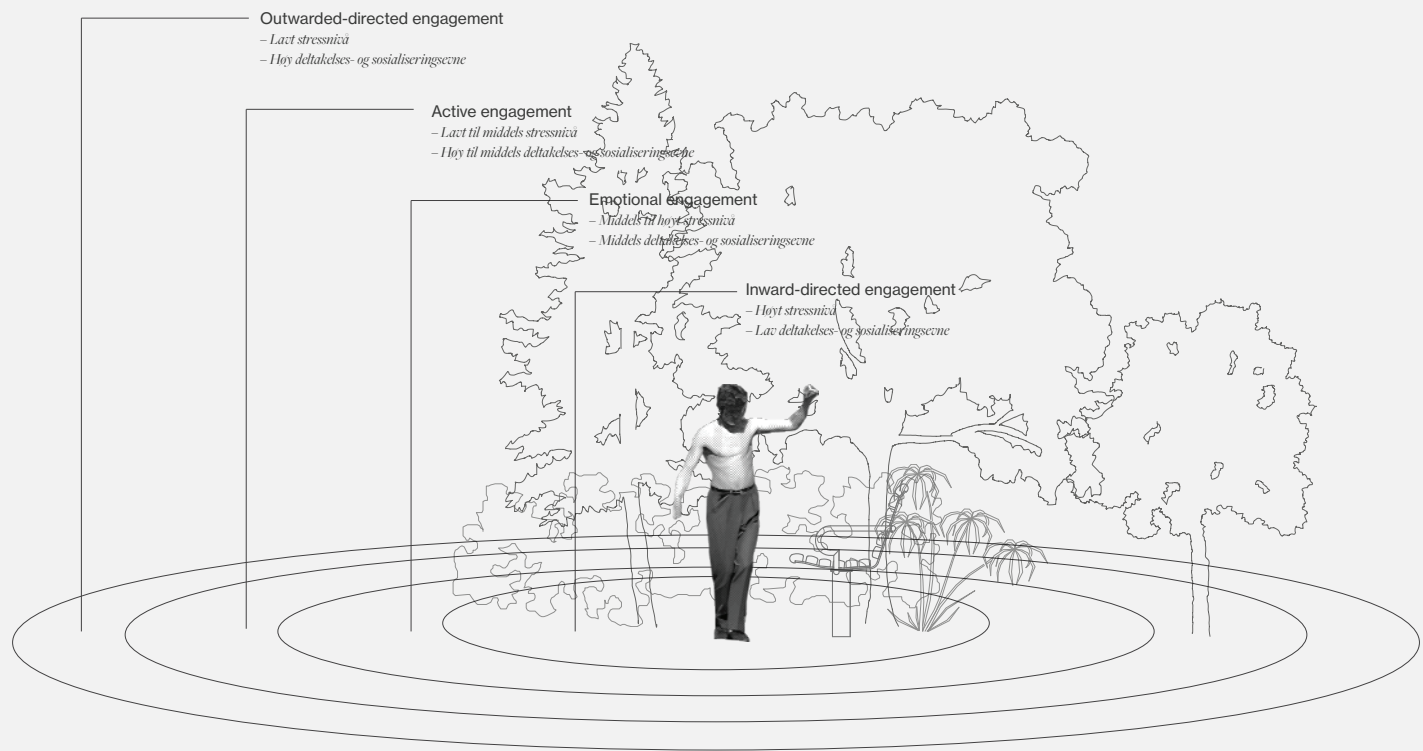
Triangle of Supportive Environment Theory (SET-pyramiden) illustrerer samspillet mellom individers mentale stressnivå og ulike nærmiljøfaktorer, og har sin opprinnelse i studier om offentlige parker¹⁵⁵. SET-pyramiden har vært nyttig i helserelaterte designprosesser, da den viser hvordan individers behov fra omgivelsene varierer i forhold til deres mentale og fysiske kapasitet. Individer på de lavere nivåene (lavere mental kapasitet) vil kreve et høyere nivå av støttende omgivelser som gir trygghet og ro. På den andre siden, individer på de høyere nivåene (høyere mental kapasitet) har mindre behov for disse støttende omgivelsene, og kan håndtere mer komplekse miljøer.

Model of the Social Determinants of Health forklarer hvordan ulike faktorer påvirker helsen vår, og brukes for å forstå at et individs helse er sammensatt av både styrbare og ikke-styrbare faktorer. Modellen strekker seg fra medfødte faktorer (genetikk, alder, kjønn), livsstilsfaktorer, sosiale- og samfunnsfaktorer, leve- og arbeidsfaktorer og generelle sosioøkonomiske, kulturelle og miljømessige faktorer¹⁵⁶.

Dahlgren, G., Whitehead, M. (1991), Model of Social Determinants

Brukerbehovsmodell: den sosioromlige miljøbehovsgradienten

Bengtsson, P., Grahn, A. (2010). Triangle of Supportive Environment Theory

Den Sosioromlige Miljøbehovsgradienten illustrerer hvordan brukerbehov strekker seg mellom det intrasubjektive, intersubjektive og ekstrosubjektive. Modellen setter brukerbehovene i sammenheng med det fysiske miljøet, byrom og byromsnettverk, og fremhever innvirkningen av nærmiljøfaktorer. Modellen er utviklet av ROSA Collective som en del av arbeidet med denne rapporten, som en syntese og videreutvikling mellom ovennevnte miljøpsykologiske teoretiske modeller og funn fra kartleggingen.

Intrapersonelle brukerbehov

Det intrasubjektive (intra = innenfra) handler om hvordan enkeltindividet oppfatter sitt indre liv, dens indre opplevelser og konflikter i individet, og konkretiseres i modellen som intrapersonelle brukerbehov. De intrapersonelle brukerbehovene handler om de primære behovene og motivasjonene hvert enkelt individ har omkring sitt eget vesen og egen overlevelse. I modellen kategoriseres dette inn i somatiske helsebehov og fysiologiske behov. Skillet mellom somatiske og fysiologiske behov begrunnes ved at brukergruppens somatiske behov er spesielle for brukergruppen, mens fysiologiske behov er koblet til allmenne instinktive behov.

De somatiske helsebehovene omfatter de rene helsemessige behovene, som for eksempel tilgang til rusmidler, helsehjelp og brukerutstyr. I et samfunnsperspektiv kan begrensinger her være juridiske barrierer i forhold til bruk og besittelse av rusmidler, samt kapasitetsutfordringer i forhold til brukergruppens tilgang til helsehjelp og brukerrom.

De fysiologiske behovene omfatter menneskets grunnleggende kroppslige behov for overlevelse, som for eksempel mat, klær og søvn. Disse behovene kan blant annet bli begrenset av (1) sosiale restriksjoner, som begrenset tilgang til sanitære fasiliteter som offentlig toalett, (2) restriksjoner koblet til gjeldende politipraksis omkring matservering, som forbud mot matservering i sentrumsnære områder, eller (2) rent økonomiske restriksjoner, som begrenset tilgang til overnatting, mat og klær.

Kroppslige behov
alt kroppen trenger for å fungere, både fysisk og helsemessig.

Sosiale restriksjoner
begrensninger på samvær og sosial deltakelse.

Justis
rettsferdighet. I denne sammenhengen; indrejustis: en gruppes egne oppfatninger av rettferdighet og hva som er riktig eller galt.

Sosial trygghet
opplevelsen av å være akseptert og beskyttet i et fellesskap.

Miljøbetingede brukerbehov

Det intersubjektive (inter = mellom) handler om hvordan enkeltindivider i brukergruppen forholder seg til hverandre, og delt erfaring mellom individene¹⁵⁷. I modellen kan dette konkretiseres som miljøbetingede brukerbehov. Dette omfatter den interne forståelsen innad i brukergruppen, altså den indre kulturen og justisen (det sosiale aspektet), men også om brukergruppens rent fysiske plass i bybildet (det romlige aspektet).

De sosiale behovene handler om individets behov for sosial tilhørighet og sosial trygghet i en gruppe¹⁵⁸, noe som kan være utfordrende for personer som tilhører eller har tilhørt et rusmiljø. De romlige behovene handler om miljøets fysiske tilstedeværelse i byen – hvilke byromselementer som fører til opphold, hvor det etableres sosiale arenaer, og hvor det føles trygt å være. De romlige behovene kan plasseres i brukerbehovsmodellen et sted mellom det intersubjektive og ekstrosubjektive. Et sentralt funn under romlige behov er individenes sterke tilknytning til naturlige omgivelser. Dette kan knyttes til SET-pyramiden, og hvordan menneskets varierende mentale kapasitet krever ulike nivåer av støttende omgivelser. Ved høyt stressnivå, vil behovet for naturlige omgivelser som gir ro og trygghet også være høyt¹⁵⁹.

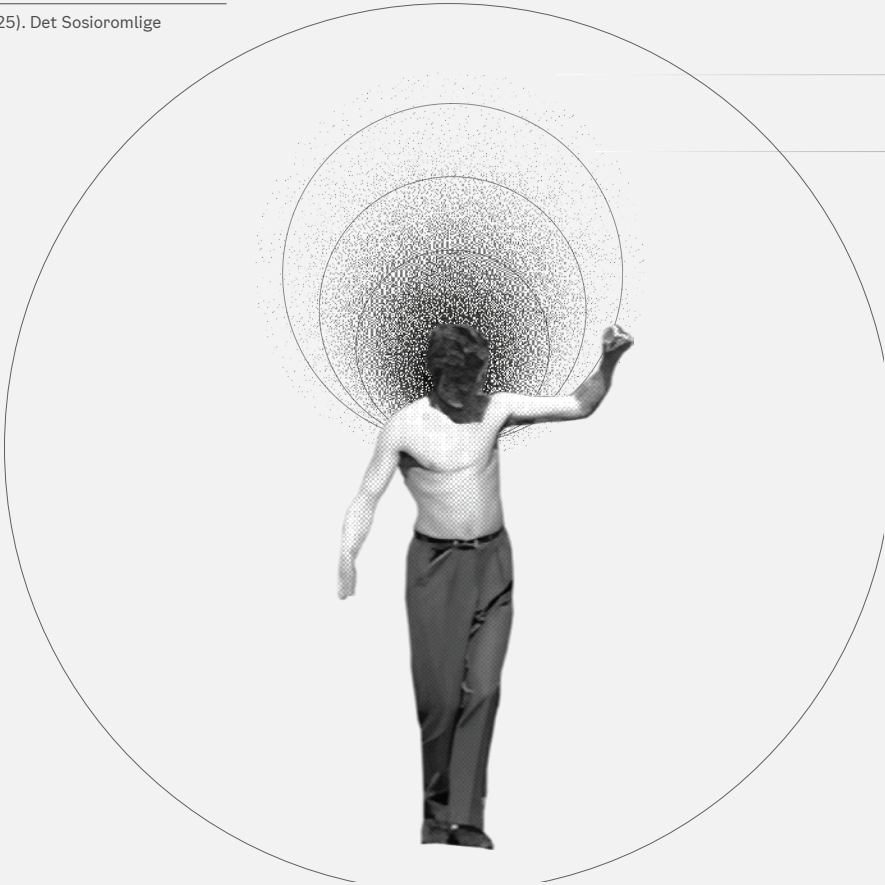
Samfunnsbetingede brukerbehov

Det ekstrosubjektive (ekstro = utenfra) handler om hvordan individet og brukergruppen forholder seg til samfunnets ytre strukturer, normer og kollektive forståelser. Det handler om hvordan individet og brukergruppen oppfatter samfunnets eksterne blick og hvordan samfunnet konstruerer individet som en utenforstående eller som en del av en kategori. I brukerbehovsmodellen omfatter dette de samfunnsbetingede brukerbehovene.

Følelsen av tilhørighet, anerkjennelse¹⁶⁰ og det å oppleve å være til nytte for samfunnet er viktige komponenter – med andre ord, følelsen av medborgerskap. For brukergruppen kan det være utfordrende å få dekket disse behovene på grunn av fremmedgjøring og stigmatisering fra samfunnet, siden de faller utenfor de “normale” rammene som samfunnet har konstruert. Dette kan også forsterke problematikken rundt å komme seg ut av rus, fordi det nettopp er i russcenen at behovet for tilhørighet og anerkjennelse tidligere har blitt dekket.

Medborgerskap
retten og plikten til å delta som fullverdig medlem i et samfunn.

ROSA Collective (2025). Det Sosioromlige Behovsgradienten.

Samfunnsbetingede brukerbehov

Miljøbetingede brukerbehov

Intrapersonelle brukerbehov

- Somatiske helsebehov**

 - Tilgang til rusmidler
 - Lavterskel helsetjenester
 - Tilgang til brukerrom
 - Substitusjonsbehandling
 - Utdeling av brukerutstyr
- Juridisk barriere*

Tilgang til helsetjenester

Begrenset kapasitet

Begrenset substitusjonstilbud

Sentrumsbetinget
- Fysiologiske behov**

 - Sanitære fasiliteter
 - Matsservering
 - Klær
 - Botilbud for ROP
 - Nødovernatting
- Begrenset tilgang*

Gjeldende politipraksis

Romlige og sosiale utfordringer

- Sosiale behov**

 - Opplevd trygghet
 - Sosial interaksjon
 - Tilhørighet i miljø
 - Aktivitetstilbud
 - Sosiale tjenester
- Konfliktnivå og kjønnsbasert vold*

Stigmatisering

Ensomhet

Sektorkonflikt
- Romlige behov**

 - Opplevd trygghet
 - Nærhet til natur
 - Refuge
 - Vedlikehold
 - Belysning
- Byromssammensetning*

Stigmatisering

Exposure

Forsøpling

- Medborgerskap**

 - Tilhørighet i samfunn
 - Økonomiske muligheter
 - Sosial sikkerhet
 - Rettssikkerhet
 - Utendørs værested
- Fremmedgjøring*

Begrensede reelle muligheter

Gjeldende politipraksis

Juridiske rammeverk

Johansen, M. O., Eriksen-Hirschberg, E. (2020). Stille stemmers utrop. +KOTE.

Oppsummerende punkter

Brukerbehovsforståelse som helhetlig tilnærming
Brukerbehovsforståelse handler om å se individets behov i sammenheng med individets forhold til seg selv (intrasubjektive), til andre i miljøet (intersubjektive) og til samfunnet rundt (ekstrosubjektive). Dette danner grunnlaget for den Sosioromlige Miljøbehovsgradienten, som konkretiserer brukerbehovene gjennom en skala fra det indre til det ytre. Modellen bygger på miljøpsykologiske teorier som Maslows behovspyramide (hierarkiske behov), SET-modellen (behov for støttende omgivelser basert på mental kapasitet) og modellen for sosiale helseforskjeller (helse påvirkes av både individuelle og strukturelle faktorer). Disse viser hvordan behov oppstår i samspill mellom personlige forutsetninger og ytre omgivelser.

Intrasubjektive behov (intrapersonelle behov)

Intrasubjektive behov handler om individets forhold til seg selv, og deles i somatiske helsebehov (f.eks. tilgang til helsehjelp og brukerutstyr) og fysiologiske behov (mat, søvn, klær). Disse kan hindres av juridiske, sosiale og økonomiske barrierer, og er avgjørende for basal overlevelse.

Intersubjektive behov (miljøbetingede behov)

Intersubjektive behov handler om relasjoner og felles erfaringer i brukergruppen, og kan deles inn i to overordnede kategorier: sosiale- og romlige behov. Sosiale behov handler om tilhørighet og trygghet, og utfordres særlig hvis brukeren blir rusfri og står overfor å potensielt bryte med miljøet. Romlige behov handler om hvilke fysiske miljøer som støtter sosialt liv og trygghet, og viser sterk tilknytning til naturlige omgivelser, noe som er særlig sentralt ved høyt stressnivå.

Ekstrosubjektive behov (samfunnsbetingede behov)

Ekstrosubjektive behov handler om hvordan individet opplever storsamfunnets blikk, normer og strukturer, altså de samfunnsbetingede behovene. Dette inkluderer behovet for anerkjennelse, medborgerskap og det å oppleves som nyttig, noe som ofte er vanskelig å oppnå på grunn av stigmatisering og personens sosiale distanse til storsamfunnet. Dette kan hindre samfunnsdeltakelse, fordi man opplever et dyptgående utenforskap, og gjøre rehabilitering vanskelig, fordi man kjenner sterk tilhørighet til russcenen.

Sluttnoter

<?> Larvik kommune. Helsefremmende sted. (Larvik: Larvik kommune, 2018). <https://www.larvik.kommune.no/media/2990/helsefremmende-sted-til-internett.pdf>

<?> Malcolm, A., og Aggleton, P. Rapid Assessment and Response: Adaptation Guide for Work with Especially Vulnerable Young People. (Geneva: World Health Organization, 2004).

<?> Stimson, G., mfl. The Rapid Assessment and Response: Guide on Injecting Drug Use. (Geneva: World Health Organization, 1998).

<?> Malme, A. Beefing, voldsbruk og avtalte slåsskamper blant ungdom i Færder. Prosjekt Positivt ungdomsmiljø. (Færder: Færder kommune, 2019).

<?> Design og arkitektur Norge (DOGA). Aktørkartlegging. Tilgjengelig fra: <https://doga.no/verktoy/medvirkning/metoder/aktorkartlegging/>. [Hentet 30. mai 2025].

<?> Nedberge, M. Mortensrud - mer enn hva media skriver!: en kartlegging av ungdomsmiljøet på Mortensrud. Oslo: Bydel Søndre Nordstrand, Oslo kommune, 2021.

<?> Massey, D. Space, Place and Gender. Cambridge: Polity Press, 1994.

<?> Skjeggedal, T. Stedsanalyse – innhold og gjennomføring: Veileder for Miljøverndepartementet for bruk av stedsanalyse, gjennomgåelse av seks metoder for stedsanalyse. Oslo: Statens Forurensningstilsyn, 1993.

<?> Skjeggedal, T. Stedsanalyse – innhold og gjennomføring: Veileder for Miljøverndepartementet for bruk av stedsanalyse, gjennomgåelse av seks metoder for stedsanalyse. Oslo: Statens Forurensningstilsyn, 1993.

<?> Ng, C. “Behavioural Mapping and Tracking.” I Research Methods for Environmental Psychology, red. R. Gifford. Chichester, UK: John Wiley & Sons, 2016.

<?> Gehl, J., og B. Svarre. How to Study Public Life: Methods in Urban Design. Copenhagen: SD Books, 2013.

<?> Andersen, G. Kvalitative intervjuundersøkelser. NDLA. <https://ndla.no/r/verktoykassa---for-elever/kvalitative-intervjuundersokelser/b3f3367696>. [Hentet 15. mai 2025].

<?> Løkke, J., et al. “Preferansekartlegging for personer med kognitiv svikt på sykehjem.” Norsk Tidsskrift for Atferdsanalyse, utgave 2, Høgskolen i Østfold og Råde kommune, 2011.

<?> Kenneth Balfelt Team. Proces - Enghave Minipark. Copenhagen: Kenneth Balfelt Team, 2011. <https://www.kennethbalfelt.org/enghaveminipark-proces>. [Hentet 15. mai 2025].

<?> UNICEF. Defining Social Norms and Related Concepts. November 2021. <https://www.unicef.org/media/111061/file/Social-norms-definitions-2021.pdf>

<?> Gelfand, M. J., R. L. Raver, L. Nishii, L. M. Leslie, J. Lun, B. C. Lim, og E. Van de Vliert. “Differences between Tight and Loose Cultures: A 33-Nation Study.” Science 332, nr. 6033 (2011): 1100–1104. <https://doi.org/10.1126/science.1197754>resear

<?> Schei, V. “Norwegians Give Each Other Little Room for Manoeuvre.” NHH Bulletin, 7. juni 2011. <https://www.nhh.no/en/nhh-bulletin/article-archive/older-articles/2011/june/norwegians-give-each-other-little-room-for-manoeuvre/>

<?> Schei, V. “Norwegians Give Each Other Little Room for Manoeuvre.” NHH Bulletin, 7. juni 2011. <https://www.nhh.no/en/nhh-bulletin/article-archive/older-articles/2011/june/norwegians-give-each-other-little-room-for-manoeuvre/>

<?> World Population Review. Best Countries to Live In. 2025. <https://world-populationreview.com/country-rankings/best-countries-to-live-in>

<?> Lenoir, R. Les exclus: Un français sur dix. Paris: Éditions du Seuil, 1974.

<?> NDLA. Normalitet og avvik. U.å. <https://ndla.no/nb/r/sosiologi-og-sosialantropologi/normalitet-og-avvik/ccccf5f8d9>

<?> Scott, J., og G. Marshall. “Social Control.” I A Dictionary of Sociology, 3. utg. Oxford: Oxford University Press, 2009. <https://doi.org/10.1093/acref/9780199533008.001.0001>

<?> Sener, M. Y. “Privacy versus Intimacy: Social Interactions in Norway.” International Journal of Intercultural Relations 100 (2024): 101985. <https://doi.org/10.1016/j.ijintrel.2024.101985>

<?> Goffman, E. Stigma: Notes on the Management of Spoiled Identity. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, 1963.

<?> Goffman, E. Stigma: Notes on the Management of Spoiled Identity. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, 1963.

<?> Becker, H. S. Outsiders: Studies in the Sociology of Deviance. New York: Free Press, 1963.

<?> Norges institusjon for menneskerettigheter (NIM). Du har ikke noe her å gjøre: En undersøkelse om rusavhengiges opplevelser av diskriminering og stigmatisering. Rapport NIM-R-2024-002. Oslo: NIM, 2024. <https://www.nhri.no/wp-content/uploads/2024/02/NIM-R-2024-002.pdf>

<?> Bourdieu, P. The Forms of Capital. 1986.

<?> Massey, D. Space, Place and Gender. Cambridge: Polity Press, 1994.

<?> Maslow, A. H. “A Theory of Human Motivation.” Psychological Review 50, nr. 4 (1943): 370–396. <https://doi.org/10.1037/h0054346>

<?> Tajfel, H., og J. C. Turner. “An Integrative Theory of Intergroup Conflict.” I The Social Psychology of Intergroup Relations, red. W. G. Austin og S. Worchel, 33–47. Brooks/Cole, 1979.

<?> Tajfel, H., og J. C. Turner. “An Integrative Theory of Intergroup Conflict.” I The Social Psychology of Intergroup Relations, red. W. G. Austin og S. Worchel, 33–47. Brooks/Cole, 1979.

<?> Sandberg og Pedersen, sitert i Grønnestad, T., Benken – et sted å være?: En etnografisk studie i et åpent illegalt rusmiljø (Masteroppgave, Det samfunnsvitenskapelige fakultet, Universitetet i Stavanger, 2011), 22.

<?> Grønnestad, T. Benken – et sted å være?: En etnografisk studie i et åpent illegalt rusmiljø. Masteroppgave, Det samfunnsvitenskapelige fakultet, Universitetet i Stavanger, 2018, 53.

<?> Møgster, B. Restar av det menneskelege: Ei analyse av kva funksjonar Nygårdsparken har for rusmisbrukarar. Masteroppgave, Høgskulen i Sogn og Fjordane, 2014.

<?> Gehl, J. “People on Foot.” Arkitekten, nr. 20 (1968).

<?> Gehl, J. Life Between Building: Using Public Spaces. 6. utg. Island Press, 2011.

<?> Maslow, A. H. “A Theory of Human Motivation.” Psychological Review 50, nr. 4 (1943): 370–396. <https://doi.org/10.1037/h0054346>

<?> Hjelmervik, P. Opplevelse av sosial eksklusjon blant rusavhengige i Stavanger (Masteroppgave, Universitetet i Stavanger, 2011).

<?> Lefebvre, H. Le droit à la ville. Anthropos, 1968.

<?> Lefebvre, H. Le droit à la ville. Anthropos, 1968.

<?> Sandås, L. Narkoatlas. 2. utg. (Oslo: Stripa Forlag, 2016).

<?> Olsen, H., og A. Skretting. Ingen enkle løsninger: Evaluering av Tiltaksplan for alternativer til rusmiljøene i Oslo sentrum (SIRUS rapport nr. 2/2006). Statens institutt for rusmiddelforskning, 2006. <https://www.fhi.no/globalassets/dokumenterfiler/rapporter/2009-og-eldre/sirusrap.2.06.pdf>

<?> Sandås, L. Narkoatlas. 2. utg. (Oslo: Stripa Forlag, 2016).

<?> Sandås, L. Narkoatlas. 2. utg. (Oslo: Stripa Forlag, 2016).

<?> Andersen, B., H. E. Ander, og J. Skrede. “The Directors of Urban Transformation: The Case of Oslo.” Local Economy 35, nr. 7 (2021): 695–713. <https://doi.org/10.1177/0269094220988714>. (Opprinnelig publisert 2020).

<?> Debrunner, G., A. Jonkman, og J.-D. Gerber. “Planning for Social Sustainability: Mechanisms of Social Exclusion in Densification Through Large-Scale Re-development Projects in Swiss Cities.” Housing Studies 39, nr. 1 (2024): 1–21. <https://doi.org/10.1080/02673037.2022.2033174>

<?> United Nations Department of Economic and Social Affairs (UN DESA). Leaving No One Behind: Equality and Non-Discrimination at the Heart of Sustainable Development. 2023. <https://www.un.org/development/desa/dspd/2023/lnob/>

<?> United Nations. Goal 10: Reduce Inequality Within and Among Countries – Target 10.2. United Nations Sustainable Development. u.å. <https://sdgs.un.org/goals/goal10>

<?> United Nations. Goal 11: Make Cities and Human Settlements Inclusive, Safe, Resilient and Sustainable – Target 11.3. United Nations Sustainable Development. u.å. <https://sdgs.un.org/goals/goal11>

<?> United Nations Development Programme (UNDP). Social and Environmental Standards (SES). 2022. <https://www.undp.org/accountability/social-and-environmental-responsibility/ses>

<?> World Health Organization. Substance Use Disorders. WHO Knowledge Sharing Platform. u.å. <https://tbksp.who.int/en/node/2653>

<?> Lefebvre, H. Le droit à la ville. Anthropos, 1968.

<?> Lovdata. Legemiddeloven § 24, § 31 (1992). <https://lovdata.no>

<?> Lovdata. Straffeloven § 162, § 231, § 232 (2005). Lovdata. <https://lovdata.no>

<?> Gibson, J. J. The Ecological Approach to Visual Perception. Boston, MA: Houghton Mifflin, 1979.

<?> Massey, D. “Power-Geometry and a Progressive Sense of Place.” I Mapping the Futures: Local Cultures, Global Change, red. J. Bird, B. Curtis, T. Putnam, G. Robertson, og L. Tickner, 59–69. London: Routledge, 1993.

<?> Wilson, J. Q., og G. L. Kelling. “Broken Windows: The Police and Neighborhood Safety.” The Atlantic Monthly 249, nr. 3 (1982): 29–38.

<?> Aas, G., S. R. Runhovde, J. Strype, og T. Bjørgo. Trygghet i det offentlige rom – i åtte norske kommuner og bydeler. s.l.: PHS Forskning, 2010.

<?> Reid, I. D., S. Appleby-Arnold, N. Brockdorff, I. Jakovljević, og S. Zdravković. “Developing a Model of Perceptions of Security and Insecurity in the Context of Crime.” 2020. Referert i Farrall, Gray, og Jackson, Theorising the Fear of Crime: The Cultural and Social Significance of Insecurities about Crime, Experience & Expression in the Fear of Crime Working Paper No. 5 (2007). <https://ssrn.com/abstract=1012393>

<?> Rader, N. E. “Fear of Crime.” I Oxford Research Encyclopedia of Criminology and Criminal Justice, 2017. <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190264079.013.10>

<?> Grönlund og Schock, referert i G. Aas, S. R. Runhovde, J. Strype og T. Bjørgo, Trygghet i det offentlige rom – i åtte norske kommuner og bydeler (Oslo: PHS Forskning, 2010), 22, sitert i K. Brunstad og S. K. Steine, Tryggere byrom: En studie av hvordan situasjonelle tilnærminger kan bidra til økt opplevd trygghet og redusert kriminalitet i utformingen av offentlige byrom (Masteroppgave, NMBU, 2019).

<?> Brunstad, K., og S. K. Steine. Tryggere byrom: En studie av hvordan situasjonelle tilnærminger kan bidra til økt opplevd trygghet og redusert kriminalitet i utformingen av offentlige byrom. Masteroppgave, NMBU, 2019. <https://nmbu.brage.unit.no/handle/11250/2608441>

<?> G. Aas, S. R. Runhovde, J. Strype og T. Bjørgo, Trygghet i det offentlige rom – i åtte norske kommuner og bydeler (Oslo: PHS Forskning, 2010), sitert i K. Brunstad og S. K. Steine, Tryggere byrom: En studie av hvordan situasjonelle tilnærminger kan bidra til økt opplevd trygghet og redusert kriminalitet i utformingen av offentlige byrom (Masteroppgave, NMBU, 2019).

<?> Kaplan, R., og S. Kaplan. The Experience of Nature: A Psychological Perspective. Cambridge: Cambridge University Press, 1989.

<?> Ulrich, R. S. “Aesthetic and Affective Response to Natural Environment.” I I. Altman & J. F. Wohlwill (red.), Behavior and the Natural Environment, 85–125. New York, NY: Plenum Press, 1983.

<?> Wilson, E. O. Biophilia. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1984.

<?> Jeffery, R. Crime Prevention Through Environmental Design. Beverly Hills, CA: Sage Publications, 1971.

<?> Fördergebiet Turmstraße. Lebendiges Zentrum – Zwischenbilanzbrochure. Januar 2022. https://www.turmstrasse.de/sites/default/files/2023-02/Lebendiges%20Zentrum_Zwischenbilanzbrosch%C3%BCre.pdf

<?> Maslow, A. H. “A Theory of Human Motivation.” Psychological Review 50, nr. 4 (1943): 370–396. <https://doi.org/10.1037/h0054346>

<?> Bengtsson, M., og B. Grahn m.fl. “Triangle of Supportive Environment Theory.” <https://doi.org/10.1016/j.ufug.2014.09.007>, 2014.

<?> Dahlgren, G., og M. Whitehead. Policies and Strategies to Promote Social

Equity in Health. Stockholm: Institute for Futures Studies, 1991.

<?> Cambridge University Press. “Intersubjective.” I Cambridge Dictionary. Tilgjengelig fra: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/intersubjective>

<?> Maslow, A. H. “A Theory of Human Motivation.” Psychological Review 50, nr. 4 (1943): 370–396. <https://doi.org/10.1037/h0054346>

<?> Bengtsson, M., og B. Grahn m.fl. “Triangle of Supportive Environment Theory.” <https://doi.org/10.1016/j.ufug.2014.09.007>, 2014.

<?> Maslow, A. H. “A Theory of Human Motivation.” Psychological Review 50, nr. 4 (1943): 370–396. <https://doi.org/10.1037/h0054346>